

Strasbourg, 18 May 2007

ACFC/SR/II(2007)004
Annexes in Albanian

**SECOND REPORT SUBMITTED BY ALBANIA
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

Received on 18 May 2007

Minoritetet në Shqipëri¹-INSTAT

Hyrje

Mbrojtja e pakicave kombëtare dhe e të drejtave dhe lirive të personave që u përkasin këtyre pakicave janë pjesë përbërëse e mbrojtjes ndërkombëtare të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut dhe paraqet rëndësi të veçantë për stabilitetin, sigurimin demokratik dhe paqen në Evropë, duke i shërbyer krijimit të një klime tolerance e dialogu, si dhe pasurimit të çdo shoqërie të vërtetë demokratike dhe pluraliste.

Çështja e mbrojtjes dhe respektimi të të drejtave të pakicave kombëtare është padyshim një çështje shumë komplekse dhe delikate, konceptimi i së cilës ka evoluar në mënyrë konsiderueshme gjatë viteve të fundit nga ana e organizmave ndërkombëtarë. Ndonëse fillimisht secili punonte në fushën e vet, tani OSBE, KE dhe Bashkimi Evropian po bashkërendojnë përpjekjet e tyre për të zhvilluar një sistem koherent për mbrojtjen e pakicave kombëtare.

Sot kërkohet që shtetet jo vetëm të respektojnë identitetin etnik, kulturor, gjuhësor dhe fetar të çdo personi që i përket një pakice kombëtare, por edhe të krijojnë kushtet e nevojshme që iu japin mundësi atyre për të shprehur, ruajtur dhe zhvilluar këtë identitet.

Mosmarrëveshjet mbi konceptet dhe natyrën e të drejtave që duhet t'u njihen minoriteteve kanë penguar punën për hartimin e normave ndërkombëtare që rregullojnë mbrojtjen e tyre. Vështirësia më madhe ka të bëjë me përpunimin e përkufizimit të termit "minoritet". Faktikisht pjesa më e madhe e teksteve ekzistuese ndërkombëtare nuk japin një përcaktim të përgjithshëm të konceptit të minoritetit. Përvoja ka treguar se është e vështirë të japësh një përkufizim që të mbulojë të gjitha kategoritë e minoriteteve për shkak të larmisë së madhe të grupeve minoritare dhe vështirësisë për ti klasifikuar në mënyrë homogjene. Vetëm protokoli shtesë i hartuar nga Asambleja Parlamentare e Këshillit të Evropës më 1993 u përpoq të jepte një përkufizim të termit minoritetet. Ky përkufizim përmban elementë të natyrës objektive dhe subjektive. Elementët e natyrës objektive kanë të bëjnë me ekzistencën në gjirin e popullsisë së një shteti të grupeve të veçanta të popullsisë që kanë karakteristika të veçanta etnike, fetare ose gjuhësore të qëndrueshme, me rëndësinë numerike të këtij grupimi dhe me pozitën e këtij grupi ndaj pjesës tjetër të popullsisë, ndërsa elementët e karakterit subjektiv konsistojnë në vullnetin e pjesëtarëve të minoritetit për të ruajtur veçanësinë e këtij grupi. Megjithatë projekti i protokollit shtesë nuk u aprovua nga Komiteti i Ministrave të KE-së, Asambleja Parlamentare kërkon që legjislacioni i shteteve anëtare dhe shteteve që kërkojnë të aderojnë në KE të jetë konform kërkesave të këtij protokoli.

Vështirësia për të dhënë një përkufizim të përgjithshëm të termit minoritet shpjegon pse dokumentat ndërkombëtarë e kanë shmangur këtë problem dhe

¹ Botuar në Buletin Statistikor 3 mujour, të Institutit të Statistikave, viti 2003

janë ndalur vetëm me identifikimin e minoriteteve nëpërmjet veçorive etnike, gjuhësore fetare dhe trashëgimisë kulturore. Këto elementë dhe kritere janë përdorur përgjithësisht nga organizmat ndërkombëtarë për të karakterizuar minoritetet.

Puna e bërë nga instancat e ndryshme ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të minoriteteve nis me "Paktin ndërkombëtar mbi të drejtat civile dhe politike" të OKB-së, neni 27 i të cilit përmban thjesht një formulim lakonik negativ të detyrimit të shteteve për t'u treguar tolerantë dhe për të mos penguar gëzimin e të drejtave të minoriteteve etnike, gjuhësore ose fetare. Më pas do të ishte "Deklarata e të drejtave të personave që u përkasin minoriteteve kombëtare, etnike, fetare dhe gjuhësore" 14 dhjetor 1992, e cila do të përcaktonte një listë të të drejtave të personave që u përkasin minoriteteve, angazhimin e shteteve për të mbrojtur ekzistencën dhe identitetin kombëtar, etnik, fetar dhe gjuhësor të minoriteteve dhe për të favorizuar krijimin e kushteve të përshtatshme për të zhvilluar këtë identitet. Megjithëse kjo deklaratë nuk përbën një dokument juridik shtrëngues për shtetet, por është thjesht e karakterit politik ajo është nga tekstet e para bashkëkohore që përpiqet të bëjë një sintezë të gjendjes së të drejtës ndërkombëtare në fushën e të drejtave të minoriteteve dhe si e tillë ajo ende gëzon një autoritet shumë të madh moral.

Padyshim, dokumentat ndërkombëtarë më të rendësishëm në fushën e respektimit të të drejtave të minoriteteve mbeten "Deklarata e Kopenhagenit" e qershorit 1990 dhe "Konventa Kuadër për mbrojtjen e pakicave kombëtare" e KE-së, shkurt 1995. Pavarësisht se si të gjitha dokumentat e tjera të OSBE-së, Deklarata e Kopenhagenit nuk ka asnjë forcë shtrënguese për shtetet ajo konsiderohet sot si "Karta evropiane e minoriteteve", duke qënë se ajo ka formuluar një numër të caktuar parimesh mbrojtëse të minoriteteve për të cilat 35 shtetet nënshkruese kanë arritur një konsensus politik.

Konventa Kuadër është relativisht një instrumenti i ri në të drejtën ndërkombëtare. Ajo shpall një numër të caktuar "dispozitash programe" si objektiva që duhet të arrihen nga shtetet dhe duke qënë se dispozitat e saj nuk janë drejtpërdrejt të zbatueshme, zbatimi i saj arrihet së pari nga masat e marra në kuadrin kombëtar dhe së dyti nga marrëveshjet dypalëshe.

Konventa Kuadër rithekson një numër të caktuar parimesh në lidhje me promovimin e identitetit të minoriteteve kombëtare, duke respektuar gjithmonë përparësinë e ligjit, integritetin territorial dhe sovranitetin e shteteve. Edhe pse këto parime mund të duken si standarte juridike minimale, kjo ndodh pasi qëllimi ishte t'iu propozoheshin shteteve modele që mund t'u përshtateshin karakteristikave të veçanta të minoriteteve të tyre dhe t'u lerë atyre të zgjedhin veprimet plotësuese që do të ndërmerren. Megjithatë sot, Konventa Kuadër përfaqëson instrumentin ndërkombëtar me nivelin më të lartë të angazhimeve që duhet të marrin shtetet në lidhje me mbrojtjen dhe respektimin e të drejtave të minoriteteve.

Njohja e minoriteteve

Në mungesë të një përkufizimi të saktë të konceptit të minoritetit kombëtar, janë shtetet ato që kanë për detyrë që t'iu njohin statusin e minoritetit kombëtar grupeve që jetojnë në territorin e tyre, me qëllim që të sigurojnë një trajtim mbrojtës ndaj tyre. Në këtë situatë, Shqipëria procesin e njohjes së pakicave kombëtare e bazon në kriteret e përcaktuara nga aktet dhe konventat ndërkombëtare.

Në Shqipëri, tradita historike është zhvilluar në rrugën e njohjes si pakica kombëtare të atyre pakicave që kanë një shtet amë, me të cilin kanë karakteristika të përbashkëta, si: identitetin kombëtar, gjuhën, kulturën, zakonet e traditat, besimin fetar etj. Si pakica të tilla janë konsideruar pakica greke, maqedonase dhe malazeze.

Romët dhe arumunet janë njohur dhe respektuar si pakica etno-gjuhësore.

Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë i konsideron pakicat kombëtare pjesë të pandarë të shoqërisë shqiptare. Ajo u garanton atyre barazi të plotë para ligjit në ushtrimin e lirive dhe të drejtave të tyre dhe u njeh të drejtën "të shprehin lirisht, pa u ndaluar as detyruar, përkatësinë e tyre etnike, kulturore, fetare e gjuhësore", si dhe të drejtën "për t'i ruajtur e zhvilluar ato, të mësojnë dhe të mësohen në gjuhën e tyre amtare, si dhe të bashkohen në organizata dhe shoqata për mbrojtjen e interesave dhe identitetit të tyre".

Gjthashtu, ajo parashikon një status të veçantë për instrumentat ndërkombëtare, në të cilat Republika e Shqipërisë është palë. Nenet 121 dhe 122 të saj, parashikojnë se çdo marrëveshje ndërkombëtare e ratifikuar me ligj, përbën pjesë të sistemit të brendshëm juridik. Ato zbatohen në mënyrë të drejtpërdrejtë, përveç rasteve kur nuk janë të vetzbatueshme dhe zbatimi i tyre kërkon nxjerrjen e një ligji. Marrëveshjet ndërkombëtare kanë epërsi mbi ligjet e vendit që nuk pajtohen me to dhe normat e nxjerra prej një organizate ndërkombëtare, kur në marrëveshje parashikohet shprehimisht zbatimi i drejtpërdrejtë i tyre, kanë epërsi në rast konflikti mbi të drejtën e vendit.

Konventa Kuadër e Këshillit të Evropës mbi Mbrojtjen e Minoriteteve Kombëtare është nënshkruar nga Republika e Shqipërisë me 29.06.1995. Ajo është ratifikuar nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë me Ligjin 8496, datë 3.06.1999 dhe pas depozitimit të instrumentave të ratifikimit me 28. 09.1999, ka hyrë në fuqi më 01.01 2000.

Kjo Konventë, e cila pas ratifikimit është bërë pjesë e legjislacionit të brendshëm përbën një garanci për mbrojtjen e të drejtave të pakicave në Shqipëri.

Si paraqitet situatata e pakicave kombëtare në Shqipëri deri në vitin 2001

Spjegimet e dhëna më lart, na ndihmojnë të gjykojmë se gjatë gjithë periudhës 1945-1990, në demografinë e pakicave kombëtare kanë pasur ndikim si fenomenet demografike të vendit ashtu edhe kushtet ekonomike dhe politike të zhvillimit të vendit. Në numrin pakicave kombëtare kanë pasur ndikim disa faktorë si: (i) martesat e një numri personash etnike me persona autoktone shqiptare dhe anasjelltas, (ii) popullsia e mbyllur për 45 vjet, (iii) ndalimi i praktikimit të fesë për 23 vjet (1967-1990), (iv) rritja me ritme më të larta demografike e popullsisë shqiptare ndaj asaj minoritare, (v) shpërndarja gjeografike e tyre dhe vendosja kryesisht në qytetet e afërsisë me vëndet fqinje nga ku rridhte përkatësia e tyre etnike. Pa dyshim nuk duhet harruar edhe pragmatizmi politik, dmth anëtarësimi me dëshirë në ish partinë e vetme që drejtonte shoqërinë shqiptare, për sigurimin e një statusi ekonomik e social më të mirë ose për të kompensuar deri në një farë mase origjinën shoqërore (biografinë) "borgjeze, private apo tregëtare" të familjes ndaj përkrahjes dhe ndërtimit të sistemit komunist në Shqipëri pas Luftës së Dytë Botërore. Këta faktorë si dhe të tjerë ndoshta janë të vështirë për tu matur sot. Kombinimi i tyre në periudhën e kaluar me informacionin kryesisht të opinionëve apo vrojtimeve specifike, të papraktikuara nga asnjë institucion publik i periudhës, e lënë kurdoherë të hapur e subjektiv interpretimin e tyre.

Në këtë kontekst të ri politik, ekonomik e social duhen parë e interpretuar edhe lëvizjet e grupeve të ndryshme të popullsisë, qofshin masive apo jo. Kështu, me fundin e sistemit politik shqiptar në vitet 1991-1992, mjaft persona (kryesisht me kombësi shqiptare) u larguan veçanërisht drejt Greqisë dhe Italisë e më pas edhe në vende të tjera (Gjermani, Francë, USA). Qeveria greke lehtësoi emigrimin e minoritarëve në Greqi, duke bërë që sidomos numri i minoritarëve grekë në Shqipëri të mos kishte rritje.

Popullsia shqiptare nga pikëpamja etnike përgjithësisht duhet konsideruar e një natyre mjaft homogjene, ku vetëm 2 % e saj gjatë tërë periudhës së pas Luftës së Dytë Botërore në vitin 1990, përbëhej nga greke, maqedonase, arumune, malazese e të tjerë.

Ndërsa për pakicat etno-gjuhësore, romë dhe arumune, nuk egzistojnë të dhëna për madhësinë e tyre. Të dy këto pakica janë njohur në Shqipëri si pakica etno-gjuhësore me gjuhën dhe kulturën e tyre. Ato gëzojnë të gjitha të drejtat për të ruajtur dhe zhvilluar kulturën e tyre, për të mësuar në gjuhën e tyre dhe për t'u organizuar në shoqatat dhe organizatat e tyre.

Romët

Të dhëna statistikore lidhur me numrin e romëve që jetojnë në Shqipëri, mungojnë, pasi një regjistrim i përgjithshëm i tyre nuk është bërë asnjëherë. Strategjia Kombëtare "Për Përmirësimin e Kushteve të Jetesës së Minoritetit Rom", e miratuar në shtator 2003 nga Qeveria shqiptare, përbën dokumentin e vetëm që përmban vlerësime mbi numrin e popullsisë romë në Shqipëri. Ardhja e romëve në Shqipëri mendohet se daton rreth shekullit XV me pushtimin otoman. Ngulimet e romëve janë më tepër në Shqipërinë e mesme e atë jugore,

për shkak të klimës së butë që kanë këto krahina. Ata përbehen nga katër fise kryesore: Kallbuxhinj, Meçkarë, Kurtofet - të shpërndarë; Cergarët - nomadë. Përgjithësisht ato kanë familje numërore. Deri në vitet 1960 romët e Shqipërisë bënë jetë nomade. Sipas stinëve, ata shtegtonin nga një krahinë në tjetrën. Kjo mënyrë jetese krijonte probleme për regjimin në fuqi, pasi njerzit mund t'i dilnin jashtë kontrollit. Për këto arsye, duke filluar nga vitet 1960, autoritetet e kohës filluan t'i përqëndronin romët në ndërmarrjet bujqësore, duke i detyruar të futen në punë, ndërsa në qytete ata u futën kryesisht në ndërmarrjet e pastrim gjelbërimit ose të shërbimeve komunale.

Arumunët

Trevat shqiptare, në hapësira dhe në kohë të caktuara, kanë ndjerë popullimin e nomadëve arumune. Ky popullim është shfaqur në forma të ndryshme, si në aspektin kohor, ashtu dhe nga mënyra e jetesës. Nga aspekti kohor, popullimi i arumunëve vlerësohet si popullim i hershëm, ndoshta rreth shekullit VI dhe popullim i vonshëm, ndoshta fillimi i shekullit të kaluar. Gjatë dy etapave kohore të popullimit, arumunët janë shfaqur si masë nomade blegtorale, e cila, më vonë, me stabilizimin gradual, kaloi në veprimtari të tjera ekonomike, në bujqësi dhe, nëpër qytete, në zejtari. Popullsia e hershme arumune , u stabilizua në zonat rurale të Fierit dhe të Vlorës, Përmetit, Pogradecit, Kolonjë etj., si dhe disa qytete, si në Korçë, Berat, Tiranë, Elbasan dhe Durrës. Popullimi i vendit me arumune të vonshëm është bërë nga popullsia e ardhur nga pllajat malore të Pindit në Greqi. Kjo degë njihet në Shqipëri me emrin "kuçovllahe" ose "sarakaçane". Kjo popullsi ruajti deri në vitet 1950, karakterin e saj nomad blegtoral dhe stabilizimi i saj është i lidhur me të ashtuquajturin "përfundim i kooperimit socialist të bujqësisë" gjatë diktaturës komuniste në Shqipëri. Pas kësaj kohe, lëvizja e popullsisë arumune në Shqipëri dhe gjithë evolucioni demografik i saj iu nënshtrua ligjësisë demografike dhe ekonomiko-sociale, si dhe e gjithë popullsia e vendit, me të cilin ajo u integrua plotësisht. Për herë të parë të dhënat për numrin e pakicës arumune në Shqipëri jepen në regjistrimin e vitit 1950. Në këtë regjistrim shënohen 2381 banorë të popullsisë arumune, kurse, në regjistrimin e vitit 1955, numri i popullsisë arumune rezulton në 4249 banorë. Në regjistrimet e mëvonshme nuk rezultojnë më të dhëna për numrin e arumunëve në Shqipëri, ndërsa në regjistrimin e vitit 1989 numri i tyre është 782 banorë.

Informacioni mbi karakteristikat e pakicave kombëtare të popullsisë shqiptare vjen për herë të parë në regjistrimin e vitit 1945, më pas kjo pyetje u përsërit edhe në regjistrimin e vitit 1950, por numri personave të huaj dhe pakica kombëtare ishte shumë më i ulët se ai i regjistruar në vitin 1945. Kjo situatë kishte një spjegim historik që lidhej me riatdhësimin e shumë italianëve, jugosllavëve të ardhur në Shqipëri gjatë periudhës së luftës. Prandaj edhe të dhënat që do të marrim në analizë, për të kuptuar situatën numerike të pakicave kombëtare do të fillojnë nga viti 1950. Në praktikën e regjistrimeve në Shqipëri, që në regjistrimet e para të popullsisë e banesave, anketuesi, në rastet kur konstatonte mospërputhje të dukshme midis përgjigjes dhe të dhënave që kishin lidhje me moshën, vendbanimin, (kryesisht për personat që ishin të përkohshëm në momentin e regjistrimit, pra

vizitorët) apo lidhjen familjare me kryefamiljarin, etj si dhe shkallën e plotësimit të pyetesorëve, kërkonte të bënte verifikime kundrejt paraqitjes së dokumentave të ndryshme nga ana e personave; instruksion ky që i jepej nga zyrat e statistikës dhe komisionet e regjistrimit të popullsisë. Dokumenti zyrtar që vërteton shtetësinë dhe identitetin e mbajtësit, Letërnjoftimi, i lëshuar në Shqipëri nga Ministria e Punëve të Brendshme i takon fillimit të viteve 80. Zëvendësimi i fundit i tij u bë pas shpalljes së Shqipërisë "Republikë Socialiste", me kushtetutën e vitit 1976. Mbushja e tij bëhej në bazë të regjistrit themeltar të shtetasve mbajtur prej Zyrës së Gjëndjes Civile duke marrë këto të dhëna: Emri, mbiemri i personit, emrat e prindërve, datëlindja, vendlindja, vendbanimi dhe kombësia.

Në Shqipëri, për çdo lindje të gjallë të një fëmije me kombësi të përzier, zyra e gjëndjes civile shënonte përkohësisht njërin prej tyre, zakonisht atë të babait, por duke marrë kurdoherë një deklaratë të prindërve për këtë. Nëse midis prindërve nuk arrihej asnjë marrëveshje atëherë vendoste kryetari i pushtetit për kombësinë e fëmijës. Në çdo rast, deri në moshën madhore fëmija mbante zyrtarisht këtë kombësi, kur paisej me dokumentin e mësipërm, pra kur arrinte në moshën madhore, kishte të drejtë të zgjidhte njërin prej dy kombësive të prindërve të tij.

Sipas dekretit të Qeverisë nxjerrë në janar 1988, informacioni i mbledhur nga regjistrimi i popullsisë dhe i banesave i vitit 1989 parashikonte mbledhjen e të dhënave të personave, të familjes, të të ardhurave vjetore, të banesave dhe shkallës së paisjes së familjeve me pajisje elektroshtëpiake sipas deklaramit direkt dhe dokumentave suplementare teknike të lëshuara nga Drejtoria e statistikës për qëllime metodologjike. Të dhënat individuale, personale ndaheshin në ato demografike, të shkallës arsimore si dhe të punësimit ose jo, grupit socio-profesional dhe aktivitetit ekonomik, të cilat konfirmoheshin me letërnjoftim dhe deklaratë punësimi të lëshuar nga ndërmarrja. Llojet e kombësive që u kërkuhan në regjistrimin e popullsisë të vitit 1989 ishin përkatësisht, kombësia shqipëtare, greke, maqedonase, malazese, italiane, rumune, çeke e bullgare, të tjera të ish-Yougoslavisë, dhe të tjera (ruse, etj.).

Tabela 1. Të dhëna mbi pakicat kombëtare gjatë regjistrimeve të popullsisë

Vitet e kryerjes se Regjistrimit	Popullsia gjithsej	Popullsia me kombësi joshqiptare	Përqindja e prezencës së pakicave
1950	1,218,945	35,201	2,9 %
1955	1,391,499	47,227	3,4%
1960	1,626,315	44,570	2,7%
1969	2,068,155	Nuk mblidhet	
1979	2,590,600	54,687	2,1%
1989	3,182,417	64,816	2,01%
2001	3,069,275	Nuk mblidhet	

Tabela 2. Shpërndarja e pakicave kombëtare dhe etno - gjuhësore sipas llojit

Kombësia joshqiptare sipas viteve të regjistrimit					
	1950	1955	1960*	1979**	1989
Gjithsej	35,201	47,227	44,570	54,687	64,816
Greke	28,996	35,345	37,282	49,307	58,758
Maqedonas	2,273	3,431	4,235	4,097	4,697
Serb- Malazez	893	1,613	...	66	100
Arumun	1,876	4,249	...	...	782
Të tjerë	1,163	2,589	3,053	1,217	479

*) Në vitin 1960 nuk janë mbajtur të dhëna të veçanta mbi kombësitë maqedonase, serbe,

malazeze. Ato janë konsideruar me kombësi Jugosllave

**) Për pakicat etno - gjuhësore arumune nuk janë marrë të dhëna në regjistrimet e vitit 1960 dhe 1979

Brendëshme i takon fillimit të viteve 80. Zëvendësimi i fundit i tij u bë pas shpalljes së Shqipërisë "Republikë Socialiste", me kushtetutën e vitit 1976. Mbushja e tij bëhej në bazë të regjistrimit themeltar të shtetasve mbajtur prej Zyrës së Gjëndjes Civile duke marrë këto të dhëna: Emri, mbiemri i personit, emrat e prindërve, datëlindja, vendlindja, vendbanimi dhe kombësia.

Në Shqipëri, për çdo lindje të gjallë të një fëmije me kombësi të përzier, zyra e gjëndjes civile shënonte përkohësisht njërin prej tyre, zakonisht atë të babait, por duke marrë kurdoherë një deklaratë të prindërve për këtë. Nëse midis prindërve nuk arrihej asnjë marrëveshje atëherë vendoste kryetari i pushtetit për kombësinë e fëmijës. Në çdo rast, deri në moshën madhore fëmija mbante zyrtarisht këtë kombësi, kur paisej me dokumentin e mësipërm, pra kur arrinte

në moshën madhore, kishte të drejtë të zgjidhte një të një prej dy kombësive të prindërve të tij.

Sipas dekretit të Qeverisë nxjerrë në janar 1988, informacioni i mbledhur nga regjistrimi i popullsisë dhe i banesave i vitit 1989 parashikonte mbledhjen e të dhënave të personave, të familjes, të të ardhurave vjetore, të banesave dhe shkallës së paisjes së familjeve me pajisje elektroshtëpiake sipas deklaramit direkt dhe dokumentave suplementare teknike të lëshuara nga Drejtoria e statistikës për qëllime metodologjike. Të dhënat individuale, personale ndaheshin në ato demografike, të shkallës arsimore si dhe të punësimit ose jo, grupit socio-profesional dhe aktivitetit ekonomik, të cilat konfirmoheshin me letërnjoftim dhe deklarata punësimi të lëshuar nga ndërmarrja. Llojet e kombësive që u kërkuar në regjistrimin e popullsisë të vitit 1989 ishin përkatësisht, kombësia shqipëtare, greke, maqedonase, malazeze, italiane, rumune, çeke e bullgare, të tjera të ish-Jugosllavisë, dhe të tjera (ruse, etj.).

Tabela 1. Të dhëna mbi pakicat kombëtare gjatë regjistrimeve të popullsisë

Vitet e kryerjes së Regjistrimit	Popullsia gjithsej	Popullsia me kombësi joshqiptare	Përqindja e prezencës së pakicave
1950	1,218,945	35,201	2,9 %
1955	1,391,499	47,227	3,4%
1960	1,626,315	44,570	2,7%
1969	2,068,155	Nuk mbledhet	
1979	2,590,600	54,687	2,1%
1989	3,182,417	64,816	2,01%
2001	3,069,275	Nuk mbledhet	

Tabela 2. Shpërndarja e pakicave kombëtare dhe etno - gjuhësore sipas llojit

Kombësia joshqiptare sipas viteve të regjistrimit					
	1950	1955	1960*	1979**	1989
Gjithsej	35,201	47,227	44,570	54,687	64,816
Greke	28,996	35,345	37,282	49,307	58,758
Maqedonas	2,273	3,431	4,235	4,097	4,697
Serb- Malazez	893	1,613	...	66	100
Arumun	1,876	4,249	...	...	782
Të tjerë	1,163	2,589	3,053	1,217	479

*) Në vitin 1960 nuk janë mbajtur të dhëna të veçanta mbi kombësitë maqedonase, serbe, malazeze. Ato janë konsideruar me kombësi Jugosllave

**) Për pakicat etno - gjuhësore arumune nuk janë marrë të dhëna në regjistrimet e vitit 1960 dhe 1979

Siç shihet edhe nga të dhënat e grumbulluara gjatë regjistrimeve të popullsisë, përqindja e popullsisë joshqiptare është e vogël dhe ajo dëshmon të luhatet midis kufijve 3,5 % deri në 2 %. Në popullsinë joshqiptare, pakica

kombëtare që dominon më shumë është ajo greke, e cila përbën gati 85 % të totalit të pakicave kombëtare. Edhe të dhënat e regjistrimit të vitit 1989 na japin këtë tablo të regjistrimeve të pakicave kombëtare në Shqipëri.

Tabela 3. *Shpërndarja e pakicave kombëtare gjatë regjistrimit të 1989*

	Rrethet	Gjithsej	Shqiptar	Grekë	Maqed	Mal/Ser	Të tjerë
	Gjithsej	31,824,117	3,117,601	58,758	4,697	100	1,261
1	Berat	176,398	176,324	49	12	2	11
2	Dibër	149,650	149,605	17	20	5	3
3	Durrës	245,499	245,249	192	12	8	38
4	Elbasan	241,950	241,789	131	8	5	17
5	Fier	245,062	244,881	123	9	7	42
6	Gramsh	43,565	43,545	13	3	0	4
7	Gjirokastrë	66,373	45,978	19,921	9	4	441
8	Kolonjë	24,781	24,752	20	7	0	2
9	Korçë	215,221	210,515	158	4,361	6	181
10	Krujë	106,852	106,826	17	5	2	2
11	Kukës	101,302	101,267	17	14	2	2
12	Lezhë	62,001	61,978	15	4	0	4
13	Librazhd	71,982	71,927	33	15	2	5
14	Lushnje	134,280	134,209	51	9	3	8
15	Mat	76,674	76,638	22	7	2	5
16	Mirditë	50,447	50,421	16	7	0	3
17	Përmet	39,775	39,330	442	2	0	1
18	Pogradec	71,446	71,386	19	37	2	2
19	Pukë	48,969	48,938	17	5	2	7
20	Sarandë	87,763	50,995	36,531	22	17	203
21	Skrapar	46,503	46,482	16	5	0	0
22	Shkodër	236,289	236,158	53	30	15	33
23	Tepelenë	49,850	49,789	57	3	0	1
24	Tiranë	368,213	367,361	610	79	11	152
25	Tropojë	44,779	44,757	16	4	2	0
26	Vlorë	176,788	176,501	202	8	3	74

Duke qenë se pjesa më e madhe e popullsisë së pakicës kombëtare në Shqipëri është ajo greke, e cila në total zinte 1.85 % të popullsisë në vitin 1989 me 58.758 mijë vetë ose 90,6 % të pakicave kombëtare, po paraqesim vetëm disa gjendje të kësaj popullsie po në këtë vit. Popullsia me kombësi greke në pjesën më të madhe është e vendosur në rrethet jugore e kufitare (96.1 %): në Gjirokastrë, Delvinë, Sarandë.

Në rrethin e Gjirokastrës, minoriteti përbën 30.1% të popullsisë së përgjithshme. Në rrethin e Sarandës, ku në ndarjen administrative të vitit 1989 përfshihej edhe Delvina, ajo zë 41.6 % të popullsisë dhe është e vendosur

pothuajse në tërë fshatrat e qytetet. Megjithatë popullsia greke është e shpërndarë në gjithë territorin e vendit, por përqëndrimet më të mëdha, jo të krahaseshme me Sarandën, Delvinën dhe Gjirokastrën ajo i ka në Tiranë, Përmet, Vlorë. Ndërsa minoriteti maqedonas është përqëndruar kryesisht në rrethin e Korçës, ku atje ndodhet rreth 93 % e gjithë kësaj pakicë prezente në territorin shtetëror të Shqipërisë.

Vlerësimet aktuale mbi numrin e pakicave etnike

Situata në regjistrimin e Prillit 2001

Gjatë regjistrimit të fundit të popullsisë dhe banesave të prillit të vitit 2001, pyetja mbi kombësinë nuk u përfshi në bllokun e pyetjeve identifikuese të individëve. Për vetë situatën e ndryshimeve social - ekonomike që kaloi vendi, sidomos sjelljet e popullsisë ndaj hapjes ndikuan në nje rikonceptim të ndryshëm të pyetësorit bazë të regjistrimit nga ai i vitit 1989. Ndryshimet politike shoqërore në vend lejuan lëvizjen e lirë dhe pa pasoja të popullatës, si brenda ashtu edhe jashtë kufijve të vendit. Ky faktor nuk kishte si të përbënte faktorin e vetëm në konceptimin e pyetësorit të regjistrimit, por ai ndërthurej me të tjera arsye objektive.

Ndryshimi i kuptimit të statistikës zyrtare në vend, nuk mund të kthente më formën e grumbullimit të informacionit mbi familjet dhe individët nëpërmjet konfirmimit të statusit të tyre me dokumente zyrtare, por duhet të pranonte formën e vetëdeklarimit të tyre mbi pyetjet që i drejtoheshin. Gjithashtu edhe mungesa e një përkufizimi të qartë ligjor mbi pakicat kombëtare e vështirësonte mbledhjen e këtij informacioni.

Edhe nga këndvështrimi teknik duhet theksuar se kjo pyetje nuk mund të qëndronte në pyetësor e vetme, ajo duhej shoqëruar me pyetje mbi përkatësinë fetare dhe gjuhën e nënës. Vendosja e pyetjes mbi përkatësinë fetare, gjithashtu paraqiste vështirësitë e veta. Ndalimi i ushtrimit të fesë për gati 25 vjet rrjesht si dhe prishja e vëndeve të ushtrimit të besimit, ndihmoi në krijimin e gjeneratave (laike) ateiste. Liria e besimit fetar mbas ndryshimeve të viteve 91-92, solli ringjalljen e besimit, por në ndryshim nga e kaluara, shumë amullik dhe ende pa një formë të qartë e të përcaktuar. Prandaj teknikisht edhe hartimi i një pyetjeje mbi përkatësinë fetare sillte vështirësi në formulim.

Këtyre faktorëve duke i shtuar edhe funksionimin "e papërgjegjshëm" të zyrave të Gjendjes Civile, ku ndryshimet e çdo karakteristike individuale, përfshirë edhe ndryshimet e kombësisë, ishin lehtësisht të arritshme kundrejt pagesave informale, e bënë shumë të vështirë marrjen e një informacioni cilësor mbi kombësinë, fenë dhe gjuhën e nënës.

Kjo çështje u diskutua në Komisionin Qëndror të REPOBA, gjatë fazës përgatitore të regjistrimit ku u vendos që blloku i pyetjeve të mos përsihej në informacionin identifikues që do të mblidhej për individët gjatë procesit regjistruar. Gjithashtu Komisioni edhe mbasi konsultoi Konventën (Neni 3, pika 1) kuadër për mbrojtjen e minoriteteve, ratifikuar në vitin 1999, gjykoi që

përfshirja ose jo në pyetësor e këtij grupi pyetjesh nuk përbënin detyrim rrjedhës prej saj. Të gjitha këto arsye të marra së bashku sollën zhvillimin e një pyetësoi me identifikim vetëm shtetësinë.

Sot, kur INSTAT ka përfunduar regjistrimin e përgjithshëm të popullsisë dhe banesave të prillit të 2001 dhe të dhënat janë të gatshme ai po përpunon rreth 59 tabela tip analitike dhe sintetike mbi popullsinë, familjet dhe individin. Të dhënat mbi numrin e minoriteteve mund të jepen vetëm të vlerësuara në nivel kombëtar duke marrë në konsideratë këto hipoteza:

Hipoteza 1:

Që pakicat kombëtare janë përqëndruar kryesisht në po ato zona si dhe gjatë regjistrimit të vitit 1989.

Hipoteza 2:

Që struktura e shpërndarjes së një pakice të caktuar në nivel kombëtar nuk ndryshon.

Hipoteza 3:

Që llogaritjet për pakicat kombëtare bëhen mbi popullsinë prezente.

Këto tre hipoteza do të shihen edhe nën këndvështrimin e disa ngjarjeve statistikore të ndodhura në INSTAT mbas regjistrimit të fundit, që lidhen me projeksionet e popullsisë dhe diferencat që u verifikuan në numërimin e drejtpërdrejtë të popullsisë në terren si dhe të të dhënave të ofruara nga vrojtimet pranë familjeve që ka ndërmarrë INSTAT.

Në vitet 1992 dhe 1993, nga INSTAT në bashkëpunim të ngushtë me UNFPA (Van Der Pol), u paraqitën vlerësimet lidhur me personat e popullsisë shqiptare të ndodhur jashtë territorit të Shqipërisë deri në 1992 (350.000 persona) si dhe projeksionet e popullsisë deri në vitin 2010. Popullsia e Shqipërisë (në bazë të parashikimeve), sipas gjinive e parashikuar rezulton: (në mijë)

Tabela 4. Projeksionet e popullsisë

Vitet	Gjithsej	Meshkuj	Femra
1989	3.214	1.649	1.565
1990	3.287	1.686	1.6
1995	3.249	1.608	1.641
2000	3.42	1.688	1.732
2001	3.418	1.704	1.713
2005	3.623	1.788	1.835

Përsa i takon prezencës së minoritetit maqedonas, gjatë regjistrimit të kaluar u vu re se ishte përqëndruar kryesisht në zonën e Korçës dhe Devollit dhe sidomos në komunën e Liqenasit. Gjithashtu të dhënat e vrojtimeve pranë familjeve të vitit 1998 si dhe të vitit 2002, është vënë re se ky minoritet nuk është prekur prej efektit migrues. Kjo popullsi, gjatë regjistrimit të kaluar, përfaqëson 92.8 përqind të këtij minoriteti në vend. Duke supozuar se kjo

strukturë nuk ka ndryshuar gjatë këtyre viteve, minoriteti maqedonas në vend vlerësohet rreth 4,148 banorë.

Tabela 6. Llogaritjet për Minoritetin Maqedonas

Rrethet Minoritare Korçë	Minoriteti Maqedonas		
	Popullsia	Familjet	Anetare/fam.
Kom.Liqenas	4,148	1,063	3.9

Përsa i takon prezencës së malazezëve në Shqipëri ato janë përqëndruar në komunën e Gruemirë të Malësisë së Madhe dhe kryesisht në fshatin Grile (Vrakë). Popullsia e kësaj zone sot është vlerësuar 678 banorë.

Ndërsa për pakica etno - gjuhësore arumune është vlerësuar 992 banorë. Kjo llogari është bazuar në strukturën e popullsisë të vitit 1989, duke supozuar që ritmi vjetor i rritjes së popullsisë është 2 % në vit dhe që ky grup i popullsisë nuk është prekur nga efekti emigrues. Llogaritjet e bëra nga INSTAT, të mbështetura edhe në përfundimet në nivel kombëtar të LSMS (anketë e matjes së nivelit të jetesës pranë familjeve) jepen si me poshtë vijon:

Tabela 7. Llogaritja e pakicave prezente në Shqipëri

Popullsia	Gjithsej	Në %
Popullsia gjithsej	3,069,275	100
<i>Pakicat kombëtare</i>	42,892	1.4
<i>nga kjo:</i>		
<i>Greke</i>	35,829	1.17
<i>Maqedonase</i>	4,148	0.14
<i>Malazeze</i>	678	0.02
<i>Arumun</i>	992	0.03
<i>Të tjera:</i>	1,245	0.04

Pra përqindja e prezencës së pakicave kombëtare në popullsinë prezente gjithsej të Shqipërisë prej 3,069,275 për vitin 2001 është 1,4 %.

Shënim: Ky material u përgatit nga INSTAT në bashkëpunim me Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe Zyrën e Minoriteteve.

TË DHËNA STATISTIKORE NGA ARKIVI PËR MINORITETET

Për të patur një vazhdimësi informacioni statistikor mbi pakicat në Shqipëri, janë përpunuar dhe disa dokumente arkivore që përmbajnë të dhëna mbi numrin e pakicave në Shqipëri.

Duke qenë se pjesa më e madhe e popullsisë së pakicave në Shqipëri përbëhet nga pakica greke, e cila në total në regjistrimin e vitit 1989¹ zinte 1.85 % të popullsisë me 58.758 mijë vetë ose 90,6 % të pakicave kombëtare, po paraqesim disa vlerësime statistikore mbi këtë pakicë të marra nga burime arkivore.

Në vitin 1922, Komisioni i Hetimeve i Lidhjes së Kombeve kryen një inspektim në Shqipërinë e Jugut dhe nëpërmjet një krahasimi të të dhënave të Qeverisë shqiptare, burimeve greke dhe atyre turke, vlerëson numrin e popullsisë greke në Shqipërinë e Jugut në 35000-40000, ose 1/6 e gjithë numrit të popullsisë së kësaj zone². Sipas Proces Verbalit të Sesionit të 84, të Këshillit të Lidhjes së Kombeve, datë 18.01.1935, në Shqipërinë e Jugut, po në vitin 1922, ekzistonin 36 shkolla në gjuhën greke, të cilat frekuentoheshin nga 2614 nxënës.

Duke iu referuar burimeve zyrtare shqiptare të regjistrimit të popullsisë së vitit 1930, numri i popullsisë greke në Shqipëri vlerësohej në 37.271 banorë³.

Pas Luftës së Dytë Botërore, statistikat mbi pakicat kombëtare në Shqipëri, janë nxjerrë për herë të parë, në regjistrimin e vitit 1945 dhe më pas kjo pyetje u përsërit edhe në regjistrimin e vitit 1950, por numri personave të huaj dhe pakicave kombëtare ishte shumë më i ulët se ai i regjistruar në vitin 1945. Kjo situatë kishte një shpjegim historik që lidhej me riatdhesimin e shumë italianëve, jugosllavëve të ardhur në Shqipëri gjatë periudhës së luftës. Prandaj edhe të dhënat që marren në analizë, për të kuptuar situatën numerike të pakicave kombëtare fillojnë nga viti 1950.

Konkretisht:

Të dhëna mbi pakicat kombëtare gjatë regjistrimeve të popullsisë

Vitet e kryerjes së regjistrimit	Popullsia gjithsej	Pop me kombësi joshqiptare	% e prezencës së pakicave
1950	1.218.945	35.201	2.9%
1955	1.391.499	47.227	3.4%
1960	1.626.315	44.570	2.7%

¹ Regjistrimi i popullsisë dhe i banesave i vitit 1989, i financuar nga OKB-ja është regjistrimi i fundit, i cili përmban në grupin e pyetjeve identifikuese, rubrikën e kombësisë.

² Raporti i Komisionit të Hetimeve të Lidhjes së Kombeve në Shqipëri, gjatë periudhës 1922-1923.

³ Të dhënat e qeverisë shqiptare, të pasqyruara në Proceverbalin e sesionit të 84 të Lidhjes së Kombeve, 18 janar 1935.

1969	2.068.155	Nuk mblidhen	
1979	2.590.600	54.687	2.1%
1989	3.182.417	64.816	2.01%
2000	3.069.275	Nuk mblidhen	

Shpërndarja e pakicave kombëtare dhe etno - gjuhësore sipas llojit

Komb joshqiptare, sipas viteve të regjistrimit	1950	1955	1960	1979	1989
Gjithsej	35.201	47.227	44.570	54.687	64.816
Greke	28.996	35.345	37.282	49.307	58.758
Maqedonase	2.273	3.431	4.235	4.097	4.697
Malazeze	893	1.613		66	100
Arumunë ⁴	1.876	4.249			782
Të tjerë	1.163	2.589	3.053	1.217	479

Shpërndarja gjeografike dhe numri popullsisë së pakicës kombëtare greke krahasuar me popullsinë e përgjithshme shqiptare:

Nr.	Rrethet	Pakica Greke	Popullsia e Përgjithshme
1.	Saranda dhe Delvina	36.531	87.768
2.	Gjirokastra	19.921	66.373
3.	Berati dhe Kuçova	49	79.398
4.	Fieri dhe Mallakastër	123	245.062
5.	Gramshi	13	43.565
6.	Kolonja	20	24.781
7.	Korça dhe Devolli	158	215.221
8.	Lushnja	51	134.280

⁴ Për pakicën etno - gjuhësore arumune nuk janë marrë të dhëna në regjistrimet e vitit 1960 dhe 1979.

9.	Përmeti	442	39.775
10.	Pogradeci	19	71.446
11.	Skrapari	16	46.503
12.	Tepelena	57	49 850
13.	Vlora	202	176.788
14.	Dibra	17	149.650
15.	Elbasani dhe Peqini	131	241 950
16.	Durrësi dhe Kavaja	192	245.499
17.	Kruja dhe Laçi	17	106.852
18.	Kukësi dhe Hasi	17	101.302
19.	Lezha	15	62.001
20.	Librazhdi	33	71.982
21.	Mati	22	76.674
22.	Mirdita	16	50.447
23.	Puka	17	48.969
24.	Shkodra dhe Malësia e Madhe	53	236.289
25.	Tirana	610	368.213
26.	Tropoja	16	44.779
	Totali i gjithë Shqipërisë	58.758	3.182.417

Siç shihet, popullsia me kombësi greke në pjesën më të madhe është e vendosur në rrethet jugore e kufitare (96.1 %): në Gjirokastrë, Delvinë, Sarandë, dhe përbën 1.85 % të popullsisë së përgjithshme.

Duke e krahasuar këtë përqindje me të dhënat statistikore të vitit 1922, ku popullsia greke zinte 1/6 e gjithë numrit të popullsisë së Shqipërisë së Jugut (Komisioni i Hetimeve i Lidhjes së Kombeve) dhe regjistrimit të vitit 1930, si dhe duke vlerësuar rritjen progresive pas luftës së dytë botërore të popullsisë së përgjithshme shqiptare dhe asaj greke, konstatohet një vazhdimësi në të dhënat statistikore mbi pakicat në Shqipëri.

Siç rezulton dhe nga regjistrimet e pasqyruara më sipër, popullsia shqiptare nga pikëpamja etnike përgjithësisht është e një natyre mjaft homogjene, ku përqindja e popullsisë joshqiptare është e vogël dhe dëshmon të luhatet midis kufijve 3,5 % deri në 2 %, gjatë tërë periudhës së pas Luftës së Dytë Botërore.

Strategjia

Kombëtare

për përmirësimin e kushteve të
jetesës së minoritetit *Rom*

Ky botim është financuar nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri

Strategjia Kombëtare

**“Për përmirësimin e kushteve të jetesës
së MINORITETIT ROM”**

ISBN 99927-972-9-0

Shtypi “PEGI”

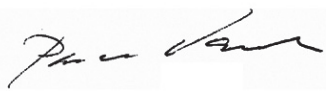
FJALA HYRËSE

Organizata për Sigurim dhe Bashkëpunim në Evropë, shtetet e saj pjesëmarrëse dhe Prezenca e OSBE-së në Shqipëri e konsiderojnë gjendjen e minoritetit rom një çështje shqetësuese për vendin. Gjatë viteve të shkuara Prezenca ka zbatuar disa projekte për t'i ardhur në ndihmë përpjekjeve që ka bërë Shqipëria për të përmirësuar kushtet e jetesës së këtij komuniteti. Prezenca e OSBE-së ka qenë një nga organizatorët e tryezës së parë të rrumbullakët për romët dhe çështjet e romëve në vend dhe ka luajtur rol këshillues gjatë hartimit të Strategjisë Kombëtare për Përmirësimin e Kushteve të Jetesës së Minoritetit Rom.

Zyra e Avokatit të Popullit, e cila kujdeset për respektimin e të drejtave të njeriut në Shqipëri, beson se të drejtat e romëve duhen respektuar dhe do të bëjë të gjitha përpjekjet për t'u siguruar që qeveria do të plotësojë realisht standartet e kërkuara.

Prezenca dhe Avokati i Popullit kanë besimin se botimi i Strategjisë Kombëtare për Përmirësimin e Kushteve të Jetesës së Minoritetit Rom është jo vetëm kontribut konkret, por edhe hap praktik dhe i nevojshëm drejt zbatimit të kësaj strategjie. Kështu, organet e qeverisjes qendrore dhe vendore si dhe aktorët e tjerë të interesuar vendas apo ndërkombëtarë, do të kenë mundësi të studiojnë këtë dokument të rëndësishëm i cili siguron drejtimin e punës në të ardhmen. Ky botim do t'u shpërndahet të gjithë aktorëve të lartpërmendur në mënyrë që të njihen me përmbajtjen dhe me punën që duhet bërë për zbatimin e Strategjisë.

Prezenca dhe Avokati i Popullit ndajnë mendimin se organet e qeverisjes qendrore dhe vendore duhet të bëjnë përpjekje më të mëdha, si në drejtim të përqendrimit të punës ashtu edhe në caktimin e fondeve për të përmbushur detyrimet e parashikuara në Strategji. Gjendja e romëve në Shqipëri ka nevojë për përmirësime të thella në mënyrë që ky komunitet të jetojë me dinjitet në një shoqëri demokratike. Prezenca shpreh gatishmërinë e saj të ndihmojë qeverinë në përpjekjet drejt zbatimit të Strategjisë dhe u bën thirrje gjithë aktorëve të shoqërisë civile, sidomos OJF-ve romë, të luajnë një rol aktiv në këtë drejtim.

Pavel Vacek
Kryetari i Prezencës së OSBE-së në Shqipëri

Ermir Dobjani
Avokati i Popullit

VENDIM
Nr. 633, datë 18.9.2003

**PËR MIRATIMIN E STRATEGJISË PËR PËRMIRËSIMIN E KUSHTEVE TË JETESËS SË
MINORITETIT ROM**

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës, me propozim të Ministrit të Punës dhe Çështjeve Sociale,
Këshilli i Ministrave

VENDOSI

1. Miratimin e strategjisë për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom, sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi.
2. Ngarkohen Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale, Ministria e Financave, Ministria e Ekonomisë, Ministria e Drejtësisë, Ministria e Punëve të Jashtme, Ministria e Pushtetit Vendor dhe Decentralizimit, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Rregullimit të Territorit dhe Turizmit, Ministria e Rendit Publik, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Ministria e Arsimit dhe Ministria e Transportit dhe Telekomunikacioneve për ndjekjen dhe zbatimin e kësaj strategjie.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në fletoren zyrtare.

KRYEMINISTRI
Fatos Nano

STRATEGJIA KOMBËTARE “PËR PËRMIRËSIMIN E KUSHTEVE TË MINORITETIT ROM”

Strategjia kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të minoritetit rom” është realizuar nga një grup ndërministror i drejtuar nga Zëvendësministri i Punës dhe i Çështjeve Sociale z. Ahmet Ceni në përbërje të të cilit janë:

Gramoz Bregu	Ministria e Arsimit dhe Shkencës
Vasil Tole	Ministria e Rinisë, Kulturës dhe Sporteve
Agim Shehi	Ministria e Shëndetsisë
Genta Qosja	Ministria e Punës dhe e Çështjeve Sociale
Anila Selmani	Ministria e Punës dhe e Çështjeve Sociale
Rezarta Bitri	Ministria e Drejtësisë
Shyqyri Dade	Ministria e Rendit Publik
Violeta Qebini	Ministria e Pushtetit Lokal dhe e Decentralizimit
Shqipe Rrumbullaku	Ministria e Ekonomisë dhe e Privatizimit
Doris Andoni	Ministria e Rregullimit të Territorit dhe e Turizmit
Geraldina Duçka	Ministria e Financave
Agim Gjevori	Ministria e Transporteve
Brunilda Minarolli	Ministria e Punëve të jashtme

Koordinatorë e grupit ndërministror Merita Gjashta

Në hartimin e strategjisë kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të minoritetit rom” ka ndihmuar përfaqësuesi i organizatave romë në Grupin Ndërministror Refik Tare, si dhe OJF-të romë; Romët për Integrim, Amaro-Drom, Romani Batx, Shanci Rom, Amaro-Dives, Disutni Albania si dhe përfaqësuesit e këtyre organizatave, zotërinjtë Arben Kosturi, Hasan Sula, Miranda Fejzo, Sabri Mile, Estref Pëllumbi, Kujtim Gajtani, Latif Kazanxhi, Ilmi Ademi, Nesti Zeqiri, Xheladin Taço, Pëllumb Fortuna, Kujtim Shabani, Skënder Veliu, Muhamet Xhambazi, Gurali Mejdani, Ramazan Elmazi.

Lista e shkurtimeve

Shkurtimi	Emri i plotë
MPÇS	Ministria e Punës dhe Çështjeve Sociale
MASH	Ministria e Arsimit dhe Shkencës
MSH	Ministria e Shëndetësisë
MRP	Ministria e Rendit Publik
MRTT	Ministria e Rregullimit të Territorit dhe Turizmit
MEP	Ministria e Ekonomisë dhe Privatizimit
MF	Ministria e Financave
MJ	Ministria e Punëve të Jashtme
MPVD	Ministria e Pushtetit Vendor dhe Decentralizimit
MKRS	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve
KMB	Komiteti për Mundësi të Barabarta
SHKP	Sherbimi Kombëtar i Punësimit
ISHP	Inspektoriati Shtetëror i Punës
ISSH	Instituti i Sigurimeve Shoqërore
DSHP	Drejtorja e Shëndetit Publik
IshP	Instituti Shëndetit Publik
ANVM	Agjensia e Ndërmarrjeve të Vogla dhe të Mesme
CIOFF	Organizatë ndërkombëtare kulturore e festivaleve folklorike
OQV	Organet e Qeverisjes Vendore
DA	Drejtorja Arsimore
DSH	Drejtoritë e Shkollave
IKP	Instituti i Kulturës Popullore

HYRJE

Pak histori

Historikisht popullsia shqiptare është karakterizuar nga marrëdhënie harmonike midis pakicave etnike dhe shumicës. Këto marrëdhënie kanë evoluar në shekuj duke e renditur Shqipërinë si vend model për bashkëjetesën midis komuniteteve etnike dhe besimeve fetare.

Minoriteti rom konsiderohet një minoritet gjuhësor. Të dhënat statistikore lidhur me numrin e romëve që jetojnë në Shqipëri, mungojnë, pasi një regjistrim i përgjithshëm i tyre nuk është bërë asnjëherë.

Romët jetojnë në Shqipëri për më tepër se 600 vjet. Ata kanë arritur në Shqipëri para pushtimit otoman. Nga studimet e bëra supozohet se kanë ardhur nga India pastaj nëpërmjet Ballkanit në Europë. Origjina e tyre njihet jo për shkak të dëshmive të sakta historike por kryesisht nga analizat gjuhësore. Në kohën e pushtimit otoman për arsye sigurie, romët kanë ndryshuar besimin e tyre fetar duke e konvertuar në besim mysliman, njëllë siç bëri një pjesë e mirë e popullsisë etnike shqiptare në atë kohë. Gjatë luftës së dytë botërore, romët e Shqipërisë nuk u përsekutuan në kampet e vdekjes siç ndodhi në shumë vende të Europës Lindore. Romët shqiptare kanë marrë pjesë në luftë dhe shumë prej tyre kanë luftuar së bashku me ushtrinë shqiptare kundra pushtuesve të huaj. Mbas luftës shteti shqiptar ndoqi politikën e asimilimit dhe të homogjenizimit të kombit shqiptar duke e konsideruar këtë komunitet si pjesë e popullsisë shqiptare. Vlen për t'u theksuar se gjatë regjimit komunist, romët kanë përfituar punësimin, reformën agrare mbi tokën, sigurinë për të nesërmen, shkollimin e detyruar, strehimin, etj., ç'ka bëri që ata të integrohen njëllë si gjithë popullsia maxhoritare, pavarësisht të metave të atij sistemi. Në përputhje me politikën e punësimit të plotë, shteti ishte i detyruar t'u siguronte punësimin si burrave ashtu edhe grave në funksion të nivelit të shkollimit dhe të aftësive të tyre profesionale. Me përmbysjen e komunizmit dhe me fillimin e ndryshimeve demokratike romët ishin të parët që humbën punësimin dhe shkuan me shpejtësi në fund të shoqërisë. Për shkak të mungesës së arsimit dhe të kualifikimit të nevojshëm pozicioni i tyre në shoqëri ndryshoi në mënyrë drastike. Si rezultat i varfërisë së krijuar, me një përjashtim të vogël, gjenerata e re e fëmijëve romë, për të qënë krahë punë për familjet e tyre, nuk është në gjendje të ndjekë shkollat. Fëmijët romë janë shndërruar në lypsa dhe viktime të trafikëve të ndryshme dhe të prostitucionit. Aktualisht situata ekonomike e romëve të Shqipërisë dhe kushtet e jetesës janë në nivele shumë të ulëta për shkak të papunësisë që është në shifra disa herë më e madhe se pjesa tjetër e popullsisë jo rome. Kushtet e shëndetit dhe të strehimit janë shumë të këqija.

Për herë të parë romët u regjistruan në Shqipëri gjatë viteve 1522-23 dhe u vlerësuan rreth 1,270 vetë. Emri i romëve përmendet në tekstet e vjetra shqiptare me 1635. Në vitin 1930 sipas vlerësimeve popullore kishte 20,000 romë në tërë vëndin. Në 1980 kishte 62,000 romë, të vlerësuar sipas dokumentave franceze. Kjo shifër u bazua në burime angleze. Më 1995 Grupi Ndërkombëtar i të Drejtave të Minoriteteve vlerësoi se numëri i romëve ishte midis 90,000 dhe 100,000 vetë. Ndërsa Universiteti i Marylandit në 1995 deklaroi se ka deri në 120,000 romë që jetojnë në Shqipëri. Sot vlerësohet që ritmi i shtimit të popullsisë rome është 3% i cili paraqitet më i lartë se ai i shqiptarve. Pasaktësia e shifrave vjen nga fakti se asnjë regjistrim zyrtar në Shqipëri nuk i ka evidentuar romët.

Romët jetojnë pothuajse në të gjithë zonat e vendit. Megjithatë, numri më i madh i romëve është përqëndruar kryesisht në Shqipërinë Qendrore dhe Juglindore: Tiranë, Durrës, Elbasan, Fier, Berat, Korçë, Pogradec, Bilisht, Gjirokastrë, Delvinë, Krujë, Shkodër etj. Romët jetojnë ose në qytetet e mëdha, kryesisht në lagje të ndara ose në fshatra pranë qyteteve. Nga të dhënat e përafërta që kemi mundur të sigurojmë rezulton:

Në Gjirokastrë, në zonën Zinzhiraj, numërohen rreth 1500 vetë. Shumica jeton në kushte shumë të varfëra, në shtëpi të përkohëshme, pa kushte sanitare dhe ujë të rrjedhshëm. Minoriteti rom përpiqet të emigrojë çdo verë për të punuar në Greqi nëpër ferma etj. Disa të tjerë importojnë veshje, këpuce dhe paisje elektrike të lira për t'i shitur në tregun e Gjirokastrës. Në këto kushte jeta e romëve të Gjirokastrës po vështirësohet edhe më shumë.

Lagjja Azotiku në Fier ka rreth 500 familje me një mesatare prej 8 fëmijësh se jila. Ky komunitet jeton

paralel me linjën kryesore hekurudhore që kalon nëpër Fier. Meqë nuk ka rrugë që lidh vendbanimet me qytetin, ata detyrohen të përdorin rrugën hekurudhore në këmbë për nevojat me qytetin. Ky ka qënë shkaku kryesor i një numri fatkeqësish aksidentale. Ata vuajnë nga papunësia. Shumë pak fëmijë ndjekin shkollën me që ajo ndodhet shumë larg nga vendbanimet e tyre.

Në Levan Fier ka rreth 500 familje me një mesatare prej gjashtë personash. Shumica e fëmijëve këtu nuk shkojnë në shkollë dhe shumica e të rriturve janë të pa punë. Ata bëjnë një jetë mjaft të vështirë duke u përpjekur të mbijetojnë duke punuar tokën ose duke bërë enë metalike gatimi. Komuniteti këtu është i ndarë në dy grupe, ata që kanë tokë dhe ata që s'kanë.

Në Baltës ka rreth 250-300 familje me një mesatare prej 5 ose 6 vetash në secilën familje. Shumica e familjeve jeton në shtëpi të mira dhe kanë tokat e tyre. Ata gjithashtu kanë shkollën e tyre me cila i ndihmon për të mësuar gjuhën dhe kulturën rome.

Komuniteti në Kulleiri të Korçës ka rreth 600 familje. Në përgjithësi këtu komuniteti jeton njëloj si shqiptarët. Ata jetojnë në apartamente, kanë punësim dhe shumica e fëmijëve ndjekin shkollën.

Në Shkodër, komuniteti tek Ura e Bunës. Romët në Shkodër përbëhen prej 27 deri në 50 familje të cilët jetojnë në kushtet më të këqia në Shqipëri. Të gjithë shtëpitë e tyre janë prej tabakësh plastike dhe mungon uji i rrjedhshëm. Shumica e antarëve të këtij komuniteti detyrohen të pijnë ujë lumi mbasi nuk kanë burim tjetër. Papunësia këtu është 100%

Në Elbasan, komuniteti pranë Stadiumit. Ka një komunitet shumë të madh në Elbasan. Numëri i saktë i tyre nuk dihet. Një pjesë e tyre merret me shitjen e rrobave të vjetra.

Komuniteti rom në Fushë-Krujë. Romët e Fushë Krujës, afërsisht 1200 vetë, jetojnë në kushte tepër të vështira. Në përgjithësi i mungon strehimi, pijnë ujë lumi në mungesë të ujit të rrjedhshëm, papunësi e theksuar etj.

Në Berat, komuniteti tek Lagjja e Re. Komuniteti rom këtu është relativisht i vogël në numër, jo më tepër se 60 familje. Vendbanimet janë pranë lumit kryesor të Beratit. Komuniteti jeton në varfëri të theksuar meqënëse ato nuk kanë as tokë dhe as pasuri të tyre, madje nuk janë as të regjistruar tek autoritetet lokale për të marrë asistencë.

Megjithëse numëri i saktë nuk dihet, supozohet se numri më i madh i popullsisë rome është i përqëndruar në Tiranë. Vendbanimet e grupuara të tyre ndodhen kryesisht në Kinostudio, Laprakë, Bregu i Lumit, Selitë, Yzberisht etj. Problemet sociale të tyre janë të gjithanëshme. Evidente janë: papunësia, varfëria, braktisja e shkollave nga fëmijet dhe trafikimi i tyre, mungesë infrastrukture dhe strehimi, kushte shëndetësore të këqia etj. Një pjesë e romëve të Tiranës siguron mjetet e domosdoshme të jetesës duke gërmuar nëpër kazanët e plehrave apo duke lypur. Një numër i konsiderueshëm familjesh jetojnë në baraka të sajura me mjete rrethore. Rreth 100 familje në Rrugën "Irfan Tomini" janë njoftuar nga Bashkia e Tiranës për t'u zhvendosur forcërisht për arsye të rregullimit urban.

PARIMET BAZË KU MBËSHTETET
HARTIMI I STRATEGJISË

Pjesa e parë

Shkaqet dhe domosdoshmeria e hartimit të strategjisë

Hartimi i strategjisë bazohet në analizën kritike dhe vlerësimin e problemeve të komunitetit rom, të cilat kanë të bëjnë me gjëndjen e tyre social-ekonomike.

Hartimi i Strategjisë është mbështetur në njohjen e situatës social-ekonomike dhe vlerësimin sasior e cilësor të nevojave të grupeve vulnerabël, në përpunimin e të dhënave statistikore të siguruara nga burime zyrtare dhe jozyrtare për shkallën e vulnerabilitetit dhe përjashtimit social, shpërndarjen dhe shpeshhtësinë e grupeve të rrezikuara. Të dhënat e siguruara nga këto burime edhe pse jo të plota, të pasakta dhe shpesh herë të paverifikuara nga burime të dyta, kanë shërbyer për njohjen e tendencave të zhvillimit social-ekonomik, identifikimin e dukurive të reja, dinamikës së ndryshimeve dhe ndikimet e tyre në kushtet e jetesës të këtij minoriteti.

Për hartimin e strategjisë së romëve janë shfrytëzuar analiza, studime, vëzhgime dhe raporte të realizuara nga institucione shtetërore dhe jo shtetërore, në disa zona si: Korçë, Fier, Novoselë, Vlorë, Berat, Fushë-Krujë, seminare, tryeza të rumbullakta, konferenca, simpoziume për sensibilizimin e kësaj kategorie në lidhje me mënyren e bashkëpunimit për realizimin me sukses të projekteve të përbashkëta me këtë komunitet.

Qeveria shqiptare duke parë vështirësitë me të cilat përballet popullsia rome në Shqipëri, angazhohet politikisht për hartimin e një strategjie për përmirësimin e kushteve të jetesës së pakices rome që jeton në Shqipëri përmes politikave e programeve konkretë për zbutjen e varfërisë, përfshirjen e tyre në jetën publike, ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit të tyre etnik, etj. Qeveria shqiptare shikon pakicën rome si një partner bashkëpunues në hartimin dhe zbatimin e këtij dokumenti të rëndësishëm.

Baza ligjore

Në legjislacionin shqiptar një rëndësi të veçantë i është kushtuar njohjes dhe garantimit të të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, si një nga shtyllat e shoqërisë së qytetëruar bashkëkohore. Kuadri ligjor për minoritetet në Republikën e Shqipërisë përfshin një

numër të konsiderueshëm dispozitash ligjore të parashikuara në Kushtetutë, në Kodet Penale dhe të Proedurës Penale, në aktet normative të Keshillit të Ministrave dhe Konventat e Ratifikuara nga Kuvendi i Shqipërisë.

Shqipëria është anëtare e OKB-së që nga 14 Dhjetori 1955 dhe ka ratifikuar pothuajse të gjitha konventat kryesore të kësaj organizate lidhur me mbrojtjen e të drejtave të njeriut, disa prej të cilave janë Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut, 1948 (aderuar më 1955); Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racial, 1969 (aderuar më 1994); Pakti Ndërkombëtar mbi të Drejtat Civile dhe Politike, 1966, (aderuar më 1991); Pakti Ndërkombëtar mbi të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore, 1976, (aderuar më 1991); Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave, 1980, (aderuar më 1996).

Shqipëria është anëtare e OSBE-së dhe ka nënshkruar të gjitha dokumentat e saj, si Akti Final i Konferencës së Helsinkit, 1975; Deklarata e Kopenhagenit, 1990; Karta e Parisit për një Evropë të re, 1990; Dokumenti i Konferencës së Moskës, 1991 etj.

Shqipëria është anëtare e Këshillit të Evropës që nga 13 Korrik 1995 dhe ka nënshkruar dhe ratifikuar një numër të madh dokumentash të rëndësishme si Konventa për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore, 1951; Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare.

Në këtë këndvështrim mbrojtja e pakicave kombëtare trajtohet si nga ana e legjislacionit të brendshëm të shtetit shqiptar ashtu edhe nga regjimi i minoriteteve i përcaktuar në aktet ndërkombëtare.

Republika e Shqipërisë ka ratifikuar Konventën Kuadër të Keshillit të Evropës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare. Shteti shqiptar garanton kushte të barabarta trajtimi dhe në përgjithësi pakicat kanë të njëjtin nivel jetese si shumica. Minoriteti rom përballet me një situatë më të vështirë ekonomike dhe sociale, e cila karakterizohet nga një jetesë nën standartin e nivelit të jetesës, strehim jo të përshtatshëm dhe ofrimin e një mjedisi jo të përshtatshëm për mirërritjen dhe edukimin e fëmijëve. Megjithatë pakica rome nuk quhet pakicë kombëtare por pakicë gjuhësore, me argumentin se nuk ka një shtet referimi, parimet e Konventës Kuadër për Mbrojtjen e Pakicave

**Solidariteti social
dhe barazia e racave,
minoriteteve etj.**

Kombëtare aplikohen dhe për ta.

Vendi ynë gjithmonë është dalluar për një bashkëjetesë në harmoni dhe paqe midis pakicave kombëtare dhe besimeve fetare. Secila pakicë gjatë kësaj bashkëjetese në vite ka demonstruar orgjinalitetin e vet. Ky orgjinalitet është respektuar dhe sipas mundësive janë krijuar kushte për ruajtjen e vazhdimësisë së traditave nëpër breza.

Minoriteti rom ka një gjeografi pak a shumë të përcaktuar shpërndarjeje, por ka edhe difuzion në të gjithë popullsinë ç'ka shpreh edhe një herë pranimin dhe mirëkuptimin për të.

Minoriteti rom konsiderohet si pakicë gjuhësore dhe jo pakicë kombëtare, me argumentin se nuk ka një shtet të vetin. Megjithatë, Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Minoriteteve Kombëtare është e aplikueshme dhe për këtë pakice.

**Partneriteti në
evidentimin e
përgjegjësisë dhe të
masave të marra për
daljen nga situata**

Gjatë viteve të sistemit të kaluar, shteti zbatonte politika të trajtimit të barabartë duke integruar njëloj të gjitha pakicat etnike.

Pas viteve 90, me ndryshimin e sistemit dhe ushtrimin e lirë të së drejtës së fjalës dhe organizimit, të gjitha pakicat u organizuan për të mbrojtur interesat dhe të drejtat e tyre në shoqëri.

Një rol të rëndësishëm për njohjen, zbulimin dhe zbutjen e problemeve sociale luajnë organizatat joqeveritare vendase dhe të huaja që indirekt janë ofrues të fuqishëm shërbimesh. Organizata të ndryshme kanë luajtur një rol të rëndësishëm duke sensibilizuar opinionin për rrezikshmërinë e fenomeneve të tilla si trafikimi i fëmijëve, grave e vajzave, për qëllime të shfrytëzimit, shkeljen e të drejtave të qytetarëve romë nga institucione publike, persona juridikë e fizikë. Veprimtaria e organizatave të shoqërisë civile është e shumëllojshme, por shpesh herë ka qënë e pakoordinuar dhe jo e organizuar për të përdorur burimet e komunitetit në funksion të zhvillimit dhe përmirësimit të jetës së vetë komunitetit. Organizatat romë kanë një mision human dhe fisnik për prezantimin me dinjitet të vlerave, elitës intelektuale romë, të lobimit dhe të përfshirjes në proceset vendimarrëse vendore dhe qendrore për çështje që lidhen me romët. Strategjia është rezultat i përpjekjeve të përbashkëta të qeverisë dhe përfaqësuesve të organizatave të komunitetit rom. Aplikimi i programeve dhe projekteve për implementimin e strategjisë ka nevojë për partneritet të vazhdueshëm. Përfaqësuesit e romëve duhet të bëjnë përpjekje më të mëdha dhe të luajnë rolin e tyre për sensibilizimin e opinionit rom në drejtim të dukurive negative. Vëmendje e veçantë i kushtohet atyre familjeve që me neglizhencën apo për qëllime shfrytëzimi, pengojnë zhvillimin e fëmijëve për edukimin e tyre, duke i kthyer në pre të trafikëve të ndryshme, të martesave të parakohëshme, të fenomeneve që vënë fëmijët në situata të vështira etj. Nga ana tjetër qeveria shqiptare duhet të mbështesë formimin dhe promovimin e një elite intelektuale dhe ekonomike brënda komunitetit rom, e cila do të lehtësojë aplikimin e integritit social dhe politikave modernizuese. Duhet të zhduken stereotipet, paragjykimet dhe praktikat që nëpunës të caktuar të institucioneve qendrore dhe lokale inkurajojnë diskriminimin e qytetarëve romë krahasuar me qytetarët e tjerë.

**Ruajtja dhe
transmetimi i vlerave
të kulturës romë**

Një detyrë e rëndësishme dhe e përbashkët për të gjithë ne, është ruajtja e vlerave kulturore të minoritetit dhe brënda kësaj, kulturen e minoritetit rom e cila deri tani ka qënë në shkallën më të ulët, si dhe kujdesi për gjuhën romë dhe transmetimi i tyre tek brezat e ardhshëm.

Ky aktivitet nuk duhet të kufizohet vetëm tek popullsia romë. Duke mësuar rreth kulturës romë dhe vlerave shoqërore romë në përgjithësi, shoqëria maxhoritare duhet të kontribuojë në mënyrë të konsiderueshme në drejtim të pakësimit të paragjyimeve prezente në disa grupe brënda shoqërisë dhe të rrisë nivelin e solidaritetit dhe të tolerancës shoqërore.

Vetë minoriteti rom vlerësohet për ruajtjen e gjuhës dhe traditës së tyre të pasur. OJF-të romë luajnë një rol të rëndësishëm për forcimin e identitetit kulturor, ringjalljen, pasurimin dhe transmetimin e vlerave dhe gjuhës, brez pas brezi. Përmes kërkimeve, studimeve, përmbledhjeve dhe botimeve, organizatat që veprojnë në fushën kulturore, kanë dhënë një vizion të ri për traditën romë, kanë rritur respektin dhe vetë vlerësimin brënda komunitetit rom dhe kanë ndryshuar qëndrimet e shoqërisë ndaj këtij minoriteti.

**Mbështetja financiare
dhe ndarja e
përgjegjësisë për
përmirësimin e
gjendjes ekonomike**

Në fushën e financimit të programeve të qeverisë duhet të bëhen përpjekje, për të siguruar shtimin e burimeve vjetore nëpërmjet fondeve specifike që sigurojnë pjesën e nevojshme të financimit në drejtim të strehimit, të ndihmës së zhvillimit rural dhe rajonal, të tregut të punës etj.

Aktualisht funksionojnë disa shoqata të cilat kanë objekte të ndryshme të aktivitetit si kulturë, arsim parashkollor etj. siç janë romët për Integrim, Amaro-Drom, Romani

Baxt, Shanci Rom, Amaro Kham, Amaro-Dives, Disutni Albania, Alba-Rom etj. Megjithëse numri i shoqatave rome në Shqipëri është rritur këto vitet e fundit, përpjekjet e tyre për të sjellë ndryshime pozitive në situatën rome kanë qënë të pamjaftueshme, që të mos përmëndim disa që kanë ndikuar negativisht.

Gjatë këtyre viteve ato kanë realizuar shumë projekte si botime gazetash, hapje shkollash dhe kopshte parashkollore, kampionate futbollit, ekspozita fotografike, botime librash, ngritjen e qendrave sociale, ngritjen e shkollave verore, koncerte për fëmijë, tryeza të rrumbullakta për problemet e romëve. Për këto projekte kanë financuar institucione dhe organizata brënda dhe jashtë vendit si OSCE, etj

Në procesin e zbatimit të kësaj strategjie komuniteti rom dhe OJF-të rome kanë marrë përgjegjësitë e tyre për realizimin e objektivave dhe masave prioritare.

Mbrojtja e të drejtave të njeriut dhe ndalimi i praktikave diskriminuese

Qeveria shqiptare duke synuar të përmirësojë jetën e qytetarëve shqiptarë nuk bën dallime dhe ndalon me ligj praktikën dhe sjelljet diskriminuese. Kjo është realizuar nëpërmjet legjislacionit dhe institucioneve shqiptare dhe adoptimit të instrumentave ndërkombëtare në këtë fushë. Minoriteti rom nuk ka qënë objekt diskriminimi nga ana ligjore ndonëse janë konstatuar raste të diskriminimit të fshehtë nga ana e individëve të veçantë qoftë keta dhe me pushtet.

Gjendja sociale dhe ekonomike e romëve

Kushtet e varfëra të jetesës dhe situata e pafavorizuar sociale e banorëve romë që jetojnë në Shqipëri janë probleme që po u kushtohet vëmendje nga strukturat qeveritare, si dhe opinioni publik. Treguesit socialë për popullsinë rome janë konsideruar më të ulët se mesatarja kombëtare, dhe një pjesë e madhe e minoritetit rom jeton në mes të kushteve të pasigurta, të pambrojtur dhe nën nivelin mesatar të jetesës.

Papunësia masive pas viteve 90 goditi romët, ata më shumë se çdo grup tjetër e gjetën veten të nxjerrë jashtë nga tregu i punës, duke e patur të vështirë përfshirjen me kërkesat e tregut të ri të punës.

Raporti i banorëve romë që përfundonin arsimin e detyruar para viteve 90, kishte tregues mjaft të mire dhe ishte pothuaj i barabartë me atë të vazhdimin të shkollës nga fëmijët e tjerë shqiptarë. Në drejtim të vazhdimin të arsimit të mesëm dhe të lartë, niveli i pjesëmarrjes regjistron shifra të ulta nga komuniteti rom. Pas viteve 90 sistemi arsimor pësoi një tkurrje dhe u vunë re fenomene të braktisjes së shkollës në shifra shumë të larta.

Situata e vështirë e minoritetit rom në Shqipëri është e një natyrë të përbërë. Është një mangësi sociale që ata kanë një nivel të ulët kualifikimi, numri mesatar i anëtarëve të familjes është i lartë, ndërkohë që gjendja shëndetësore dhe paragjykimet e hedhura në drejtim të tyre pengojnë lëvizshmërinë e tyre sociale. Shumica e romëve jetojnë në pjesë të vendit me infrastrukturë jo të zhvilluar të ndikuara nga krizat ekonomike, dhe në vendbanime të varfëra me një nivel më të ulët se mesatarja. Në shumicën e rasteve problemet e mësipërme janë prezente bashkë dhe kjo luan rolin e vet në marxhinalizimin dhe përjashtimin e popullsisë rome.

Probleme të cilat kërkojnë zgjidhje janë të shumta dhe kanë të bëjnë me gjendjen aktuale të kësaj shtrese të popullsisë. Aspekti akumulues i të gjithë këtyre faktorëve jo favorizues përkeqëson situatën e minoritetit rom. Familjet rome me shumë anëtarë, të cilët nuk kanë të ardhura dhe kanë humbur punën, nuk janë në gjendje të sigurojnë të paktën një jetesë modeste dhe nuk mund të përballojnë strehimin në banesa me kushte të pranueshme dhe pagesën e faturave të shërbimeve publike. Kjo çon në lëvizjen e tyre drejt vendstrehimeve ku ata janë të detyruar të jetojnë në kushte jo të shëndetshme dhe që nuk kanë status legal. Kështu që ata bëhen akoma dhe më të distancuar nga shërbimet publike, shkollat dhe mundësitë e punësimit.

Situata e romëve nuk mund të thjeshtëzohet si një problem varfërie ose si çështje e një politike minoriteti. Në shqyrtimin e çështjes është e dukshme se në praktikë konstatohen raste të përjashtimit dhe të vetëpërjashtimit si rezultat i rrethanave, si ekonomike, sociologjike dhe psikologjike.

Minoriteti rom është i shpërndarë pothuajse në të gjitha zonat, kjo e lidhur ngushtë dhe me elementë të kulturës së tyre. Një pjesë e konsiderueshme e kësaj pakice përballët me vështirësi të mëdha përse i përket strehimit, arsimit, punësimit, pra nuk ka një gjendje të qëndrueshme ekonomike e sociale. Kjo ndryshueshmëri ndikon në gjetjen e zgjidhjeve afatgjata dhe anasjelltas. Karakteristikat e jetesës dhe familjes rome kanë një ndikim të konsiderueshëm tek fëmijët, të cilët duke mos marrë arsimin e duhur, nuk i përshtaten kërkesave të tregut të punës, dhe mundësitë janë shumë më të kufizuara se pjesa tjetër e popullsisë dhe si rezultat sjellin qarkullimin e varfërisë dhe të problemeve sociale në një cilël të mbyllur, i trashëguar nëpër breza.

Gjithashtu mungesa e informacionit rreth edukimit seksual dhe programeve të planifikimit familjar bëjnë që familjet rome të jenë të zgjeruara dhe me shumë fëmijë. Familje të tilla e kanë të vështirë funksionimin e tyre të plotë në kushtet e ekonomisë së tregut, mundësi të pakta të punësimit dhe paaftësi për të gjetur zgjidhje afatmesme dhe afatgjata për të përmbushur nevojat. Shumica e familjeve të këtij komuniteti, për vetë nivelin shumë të ulët ekonomik, kulturore e arsimor, vuajnë edhe nga probleme të mprehta sociale si dhuna, mosrespektimi i të drejtave të grave dhe fëmijëve, divorcet, abuzimi me alkoolin, vështirësi në administrimin e të ardhurave, shtatzaninë në adoleshencë, etj. Këto familje bien shpesh pre e personave të tretë, të cilët e kanë kontigjentin e parë për llojet e ndryshme të trafikëve, si dhe për shfrytëzim prostitucioni të grave e vajzave, trafikun e organeve, shpesh me dëshirën e prindërve dhe shfrytëzojnë punën e tyre si brënda dhe jashtë vendit. Këta fëmijë në shumë raste me dijeninë e prindërve, nën kujdesin e një personi, shpesh i afërm i familjes lypin, shesin, përfshihen me detyrim në aktivitete të paligjshme, deri në shfrytëzim për prostitucion ose veprimtari abuzuese seksuale.

Fenomeni i trafikimit të fëmijëve ndodh në të gjithë popullsinë, por është më i spikatur në komunitetin e pakicave të lartpërmendura për vetë faktin e shfrytëzimit të familjeve vulnerable ose "gjysmë" familjeve, vetëm me një nga prindërit ose shpesh me gjyshërit, me prindër të divorcuar etj..

Të dhënat tregojnë se papunësia e romëve është në shifra relativisht të larta në rrethet Tiranë, Korçë, Fushë Krujë etj. Një pakicë e popullsisë rome është relativisht e integruar në jetën shqiptare dhe kjo ndodh kryesisht në qytetet ku ata kanë adoptuar një mënyrë të përafërt jetese me popullsinë maxhoritare.

Reformat strukturore, institucionalizimi i tregjeve, liberalizimi i çmimeve dhe proceset ristrukturuese të ekonomisë, megjithë oportunitetet e gjëra që krijuan, u shoqëruan edhe me përkeqësimin e disa treguesve të nivelit të jetesës, me uljen e fuqisë blerëse të popullsisë, me rritjen e papunësisë etj. kosto të cilat i "pagojnë" veçanërisht grupet me të prekshme të popullsisë, përfshirë edhe komunitetin rom.

Emigracioni dhe migracioni janë dukuri sociale karakteristike të tranzicionit. Shqipëria ka ritmet me të larta të emigracionit krahasuar me vendet e tjera të Evropës Lindore dhe Qendrore. Krahas ndikimit pozitiv në drejtim të përmirësimit të jetës ekonomike të familjeve shqiptare, emigrimi sjell dhe pasoja të ndjeshme në fushën sociale (largimi i krahut të punës, rritja e numrit të grave familjare, rritja e numrit të fëmijëve të pashoqëruar, të moshuarit e braktisur, shfrytëzimi i minoreneve nga rrjete kriminale etj).

Duke mos u ndjerë në kushte sociale dhe ekonomike të barabarta, shumë të rinj dhe familjarë romë, emigrojnë në vendet fqinje për një jetë me të mirë. Kjo është dhe një nga arsyt kryesore që çon në trafikimin e fëmijëve dhe vajzave rome, që përgjithësisht bien pre e prostitucionit.

Aktualisht, megjithë ndryshimet ekonomike dhe përmirësimin e nivelit të jetesës për shtresa të caktuara të popullsisë një masë e konsiderueshme jeton nën "vijën zyrtare" të varfërisë dhe trajtohet me ndihmë ekonomike modeste (asistencë në *cash*). Varfëria është para së gjithash një fenomen rural, për faktin se, pjesa më e madhe e popullsisë që jeton në këto zona përballet jo vetëm me të ardhurat e pamjaftueshme por edhe me infrastrukturën e shkatërruar ose jo funksionale, me shërbime të kufizuara sociale etj.

Martesa në moshë të mitur është një arsye që shumë familje rome arrijnë në divorc duke shkaktuar trauma në familje dhe kryesisht tek fëmijët.

Karakteristikë tjetër për komunitetin rom është jeta jostabile e tyre në vendbanime të qëndrueshme. Pasojat që sjell kjo lëvizje e herëpashershme krijon probleme për këtë popullsi si dhe për vetë shtetin. Ndryshimi i ambientit ku jetojnë, lëvizja nga një shkollë tek tjetra, vështirësia për t'u ripunësuar dhe integruar me jetën në një tjetër ambient, ka pasoja nga më të ndryshmet. Shumë nga familjet nuk përfitojnë nga skemat e ndihmës ekonomike për arsye se lëvizja e tyre nuk është shoqëruar me regjistrimin e tyre në zyrat e gjendjes civile të vendbanimeve të reja siç është p.sh. rasti i shumë familjeve që jetojnë në Fushë-Krujë, Elbasan, por që është fenomen që ndodh dhe në rrethet e tjera. Në këndvështrimin social, situata social-ekonomike e komunitetit rom reflektohet në një spektër më të gjërë problematikash dhe qëndron në rrënjë të mjaft dukurive sociale (përfshirja e të rinjve në aktivitete kriminale, braktisja e shkollës nga fëmijët, shfrytëzimi i fëmijëve për qëllime përfitimi, prostitucioni, kultivimi dhe përdorimi i drogës, emigracioni, etj.).

Pjesa e dytë

OBJEKTIVAT, PËRMBAJTJA
DHE MASAT PRIORITARE
PËR REALIZIMIN E STRATEGJISË

ARSIMI DHE EDUKIMI

Shumë nga fëmijët romë kur nisin klasën e parë nuk dinë gjuhën shqipe për arsye se në familjet e tyre përdoret gjuha romë, e gje e cila i krijon vështirësi në ecimin në mësim prandaj në të shumtën e rasteve ata detyrohen të lënë shkollën. Për të evituar këtë fenomen do të punohet për edukimin parashkollor të këtij brezi.

Niveli i varfërisë, konceptet e prindërve, niveli i ulët i arsimit të prindërve bëjnë që shumë fëmijë të ndërpresin shkollën për t'u bërë krahë pune për prindërit e tyre. Duke qënë se arsimimi është domosdoshmëri për konkurrencën në tregun e punës është e nevojshme që fëmijët romë të kryejnë arsimin e detyruar si dhe një pjesë tjetër të vazhdojnë studimet në të gjitha nivelet e arsimit.

Për të ndihmuar fëmijët romë për të vazhduar shkollat, duke pasur parasysh dhe vështirësitë ekonomike që kalojnë familjet romë dhe kushtet në të cilat jetojnë, do të ndiqen politika mbështetëse duke dhënë bursa për këtë kategori fëmijësh.

Konkurrenca në tregun e punës kërkon që fëmijët romë të jenë të arsimuar dhe të përgatitur profesionalisht për të zënë vend në administratë. Ministria e Arsimit dhe Shkencës do të planifikojë kuota për fëmijët romë që do të vazhdojnë studimet në fusha të ndryshme si administratë publike, shkenca sociale, drejtësi, Akademinë e Rendit dhe atë Ushtatrake, ekonomi, mësuesi etj., në mënyrë që brezi i ri romë gradualisht të punësohet në administratën publike.

Edukimi i fëmijëve parashkollorë

Edukimi i fëmijëve parashkollorë do të realizohet nëpërmjet: (i) evidentimit të numrit të fëmijëve që duhet të frekuentojnë kopshtet; (ii) evidentimit të frekuentimit të kopshteve nga fëmijët romë; (iii) sensibilizimit të opinionit rom për domosdoshmërinë e regjistrimit të fëmijëve rom në kopshte; (iv) evidentimit të kapaciteteve thithëse të objekteve parashkollore në zonat ku banon minoriteti rom dhe sugjerime për të ardhmen, (v) rikonstruksionin e kopshteve që janë në gjendje jo të mirë në zonat ku banon komuniteti rom; (vi) ngritjen e objekteve të reja në zonat ku aktualisht nuk ka kopshte për fëmijë sipas nevojave që lidhen me numrin e fëmijëve; (vii) domosdoshmërisë së mësimin të gjuhës shqipe për grupin e tretë të arsimit parashkollor për t'i përgatitur fëmijët për klasën e parë; si dhe (viii) emërimin e edukatoreve me përvojë duke marrë më parë mendimin e minoritetit.

Arsimimi dhe problemet e ecurisë së tij me nxënësit romë

Arsimimi i fëmijëve romë do të realizohet nëpërmjet: (i) evidentimit të numrit të nxënësve që duhet të frekuentojnë shkollën; (ii) evidentimit të gjendjes së frekuentimit të shkollës; (iii) sensibilizimit të opinionit rom për regjistrimin e nxënësve në shkollë e cila do të bëhet vazhdimisht; (iv) duke marrë masa ndëshkimore ndaj familjeve që nuk çojnë fëmijët në shkollë; (v) si dhe duke evidentuar kapacitetet thithëse të objekteve shkollore në zonat ku banojnë romët dhe sugjerime për të ardhmen; (vi) për shkollat që kanë nevojë për rikonstrukcione ose (vii) ngritjen e shkollave të reja në funksion të kërkesave të numrit të nxënësve; (viii) duke caktuar në këto shkollë mësues me përvojë duke i kualifikuar dhe stimuluar ata por në të njëjtën kohë (ix) duke stimuluar dhe nxënësit nëpërmjet dhënies falas të teksteve shkollore për ciklin e ulët dhe tetëvjeçar (klasa I-XIII), si dhe (x) duke organizuar aktiviteteve brenda dhe jashtë shkollës; (xi) duke intensifikuar punën me prindërit romë për ndërgjegjësimin e tyre për një qëndrim dhe vlerësim sa më pozitiv ndaj shkollës si dhe (xii) duke pajisur shkollat me bazë materiale didaktike të nevojshme për ta bërë sa më tërheqës mësimin; (xiii) si dhe me laboratorë të gjuhëve të huaja dhe të informatikës, ndërsa (xiv) për shkollat e mesme profesionale, ku numri i nxënësve romë është i konsiderueshem do të hapen kurse për gjuhën romë si dhe kurse trajnimi sipas natyrës së shkollës, traditës dhe prirjeve të tyre; (xv) për nxënësit që kanë vështirësi për të folur gjuhën shqipe në klasën e parë do të organizohen kurse për mësimin e gjuhës shqipe si dhe (xvi) do të praktikohet organizimi i shkollave verore me nxënës romë dhe jo romë; si dhe (xvii) do të bëhet punë e diferencuar në shkollë për evidentimin e talenteve me qëllim që t'u krijojnë mundësinë atyre për të konkuruar në shkollat artistike dhe profesionale. (xviii) Për eliminimin e analfabetizmit do të hapen kurse për të rriturit që kanë braktisur shkollat.

**Bursa dhe
programe të tjera
mbështetëse për
fëmijët romë**

Arsimimi dhe edukimi do të stimulohet më tepër nëpërmjet dhënies së bursave dhe programeve të tjera mbështetëse për fëmijët romë: (i) duke emëruar gradualisht punonjës sociale në shkolla me numër të konsiderueshëm nxënësish romë; dhe (ii) duke organizuar veprimtari edukative në shkollë dhe jashtë saj me synim për të nxitur nxënësit dhe prindërit e tyre për të vazhduar shkollat e mesme dhe të larta; (iii) duke planifikuar kuota të veçanta për nxënësit romë që konkurojnë në shkollat e larta; si dhe (iv) për fëmijët me të ardhura të pakta do të jepen bursa nga shteti.

**Arsimimi në shkolla
me specialitete**

Arsimimi në shkolla me specialitete që destinohen kryesisht në shërbime dhe administratën publike, shkencat sociale, Akademinë e Rendit, Akademinë Ushtarake, drejtësi, ekonomi, mësuesi etj.

Për arsimimin në shkolla të larta (i) do të parashikohen kuota për fëmijët e komunitetit

rom.

TRASHËGIMIA KULTURORE DHE FAMILJA

Familja

Për të integruar komunitetin rom në jetën e shoqërisë është e nevojshme ndryshimi i koncepteve për mënyrën e të jetuarit e cila kërkon shumë kohë duke marrë parasysh traditën, jetesën e tyre në komunitet, martesat e vajzave në moshë të mitur, dhunës ndaj gruas në familje etj.

Gruaja rome në kushtet e sotme është e shtypur dhe e diskriminuar në familje, në të shumtën e rasteve është shtëpiake dhe e pashkolluar dhe aktualisht ajo shërben për lindjen dhe rritjen e fëmijëve. Duke qënë se gruaja si nënë luan rol në edukimin e fëmijëve të saj është e domosdoshme që ajo të jetë e integruar në shoqëri, të jetë e arsimuar dhe të krijojë të ardhura për familjen e saj duke u punësuar. Punësimi, formimi profesional, njohja me të drejtat që asaj i jep ligji, janë disa nga rrugët që do të ndiqen për integrimin e saj në shoqëri.

Ndryshimi i koncepteve mbi mënyrën e jetesës në familje

Për të ndryshuar konceptet mbi mënyrën e jetesës në familje kërkohet një periudhë e gjatë kohe e cila do të fillojë me: i) një studim për njohjen e konceptit të familjes rome i cili do të realizohet nga Komiteti për Mundësi të Barabarta në bashkëpunim me OJF-të e grave dhe të fëmijëve si dhe OJF-të rome; duke vazhduar me (ii) takime dhe intervista në familjet e komunitetit rom; (iii) sensibilizime dhe trajnime për të drejtat që u takojnë sipas dokumentave ndërkombëtare dhe legjislacionit shqiptar; si dhe (iv) duke shpërndarë postera , fletëpalosje dhe duke bërë emisione televizive në median elektronike publike dhe private. Ndryshimi i koncepteve është një objektivat afatgjatë dhe është i lidhur ngushtë me realizimin e objektivave që përmban kjo strategji në të gjithë fushat e jetës së minoritetit rom.

Gruaja në familjet rome, masa për eliminimin e diskriminimit, programe speciale për gratë dhe vajzat

Duke qënë se gruaja në familjen rome është e diskriminuar për arsye të nivelit të ulët të arsimimit dhe pjesëmarrjes së saj në jetën shoqërore do të merren masa për eliminimin e diskriminimit të saj në familje nëpërmjet (ii) organizimit të programeve të formimit profesional dhe punësimit të grave dhe vajzave duke parë me prioritet gratë kryefamiljare dhe vajzat e trafikuar .

Kultura

Komuniteti rom në shekuj e ka ruajtur dhe transmetuar kulturën dhe traditën e tij të pasur deri në ditët tona pavarësisht nga fakti që ata kanë lëvizur në mënyrë të vazhduar. Duke e konsideruar një pasuri të madhe, shteti shqiptar do të ndjekë politika për ruajtjen dhe transmetimin e vlerave të kulturës dhe historinë rome.

Nëpërmjet pjesëmarrjes në festivale të ndryshme shoqëria shqiptare do të informohet mbi vlerat që intelektualët, shkrimtarët, poetët, muzikantët dhe artistët romë kanë dhënë, ndihmesën e tyre për kulturën kombëtare dhe atë universale. Një spektër i gjërë i shoqërisë do të njohë kulturën rome, zakonet e traditës së saj kulturore dhe shoqërore.

Mbështetje për kulturën dhe historinë rome

Për ruajtjen e vlerave kulturore të minoritetit rom është menduar t'i jepet (i) mbështetje kulturës dhe historisë rome duke e përfshirë atë në festivalet kombëtare të përvitshme të trashëgimisë siç është Festivali Folklorik Tipologjik i Sazeve që zhvillohet në qytetin e Korçës, Festivali Folklorik Tipologjik i Këngës Popullore Mbarëqytetare që zhvillohet në Elbasan; si dhe përfshirja (ii) në projektet e turizmit kulturor siç janë Festivali i Fyellit Magjik, Festivali Ndërkombëtar CIOFF-it, Festivali i valles dyshe dhe Festivali i Veglave Popullore; (iii) përfshirja në kolanën muzikore zyrtare të trashëgimisë "Trashëgimia shpirtërore në CD", duke bërë regjistrimin e materialit muzikor dhe përgatitjen e masterit, kryerjen e studimit shkencor mbi këtë material, pjesë e tekstit të CD (shqip dhe anglisht), duke riprodhuar 1000 copë CD me këtë traditë muzikore dhe duke bërë shpërndarjen e tyre në institucionet e kulturës, shkencës dhe të arsimit. (iv) Gjithashtu do të kryhen ekspedita të përbashkëta gjurmuese dhe mbledhëse me Akademinë e Shkencave ,ekspozita fotografike, botime të ndryshme si përralla për fëmijë, transkripte muzikore dhe organizim pavionesh etnografike dhe

zejeve të ndryshme të traditës rome; (v) duke nxitur anëtarësimin e shoqatave kulturore rome në organizma ndërkombëtare si p.sh. në seksionin shqiptar të CIOFF-it; dhe në vazhdim është menduar (vi) hartimi i një projekti pilot për ngritjen e një biblioteke publike dhe qendër informacioni pranë vendbanimeve të mëdha rome.

Rinia

Rinia rome duhet të integrohet me të rinjtë e tjerë duke e konsideruar si pjesa me aktive dhe e ndryshueshme e familjes e cila do të sjelle me kalimin e kohës ndryshime në konceptet e jetesës. Të rinjtë veçanërisht janë shumë të ndjeshëm ndaj paragjytimeve.

Është shumë më e lehtë që të largosh nga mendja mendime të vjetëruara në moshë të re, se sa më vonë në jetë.

Kjo është arsyeja pse rritja e kontakteve ndërmjet komuniteteve të të rinjve romë dhe jo-romë duhet të nxitin si në planin e punës ashtu edhe nëpërmjet skemave të tjera – programeve të përbashkëta, festivaleve, sportit etj. – dhe do t’u jepen më shumë mundësi këtyre të rinjve që të njohin njëri-tjetrin.

Përfshirja e rinisë rome në Strategjinë Kombëtare të Rinisë

Duke qënë se Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sporteve është duke hartuar Strategjinë Kombëtare të Rinisë është menduar të përfshihet rinia rome nëpërmjet: (i) evidentimit të individëve dhe grupeve që do të përfshije kjo strategji; (ii) duke krijuar kushte të caktuara për promovimin e aktiviteteve të organizatave rinore rome, gjetjen e alternativave të punësimit rinor, pjesëmarrjen e tyre në debate dhe diskutime.

Sporti

Aktualisht jeta sportive në këtë komunitet është e kufizuar vetëm me një ekip futbollit për të rinj. Duke e parë sportin si një mjet që shërben për kalitjen e shëndetit, forcimin e lidhjeve midis njëri-tjetrit, kalitjen e vullnetit etj., do të ngrihen klube sportive për lloje të ndryshme sporti.

Gjallërimi i jetës sportive për këtë komunitet

Për të gjallëruar jetën sportive të këtij komuniteti është e nevojshme; (i) krijimi i klubeve për lloje të ndryshme sporti; (ii) krijimi i ambienteve për realizimin e stërvitjeve; si dhe (iii) përgatitjen e trajnerëve të cilët do të drejtojnë këto klube.

Media

Media luan një rol kyç për ndryshimin e stereotipeve dhe në krijimin e një kuadri realist për pasqyrimin e realitetit.

Është e nevojshme që të prezantohet në mediat e shkruara dhe ato elektronike, suksesi i iniciativës lokale dhe proceseve që nxisin integrimin social të romëve. Në media do të krijohen hapësira për të informuar për pjesëmarrjen e aktiviteteve rome si dhe organizimin në jetë dhe zhvillimin e vendbanimeve dhe zonave ku ata jetojnë. Është shumë e rëndësishme që të transmetohen shembuj që reflektojnë deformimin e imazhit të komunitetit rom, kontributin që ata japin për rregullimin e ambienteve të tyre, aktivitetet kulturore që organizojnë, arritjet e drejtuesve romë, ndërmarrjet dhe intelektuale të komunitetit përkatës dhe në gjithë shoqërinë.

Akses në mediat publike

Media si pushtet i katërt, do të mbështesë komunitetin rom, që të ketë aksesin e tij në media e cila do të realizohet nëpërmjet: (i) programeve televizive dhe publikimeve në median e shkruar dhe elektronike publike dhe private; (ii) duke mbështetur emisione dhe botime periodike në mbrojtje të të drejtave të komunitetit rom, propagandimit të vlerave të tij; dhe (iii) organizimit të emisioneve për denoncimin e rasteve të diskriminimit dhe deformimit të imazhit të këtij komuniteti.

EKONOMIA, PUNËSIMI, ULJA E VARFËRISË DHE MBROJTJA SOCIALE

Zhvillimi i biznesit

Punësimi, ngritja dhe zhvillimi i bizneseve, përfitimi nga programet e nxitjes së punësimit dhe formimi profesional janë disa nga mënyrat për uljen e varfërisë dhe integrimin e kësaj pakice në jetën e shoqërisë maxhoritare.

Inkurajimi dhe ndihmë speciale në fushat e konsulencës, studimit të tregut dhe mjeteve financiare për krijimin e bizneseve nga ana e komunitetit rom

Për inkurajimin dhe ndihmen speciale në fushën e konsulencës, studimit të tregut dhe mjeteve financiare për krijimin e bizneseve nga ana e komunitetit rom, është e domosdoshme: (i) evidentimi i bizneseve tradicionale; (ii) bashkëpunimi midis organizatave të biznesit rom dhe organizatave financuese si dhe (iii) ndihmë e konsulence në manaxhim të bizneseve.

Punësimi dhe formimi profesional

Një pjesë e madhe e të papunëve dhe persona joaktivë të minoritetit rom kanë qenë të papunë për një periudhë disavjeçare dhe midis tyre pjesa më e madhe nuk janë në gjendje që të gjejnë punë edhe nëse ekonomia vazhdon të rritet.

Janë pesë arsye kryesore për nivelet e larta të papunësisë afatgjatë: (i) mungesa e shkollimit; (ii) disavantazhet rajonale; (iii) disavantazhet nga pikëpamja e romëve, që vjen si rezultat i transformimeve strukturore ekonomike; (iv) diskriminimi; dhe (v) efiçenca e ulët e politikave aktive të punësimit të romëve, kjo për shkak se pjesa më e madhe e tyre nuk janë të regjistruar si të papunë.

Duke u bazuar në vëzhgimet e bëra këto vitet e fundit, jo vetëm që një pjesë e madhe e romëve kanë humbur punët e tyre, por gjithashtu janë përjashtuar nga tregu i punës, kjo në një shkallë shumë të lartë, që e tejkalon mesataren e shoqërisë, por ata romë që kanë qenë në gjendje të qëndrojnë pak a shumë në pozicionin e tyre në tregun e punës, kanë qenë në gjendje ta bëjnë këtë duke i detyruar që të heqin dorë nga shanset për të patur një punë të rregullt (pra të punojnë në të zezë).

Në fushën e tregut të punës është jetësore të ngremë përqindjen e skemave për trajnimin e të punësuarve, përveç trajnimeve të tipit shkollor.

Shërbimi Kombëtar i Punësimit në bashkëpunim me pushtetin vendor do të krijojë programe për papunësinë afatgjatë, e cila duhet të bazohet në bashkëpunim me qendrat e trajnimit, dhe përpjekjet për të bashkuar programet trajnuese me projektet e punëve publike .

Në përfundim të papunësisë afatgjatë, është shumë e rëndësishme që Zyrat e Punësimit të mos ofrojnë shërbimet e tyre vetëm të papunëve romë të regjistruar, por gjithashtu të kenë kontakt edhe me të papunët romë që nuk janë të regjistruar.

Me qëllim që të rritet numri i të punësuarve, duhet të nxiten programe speciale të krijuara dhe të formuluar nga vetë romët. Për të siguruar që programet për arritjen e qëllimit të romëve të mos mbeten në letër, punëdhënësit dhe trainuesit që do të merren me romët duhet të marrin një përkrahje në formën e lehtësimeve financiare.

Programet e punëve publike, punësimi lokal i mundësuar nga pushteti vendor, mund të hapin vende pune për njëriqind të popullsisë së lartë dhe me arsimim të ulët, me qëllim që këta njerëz të kenë mundësinë që të punojnë dhe të marrin një pagë. Këto lloj programesh tashmë luajnë një rol shumë të rëndësishëm (dhe do të mbeten të tilla dhe në të ardhmen) në sigurimin e një mjete jetese për familjet e prekura.

Zbatimi i programeve speciale të nxitjes së punësimit për komunitetin rom

Për punësimin dhe formimin profesional do të zbatohen programe speciale të nxitjes së punësimit të cilat (i) do të punësojnë romët në programet e punëve publike me fonde nga buxheti i shtetit si dhe (ii) punësim i punëkërkuarve të papunë, (iii) punësim nëpërmjet formimit profesional dhe (iv) formimit institucional.

Përdorimi i politikave lehtësuese për ato kompani që punësojnë anëtarë të komunitetit rom

Ky objektiv do të realizohet: (i) duke studiuar mundësitë e financimit të kompanive ku punëdhënësit dhe punëmarrësit janë nga komuniteti rom; si dhe (ii) duke studiuar mundësinë e krijimit të lehtësirave

fiskale për ato kompani që hapin vende pune për romët; si dhe (iii) duke mbështetur me bazë materiale, ambiente, mjete financiare dhe burime njerëzore ato biznese që kanë si destinacion produktet e traditës rome.

Integrimi i komunitetit rom në sistemin e arsimit dhe formimit profesional publik dhe privat

Për integrimin e komunitetit rom në sistemin e arsimit dhe formimit profesional kërkohet: (i) identifikimi i profesioneve që mund të mësohen nga romët; (ii) hapja e kurseve të formimit profesional për profesionet e identifikuar në qendrat publike dhe private të formimit profesional; (iii) identifikimin e kontigjenteve rome për punësimin e tyre si edukatorë kopshti parashkollor; (iv) trajnimin e këtij kontigjenti të zgjedhur; si dhe (v) punësimin e tyre në institucionet që frekuentohen nga romët; si dhe (vi) duke krijuar kushte lehtësuese për formimin profesional të të papunëve rome, (vii) të mbështetur në një bazë ligjore që stimulon apo lehtëson formimin profesional të romëve.

Mbështetja e komunave dhe bashkive për futjen e komunitetit rom në tregun e punës

Përfshirja e komunitetit rom në tregun e punës kërkon mobilizimin e të gjithë strukturave të shtetit duke nisur nga pushteti vendor ku: (i) komunat dhe bashkitë të evidentojnë kërkesat për punë dhe profesione të këtij komuniteti; (ii) të analizojnë jo me pak se dy herë në vit shkallën e papunësisë së tyre, (iii) si dhe të financojnë projekte të punëve publike në lidhje me përmirësimin e infrastrukturës së vendbanimeve .

Mbrojtja sociale

Shteti shqiptar do të ndihmojë shtresat në nevojë të minoritetit rom siç janë fëmijët e rrugës, familjet me të ardhura të pakta, të cilët kanë nevojë për ndihmën e shtetit.

Integrimi i fëmijëve rom të rrugës në jetën normale

Për integrimin e këtij grupi fëmijësh është menduar: (i) ngritja e qendrave ditore të cilat do të shërbejnë si strehë dhe shkolle, që do të realizohen (ii) në bashkëpunim me donatorë vendas dhe të huaj, OJF që zbatojnë projekte në edukimin dhe zhvillimin e kësaj kategorie fëmijësh. Institucione shtetërore si Inspektoriat Shtetëror i Punës (iii) do të ushtrojnë kontrolle sistematike lidhur me punën e zezë të fëmijëve rome.

Asistencë për aplikimin e ndihmës ekonomike për familjet e varfëra

Duke qenë se shumë familje rome nuk përfitojnë ndihmë ekonomike për arësye se nuk njohin të drejtat që janë të garantuara në ligj është programuar: (i) organizimi i një fushate sensibilizuese në fushën e mbrojtjes sociale për të drejtat e përfitimit për ndihmën ekonomike dhe pagesën e papunësisë, pagesë barrë lindje dhe të drejta të tjera që lindin nga legjislacioni në fuqi; si dhe (ii) nxjerrjen e një akti administrativ që detyron komunat dhe bashkitë për t'u dhënë asistencë ligjore familjeve rome për plotësimin e dosjeve.

Stimulimi dhe mbështetja e shoqatave rome si përfaqësues të aspekteve të ndryshme të jetës së tyre

Për realizimin e këtij objekti është e domosdoshme; (i) evidentimi dhe regjistrimi i OJF-ve rome që ushtrojnë aktivitete; dhe (ii) krijimi i një rrjeti të këtyre OJF-ve, të cilat (iii) do të bashkëpunojnë me organe të ndryshme vendimarrëse të shtetit po në të njëjtën kohë është menduar se do të ishte shumë efikase (iv) ngritja e një instituti apo qendre integrimi, e cila do të merrej me monitorimin dhe ndjekjen e zbatimit të kësaj strategjie.

Kushtet e punës

Marrja e masave për eliminimin e rasteve abuzive të shkeljeve të dispozitave të legjislacionit të punës nga punëdhënësit (kushtet e punës, pagat, orari i punës etj.)

Është e domosdoshme: (i) forcimi i kontrollit të Inspektoriatit Shtetëror të Punës në subjektet që kanë të punësuar romë; (ii) si dhe duke bërë informim për punëdhënësit dhe punëmarrës romë për të drejtat dhe detyrimet që kanë palët gjatë marrëdhënieve të punës.

Sigurimet shoqërore

Përfshirja e popullsisë aktive rome në skemën e detyrueshme të sigurimeve shoqërore, në kushtet që një pjesë e mirë e romëve merren me aktivitete joformale

Duke qenë se një pjesë e mirë e popullsisë joaktive rome nuk përfiton nga sigurimet shoqërore për arësye të mospërfshirjes së tyre në skemën e kontributeve është një objektiv afatgjatë që popullsia aktive e këtij komuniteti (i) të marrë informacionin e mjaftueshëm për skemën e sigurimeve shoqërore nëpërmjet mjeteve të informimit publik; si dhe (ii) Instituti i Sigurimeve

Shoqërore në bashkëpunim me Inspektoriatin Shtetëror të Punës të kontrollojë veprimtarinë informale me qëllim tërheqjen në skemën e sigurimeve, të romëve që punojnë në sektorin privat.

Gjendja civile

Numri i saktë i romëve që jetojnë në Shqipëri nuk njihet për arësye se deri tani nuk është bërë regjistrimi i këtij komuniteti por flitet që janë 80-120 mijë. Lëvizja e shpeshtë dhe ndryshimi i vendbanimeve, martesë në moshë të vogël, mungesa e njohjes së ligjit kanë bërë që një pjesë e mirë nuk janë të regjistruar në zyrat e gjëndjes civile. Për pasojë shumë prej tyre nuk përfitojnë nga mbështetja financiare që u jep shteti shtresave të varfra dhe në nevojë prandaj del si domosdoshmëri të bëhet një program për regjistrimin e këtij komuniteti.

Të regjistrohet popullsia romë në zyrat e gjëndjes civile

Duke marrë në konsideratë problemet që ka ky komunitet për regjistrimin në zyrat e gjëndjes civile, Ministria e Pushtetit Vendor dhe Decentralizimit (i) do të hartojë një program për regjistrimin e kësaj pjese të popullsisë duke (ii) siguruar mjetet e nevojshme njerëzore, monetare dhe materiale.

SHËNDETËSIA DHE INFRASTRUKTURA

Shëndetësia	Kushtet e jetesës dhe disavantazhet e popullsisë janë të lidhura ngushtë me situatën sociale, ekonomike dhe arsimore. Të gjithë këta faktorë përcaktojnë në mënyrë rrënjësore, dhe një ndikim afatgjatë në gjëndjen e shëndetit. Treguesit për kushtet e jetesës dhe gjëndja shëndetësore e grupeve të komunitetit rom që jetojnë në kushte jo të mira banimi dhe ushqimi, mbeten shumë më poshtë atyre që jetojnë në pjesën maxhoritare të shoqërisë. Një aspekt i varfërisë dhe i diferencimit, është pabarazia në shëndet. Një vëmendje e veçantë do t'i kushtohet nisjes së një jete të sigurt, dhe kujdesit për fëmijët. Ndiham duhet t'u sigurohet nënave, grave dhe familjeve me qëllim që të krijohet një jetesë e shëndetshme. <i>Përmirësimi i shëndetit të nënës dhe fëmijës</i> Për të pasur një shëndet të mirë të fëmijës është parashikuar: (i) zbatimi i vaksinimit të detyrueshëm për të gjithë fëmijët nga 0-14 vjeç; (ii) ndërsa për nënën do të organizohen programe promovuese dhe edukativo-shëndetësore për shëndetin riprodhues; (iii) ndërgjegjësimi i komunitetit rom për përdorimin e metodave moderne të planifikimit familjar (rritja e përdorimit të metodave kontrceptive); si dhe (iv) rritja e kujdesit për gruan shtatzënë dhe fëmijën e porsalindur. <i>Asistencë me medikamente dhe ndihma mjekësore për familjet me shumë fëmijë dhe të varfëra</i> Rritje e (i) aksesit për shërbim shëndetësor duke përmirësuar strukturën shëndetësore me ndërtimin e qendrave shëndetësore dhe ambulanca sipas shtrirjes së komunitetit rom dhe rregullave në fuqi; (ii) duke evidentuar familjet e varfëra dhe me shumë fëmijë; (iii) do të bëhet trajtimi mjekësor falas në rastet e sëmundjeve për këtë pjesë të komunitetit rom. <i>Vlerësimi i morbozitetit dhe vdekshmërisë në komunitetin rom dhe masat për eliminimin e tyre</i> Për të realizuar këtë objektiv është e domosdoshme: (i) evidentimi i sëmundjeve dhe shkaqeve të vdekjeve, si dhe vlerësimi krahasues me pjesën tjetër të popullsisë (pjesën maxhoritare); si dhe (ii) përmirësimi i kushteve mjedisore si higjena e mjedisit, uji i pijshëm dhe infrastruktura e zonave të banimit të komunitetit rom të cilat do të realizohen nga bashkëpunimi i Ministrisë së Shëndetësisë me pushtetin vendor.
Kushtet e banimit	Një pjesë e komunitetit rom gjatë viteve të tranzicionit për shkak të varfërisë dhe nivelit të ulët arsimor në vitin 1996 mbetën pa strehim si rezultat i shitjes së shtëpive dhe futjes së lekëve në firmat piramidale dhe aktualisht jetojnë në kushte ekstremisht të keqija, duke improvizuar banesa pa asnjë lloj kushti higjieno-sanitar. Një pjesë tjetër, si rezultat i proceseve të tranzicionit, papunësisë, varfërisë të tejskajshme, nivelit të ulët të arsimimit dhe traditës së hershme jetojnë në ambiente që nuk janë të banueshme, por sa për të mbuluar kokën. Për integrimin e kësaj pjese të komunitetit, shteti në bashkëpunim me vetë komunitetin do të hartojë projekte për strehimin e tyre me kushte normale. <i>Sigurimi i nevojave minimale për strehim</i> Për këtë është e domosdoshme: (i) evidentimi i nevojave për strehim duke u nisur nga numri i familjeve që kanë nevojë për strehim, numri i pjesëtarëve të familjes, kushtet aktuale të banimit; (ii) evidentimi i banesave që kanë nevojë për t'u riparuar dhe hartimi i projekteve për rikonstruksionin e tyre; (iii) identifikimin e pronësisë mbi truallin në të cilën është vendosur komuniteti rom; (iv) llogaritjen e nevojave për truall dhe materiale ndërtimi duke stimuluar ndërtimin e banesave nga vetë komuniteti; si dhe (v) ndërtimi i banesave të thjeshta për të pastrehët dhe për ata që banojnë në kushte jo të mira. <i>Mbulimi në rrjetin ujësjellës-kanalizime dhe energji elektrike në gjithë komunitetin</i> Në vendbanimet e komunitetit rom pushteti vendor, Ministria e Rregullimit të Territorit dhe Turizmit në bashkëpunim me komunitetin rom: (i) do të llogarisin nevojat për ujësjellës-kanalizime; (ii) duke dhënë komuniteti kontributin e vet njerëzor në ndërtimin e infrastrukturës; (iii) për të realizuar lidhjen

e rrjetit të brendshëm; (iv) gjithashtu duke përmirësuar kushtet e brendshme higjieno-sanitare; dhe (v) përmirësime të sistemit elektrik, duke vendosur kabina elektrike në ato zona të komunitetit ku mungojnë.

Sigurimi i lidhjeve të vendbanimeve me rrugën nacionale

Për të siguruar levizje të lirë të pjesëtarëve të komunitetit rom në ato zona ku ata jetojnë të veçuar nga pjesa maxhoritare e popullsisë është e nevojshme (i) kryerja e studimeve dhe hartimi i projekteve për rrjetin e brëndshëm rrugor në rastet kur mungon ose nuk plotëson kërkesat teknike për lëvizje të lirë; si dhe (ii) ndërtimin dhe rikonstruktimin e këtyre rrugëve të brëndshme; (iii) duke mobilizuar vetë komunitetin rom.

RENDI PUBLIK, DREJTËSIA, ADMINISTRATA PUBLIKE

Rendi

Me qëllim që të ulen rastet e diskriminimit në jetën e përditshme, jo vetëm që duhet të dokumentohen rastet e dhunës në familje, trafikimit të vajzave dhe fëmijëve, krimeve ordinere por duhet edhe të hetohen duke rritur ndërhyrjen, duhet të bëhet e mundur që të krijohet një ndjenjë solidariteti kundrejt romëve në mediat publike dhe në krijimin e një opinioni të përgjithshëm.

Evidentimi i llojeve të krimit tek komuniteti rom dhe masat për uljen e tyre

Evidentimi (i) dhe lufta për parandalimin e trafikimit të fëmijëve dhe vajzave romë, si dhe parandalimin e krimeve ordinere; (ii) marrjen e masave efektive për parandalimin e kërcënimeve nga individë të veçantë në rradhët e policisë; (iii) studimi i rasteve të moszbatimit korrekt të ligjit gjatë ndërhyrjeve dhe kontrolleve që bën policia .

Përfshirja e anëtarëve të komunitetit rom në efektivat e policisë në ato qarqe ku ata kanë komunitet

Përfshirja e anëtarëve të komunitetit rom në efektivat e policisë do të fillojë me: (i) krijimin e hapësirave për të ndihmuar të rinjtë rom në proceset e konkurimit në Akademinë e Rendit; (ii) duke i trajtuar me synim punësimin e tyre si efektiv policie; dhe (iii) duke përcaktuar kuota vjetore për t'i shkolluar të rinjtë rom në Akademinë e Rendit.

Parandalimi dhe goditja e rasteve të trafikimit të qenieve njerëzore, pjesë e komunitetit rom dhe sidomos trafikimit të fëmijëve dhe vajzave për qëllime shfrytëzimi

Është e rëndësishme: (i) evidentimi i rasteve të trafikuar për të bërë; (ii) parandalimin e këtij fenomeni dhe për të marrë masa për personat e trafikuar; (iii) duke hartuar programe të veçanta për të luftuar fenomenin e trafikimit të cilat do të realizohen nga institucionet e qeverisë shqiptare në bashkëpunim me organizma ndërkombëtare të specializuara në këtë fushë iç është OSBE, UNHCR etj.

PROCEDURAT DHE METODAT
E NDJEKURA PËR HARTIMIN
DHE ZBATIMIN E STRATEGJISË

Pjesa e tretë

Procedura e ndjekur

Për hartimin e strategjisë "Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom" është ngritur një grup pune ndërmintor me përfaqësues të Ministrisë së Rendit Publik, Ministrisë së Financave, Ministrisë së Ekonomisë dhe Privatizimit, Ministrisë së Drejtësisë, Ministrisë së Rregullimit të Territorit dhe Turizmit, Ministrisë së Transportit, Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës, Ministrisë së Shëndetësisë, Ministrisë së Pushtetit Vendor dhe Decentralizimit, Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sportit dhe Ministrisë së Punës dhe Çështjeve Sociale.

Është hartuar programi i punës për Grupin Ndërmintor i cili parashikon veprimtaritë e grupit, afatin kohor të realizimit, institucionet dhe personat përgjegjës.

Janë organizuar disa tryeza të rrumbullakta (9-10 Janar 2003 dhe 3 Shkurt 2003) të finacuara nga Këshilli i Evropës dhe OSCE/ODHIR sipas programit "Romët dhe Pakti i Stabilitetit për Evropën Juglindore" me përfaqësues nga Këshilli Evropës, OSCE dhe Komisioni Evropian dhe me pjesëmarrës nga institucionet shqiptare dhe OJF-të rome. Në takimin e datës 3 Shkurt është nënshkruar një Marrëveshje Mirëkuptimi midis përfaqësuesve të Ministrive dhe të organizatave të minoritetit rom sipas së cilës përfaqësuesit e OJF-ve rome do të jenë partnerë deri në hartimin e dokumentit final të strategjisë.

Për ecurinë e punës, periodikisht, janë informuar përfaqësues të OSCE/ODHIR të cilët kanë ndihmuar grupin ndërmintor me asistencën e tyre.

OJF-të rome kanë luajtur rolin e tyre duke dhënë informacion për gjendjen si dhe duke paraqitur problematikën e këtij komuniteti para grupit të punës si dhe kanë dhënë ndihmesë në nëngrupet e ngritura pranë institucioneve të përfaqësuara.

Duke njohur vështirësitë që po kalon aktualisht vendi ynë dhe duke vlerësuar që shumë probleme të minoritetit rom janë edhe probleme të pjesës maxhoritare, grupi i punës është munduar që të përcaktojë zgjidhje për problemet që nuk mbulohen nga strategji të hartuara nga qeveria shqiptare për gjithë popullsinë.

Strategjia "Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom", realizohet nëpërmjet këtyre proceseve:

1. Procesi i hartimit

- Ngritja e grupit ndërmintor
- Hartimi i programit të punës
- Organizimi i tryezave të rrumbullakta
- Nënshkrimi i Marrëveshjes së Mirëkuptimit midis përfaqësuesve të Qeverisë shqiptare dhe OJF-ve rome
- Ngritja e nëngrupeve të punës me përfaqësues të qeverisë shqiptare dhe OJF-ve rome
- Grumbullimi i informacionit
- Hartimi i projektit

2. Procesi i miratimit

- Tryezë për diskutimin e projekt-strategjisë
- Dërgimi i projekt-strategjisë zv.Kryeministrit dhe Ministrit të Jashtëm, z.Illir Meta
- Dërgimi i projekt-strategjisë në Këshillin e Ministrave
- Miratim nga Këshilli i Ministrave

3. Procesi monitorimit

Organet monitoruese

Për të siguruar zbatimin e kësaj strategjie është e nevojshme ngritja e një strukture shtetërore (institut ose qendër integrimi) që do të merret me ndjekjen e zbatimit të problemeve dhe masave prioritare të parashikuara në strategji. Kjo strukture mund të jetë e atashuar pranë një dikasteri të specializuar, që do të krijoj hapsira dhe mundësitë për zbatim. Kjo strukturë do të funksionojë menjëherë sapo strategjia të miratohet dhe do të ketë në përberjen e saj 3 deri në 5 specialistë të fushave të tilla si arsimit dhe kultura, specialist i menaxhimit të infrastrukturës urbane, specialist i çështjeve sociale dhe i familjes, specialisti i ekonomisë, biznesit dhe punësimit.

Misioni i kësaj strukture do të jetë bashkëpunimi me Ministrinë e Financave dhe donatorë të ndryshëm për të gjetur fondet e nevojshme për të realizuar strategjinë në fushën e investimeve. Qendra do të bashkëpunojë me shoqatat e komunitetit rom për të zgjidhur në mënyrë të vazhdueshme të gjitha problemet që kërkojnë bashkëpunimin dhe bashkëpërgjegjësi me komunitetin përkatës. Detyrë e rëndësishme e qendrës do të jetë nxitja e organeve të ndryshme shtetërore për të përfshirë në planet e tyre të zhvillimit objektivat e parashikuara në strategji. Integrimi i vazhdueshëm dhe ndjekja

e treguesve të monitorimit si dhe raportimi në dikasterin përkatës ose në Këshillin e Ministrave do të jetë objektiv i punës së këtij institucioni. Detyra të tjera më specifike do të detajohen me krijimin e këtij institucioni.

Treguesit e monitorimit

Me qëllim që të ndiqet realizimi konkret i Strategjisë, lind nevoja e hartimit të një seri treguesish me të cilët do të bëhet e matshme puna që do të bëhet në këtë drejtim. Këto tregues do të jenë shprehje sasiore e fenomenit ose masës së parashikuar për tu marrë dhe do të shprehin realizimin faktik të saj. Sistemi i treguesve mund të jetë i shumëllojshëm dhe në një numër të madh, gjithashtu ato mund të jenë tregues fleksibël që do të thotë se mund të përdoren për një kohë të caktuar dhe me përfundimin e tyre, objektiva tregues të tjerë do të zënë vendin e tyre.

Parimi i ndërtimit të treguesve do të jetë evidentimi i realizimit të objektivave themelore të parashikuara në tërësinë e masave prioritare. Në formë të përgjithëshme këto tregues mund të paraqiten si vijon:

1. Numri i fëmijëve që frekuentojnë kopeshtet në raport me numrin e përgjithshëm të fëmijëve rom.
2. Numri i nxënësve që frekuentojnë shkollat në të gjitha nivelet e arsimit dhe përqindja e frekuentimit të shkollave sipas grup moshave të fëmijëve romë. (nga cikli i ulët deri në Universitet).
3. Numri i edukatorëve dhe mësuesve romë të përgatitur për të dhënë mësim në shkollat dhe kopshte.
4. Numri i bursave të akorduara për nxënësit romë;
5. Numri i nxënësve romë që do të ndjekin studimet për specialitete të destinuara për të punuar në sektorët publikë si në Shkencat ekonomike, shkencat sociale, Akademia e rendit, akademitë ushtarake, drejtësi, mësuesi, administrim publik etj.
6. Numri i martesave të kryera para moshës 16 vjeç.
7. Numri i grave të punësuar në sektorin publik dhe privat.
8. Pjesëmarrja dhe stimulimi i grupeve artistike romë në të gjithë veprimtaritë artistike sipas kalendarit artistik të Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sporteve.
9. Numri i grupeve kulturore, artistike dhe sportive të krijuara pranë komuniteteve romë.
10. Numri i programeve televizive, publikimeve në medianë e shkruar, botimeve periodike për komunitetin rom.
11. Numri i bizneseve romë të krijuar dhe numri i të punësuarve në to.
12. Përqindja e të papunëve romë sipas rajoneve të banimit.
13. Fondet e akorduara për komunitetin rom në fushën e punësimit.
14. Ulja e numrit të fëmijëve romë të rrugës duke i integruar në jetën normale.
15. Përfundimi i regjistrimit të popullsisë romë në zyrat e gjendjes civile.
16. Numri i familjeve romë që marrin ndihmë ekonomike.
17. Numri i personave romë që dalin në pension çdo vit.
18. Numri i qendrave shëndetsore, mjekëve dhe personelit tjetër për 1000 banorë në komunitetin rom.
19. Ulja e morbozitetit dhe mortalitetit në këtë komunitet.
20. Numri i apartamenteve të ndërtuara me destinacion komunitetin rom.
21. Numri i vajzave dhe fëmijëve të trafikuar.
22. Numri i personave të punësuar në rend, administratë publike dhe sektore të tjerë publik.

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"

KAPITULLI I - ARSIMI DHE EDUKIMI

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto / Euro
I	Arsimi dhe edukimi	1. Edukimi i fëmijëve parashkollorë	1.1 Evidentimi i gjëndjes së numrit të fëmijëve që duhet të frekuentojnë kopshtet. 1.2 Evidentimi i gjëndjes së frekuentimit të kopshteve nga fëmijët Romë. 1.3 Sensibilizimi i opinionit Rom për rregjistrimin e fëmijëve në kopshte. 1.4 Evidentimin e kapaciteteve thithëse të objekteve parashkollorë në zonat që banohen nga Romët dhe sugjerime për të ardhmen. 1.5 Rikonstrukcioni i kopshteve në zonat e komunitetit Rom. 1.6 Ngritja e objekteve të reja në zonat e banuara nga Romët sipas nevojave që lidhen me numrin e fëmijëve. 1.7 Për grupin e tretë të arsimit parashkollor do të ngrihen kurse për mësimin e gjuhës shqipe për ti përgatitur për klasën e parë. 1.8 Emërimi i edukatoreve me përvojë duke marrë dhe mendimin e komunitetit Rom.	DA-OJF Rome DA DA-OJF Rome DA MASH-DA MASH-DA DA DA -komuniteti Rom DA- DSH DA-DSH-Komuniteti Rom DA-DSH	2003 e ne vazhdimi 2003 e ne vazhdimi Ne vazhdimi Ne vazhdimi 2004-nne vazhdim 2004-nne vazhdim Çdo vit duke filluar nga 2004 Vazhdimisht Vazhdimisht Çdo vit Çdo vit	- - 5 mijë / çdo vit - 1 milion 5 milion 250 mijë -- - - 5 mijë / çdo vit
		2. Arsimi dhe problemet e ecursë së tij me nxënësit Romë.	2.1 Evidentimi i numrit të nxënësve që duhet të frekuentojnë shkollën. 2.2 Evidentimi i gjëndjes së frekuentimit të shkollës nga nxënësit Romë. 2.3 Sensibilizimi i opinionit Rom për rregjistrimin e nxënësve në shkollë.			

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"

KAPITULLI I - ARSIMI DHE EDUKIMI

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto / Euro
			2.4 Vendosja e sanksioneve ndaj familjeve që nuk çojnë fëmijët në shkollë .	MASH - DA	Vazhdimisht	-
			2.5 Evidentimi i kapaciteteve thithëse të objekteve shkollore në zonat që banojnë nga Romët dhe sugjerime për të ardhmen.	DA - OJF	Çdo vit	-
			2.6 Rikonstruksioni i shkollave në zonat e komunitetit Rom.	MASH - DA	2004-ne vazhdim	5 milion
			2.7 Ngritja e dy shkollave të reja në zonat e banuara nga Romët në vartësi me numrin e nxënësve.	MASH - DA	2005-ne vazhdim	2 milion
			2.8 Caktimi i mësuesve me përvojë për drejtimin e klasave me fëmijë Romë, kualifikimi dhe stimulimi i tyre.	MASH - DA	2004-ne vazhdim	-
			2.9 Pajisja e nxënësve të klasave I - VIII me tekste falas.	DA	2004-ne vazhdim	Fondi MASH
			2.10 Thitja e sa më shumë nxënësve Romë në aktivete brenda dhe jashtë shkollës.	DA – DSH	Çdo vit	-
			2.11 Intensifikimi i punës me prindërit Romë për ndërgjegjësimin e tyre për një qendrim dhe vlerësim sa më pozitiv ndaj shkollës.	DA - komuniteti Rom	Çdo vit	-
			2.12 Pajisja e shkollave me bazë materiale didaktike të nevojshme.	DA	Çdo vit	1 milion
			2.13 Pajisja e shkollave me laboratorë të gjuhëve të huaja dhe të informatikës.	MASH - DA	Çdo vit	1 milion
			2.14 Pranë shkollave të mesme profesionale, ku numri i nxënësve Rom është i konsiderueshëm, do të hapen kurse trainimi për gjuhën Rome dhe kurse të tjera sipas natyrës së shkollës, traditës dhe prirjeve të tyre.	MASH	Çdo vit	5 mijë / çdo vit
			2.15 Pranë shkollave të ngrihen kurse për mësimin e gjuhës shqipe për nxënësit Romë që vinë për herë të parë në shkollë dhe ata që kanë mangësi të theksuara në mësimin e gjuhës shqipe.	MASH	Çdo vit	-

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
 22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
“Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”

KAPITULLI I - ARSIMI DHE EDUKIMI

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto / Euro
			2.16 Të praktikohet organizimi i shkollave verore me nxënës Romë dhe jo Romë. 2.17 Të bëhet punë e diferencuar në shkolla për evidentimin e talenteve për të krijuar mundësitë e konkurimit në shkollat e mesme artistike dhe profesionale. 2.18 Të hapen kurse për eliminimin e analfabetizmit për të rriturit që kanë braktisur shkollat 1.1 Gradualisht, do të emërohen punonjës socialë në shkolla ku ka më tepër nxënës Romë. 1.2 Në të gjithë veprimtarinë edukative në shkollë dhe jashtë saj të punohet me synimin që të nxitën nxënës dhe prindërit e tyre për të vazhduar shkollat e larta. 1.3 Do të planifikohen kuota të veçanta për nxënës Romë që konkurojnë për shkollat e larta. 1.4 Do të jepen bursa për fëmijët me të ardhura të pakta familjare 4.1 Do të parashikohen kuota për fëmijët e komunitetit Rom që janë me rezultate të larta..	MASH MASH MASH MASH MASH MASH MASH MASH, MRP, DAP	Çdo vit Çdo vit Çdo vit 2004-ne vazhdim vazhdimisht 2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim	100 mijë - - Fondi MASH - - 50 mijë/çdo vit -
		3.Bursa dhe programe të tjera mbështetëse me fëmijët Romë. 4.Arsimimi në shkolla dhe specialitete që destinohen kryesisht në shërbime dhe administratën publike, shkencat sociale, Akademia e Rendit, Akademia Ushtarake, drejtësi, ekonomi, mësuesi etj.				

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
“Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”

KAPITULLI I I - TRASHËGIMIA KULTURORE DHE FAMILJA

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha realizimit	Kosto / Euro
I	Familja	1.Ndryshimi i koncepteve mbi mënyrën e jetesës në familje	1.1 Studim për njohjen e konceptit në familjen Rome 1.2 Takime dhe intervista me familjet e komunitetit Rom për konceptet e jetesës së këtij komuniteti 1.3 Sensibilizim dhe trajnime me familje të komunitetit Rom për të drejtat që u takojnë sipas dokumentave ndërkombëtare dhe ligjislacionit shqiptar 1.4 Shpërndarja e posterave ,fletë palosjeve dhe emisione ne media	KMB, MPVD ne bashkepunim me OJF-të e grave dhe femijëve dhe OJF-të Rome KMB,OJF-të KMB,OJF-të KMB,OJF-të	2004 vazhdimisht vazhdimisht vazhdimisht	50 mijë - 3 mijë / çdo vit 3 mijë / çdo vit
II	Kultura	2.Gruaja ne familjet Rome,masa për eliminimin e diskriminimit, programe speciale për gratë dhe vajzat 3.Mbështetje për kulturën dhe historine Rome	2.1 Programe formimi profesional dhe punësimi për gratë dhe vajzat duke parë me prioritet gratë kryefamiljare 3.1-Përfshirja e traditës Rome në festivalet kombëtare të përvitshme të trashëgimisë ➤ Festivali Folklorik Tipologjik i Sazeve në Korçë ➤ FFT i Këngës Popullore Mbarëqytetare në Elbasan 3.2- Përfshirja ne projektet e turizmit kulturor ➤ Festivali “Fyelli Magjik”-Butrint ➤ Festivali ndërkombëtar CIOFF-Përmet ➤ Festivali i valles dyshe –Librazhd ➤ Festivali i veglave popullore Gjirokastër	KMB,MPCS MKRS,DTK MKRS,DTK	Vazhdimisht Çdo vit Çdo here qe organizohen festivale	100 mijë / çdo vit 60 mijë / çdo festival 60 mijë / çdo festival

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
 22 prill 2003

*Strategjia Kombëtare
“Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”*

KAPITULLI II - TRASHËGIMIA KULTURORE DHE FAMILJA

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha realizimit	Kosto / Euro
II	Kultura	3. Mbështetje për kulturën dhe historinë Rome	3.3-Përfshirja e komunitetit Rom në kolanen muzikore zyrtare të trashëgimisë “Trashëgimia shpirtërore në CD” ➤ Rregjistrimi i materialit muzikor dhe përgatitja e masterit ➤ Kryerja e studimit shkencor mbi këtë material, pjesë e tëkstit të CD (shqip dhe anglisht) ➤ Riprodhimi i 1000 cope CD me këtë traditë muzikore ➤ Shpërndarja e tyre në institucionet e kulturës, aresimore e shkencore 3.4 Kryerja e ekspeditave të përbashkëta gjurmuese dhe mbledhese me Akademinë e Shkencave ➤ Ekspozita fotografike nga kjo traditë ➤ Botime të kesaj traditë si përralla për fëmijë etj. ➤ Trankiptime muzikore të traditës Rome ➤ Organizim pavionesh etnografike dhe zejeve të ndryshme të traditës Rome 3.5 Nxitje të antaresimit të shoqatave kulturore Rome në seksionin shqiptar të CIOFF-it 3.6 Hartimi i një projekti pilot për ngritjen e një bibliotëke publike dhe qendre informacioni pranë qendrave të mëdha Rome	MKRS,DTK IKP - ASH CIOFF & MKRS M K R S Drejtoria e Librit	2004- vazhdim 2004 2004 2005 2005-ne vazhdim 2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim 2006	15 mijë 36 mijë - 110 mijë

*Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
22 prill 2003*

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"

KAPITULLI II - TRASHEGIMIA KULTURORE DHE FAMILJA

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha realizimit	Kosto / Euro
III	Rinia	4. Përfshirja e rinisë Rome në Strategjinë Kombëtare të Rinisë	4.1 Evidentimi i individëve dhe grupeve përfshirëse në Strategjinë Kombëtare të Rinisë. 4.2 Krijimi i kushteve të caktuara për promovimin e aktiviteteve të organizatave rinore Rome, gjetjen e alternativave të punësimit rinor, pjesëmarrja në debate dhe diskutime.	MRKS, Drejtoria e Kordinimit të Politikave Rinore MRKS Drejtoria e Kordinimit të Politikave Rinore	Ne vijueshmeri Vazhdimisht	Fondi MKRS Fondi MKRS
IV	Sport	5. Gjallërimi i jetës sportive për këtë komunitet	5.1 Krijimi i klubeve sportive 5.2 Krijimi ambjenteve sportive për realizimin e stërvitjeve. 5.3 Përgatitja e trajnerëve.	MRKS Drejtoria e Sportit MRKS Drejtoria e Sportit MRKS-Drejt. Sportit	2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim 2004 - vazhdim	100 mijë 100 mijë 20 mijë
V	Media	6. Akses në mediat publike	6.1 Realizimi i programeve televizive dhe publikimeve në median e shkruar dhe elektronike 6.2 Mbështetja e emisioneve dhe botimeve në periodikë në mbrojtje të të drejtave të këtij komunitetit, të propogandimit të vlerave të tij. 6.3 Organizimi i emisioneve për denoncimin e rasteve të diskriminimit dhe deformimit të imazhit të komunitetit Rom.	MKRS, KMB MKRS, KMB MKRS, KMB	2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim 2003-ne vazhdim	10 mijë 10 mijë 5 mijë

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
 22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
“Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”
KAPITULLI III – EKONOMIA, PUNËSIMI, ULJA E VARFERISE DHE MBROJTJA SOCIALE

N.r	Fushat	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto /Euro
I	Tregu punës	1. Inkurajimi dhe ndihme speciale në fusha të konsulences, studimit të tregut dhe mjetëve financiare për krijimin e bizneseve nga ana e komunitetit Rom	1.1 Evidentimi i bizneseve tradicionale Rome 1.2 Bashkepunimi midis organizatave të biznesit Rome dhe organizatave financuese 1.3 Ndihme dhe konsulence në menaxhim	ME-ANVM Organizatave të biznesit Rome-ANVM Organizatave të biznesit Rome-ANVM	2004-vazhdim 2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim	10 mijë - 5 mijë/çdo vit
	Punësimi dhe Formimi profesional	2. Zbatimi i programeve speciale të nxitjes së punësimit për komunitetin Rom 3. Përdorimi politikave lehtësuese fiskale për ato kompani që punësojnë anëtarë të komunitetit Rom	2.1 Punësimi i Romëve nëpërmjet programit të punëve publike. Fillimi i zbatimit të këtij programi (venia e fondeve në dispozicion nga Buxheti i shtetit për punët publike) 2.2 Përfshirja e Romëve të papunë në programet e nxitjes së punësimit. Punësimi i Romëve në programet: - Nxitja e punësimit të punëkërkesve të papunë - Nxitja e punësimit nëpërmjet formimit në punë - Nxitja e punësimit nëpërmjet formimit institucional 3.1 Studim i mundësive të financimit për kompanitë ku punëdhënes dhe punëmarres të jënë Rom 3.2 Studim për mundësitë e krijimit të lehtësirave fiskale për ato kompani që hapin vende pune për Romët. 3.3 Mbeshtetja me baze materiale, ambiente, mjete financiare dhe burime njerëzore për ato biznese që kanë si destinacion produktet e traditës së artizanatit.	SHKP MPÇS, SHKP, MF ME, MPÇS, MF MF ME, MPÇS, MF	2004 e ne vazhdim 2004 e ne vazhdim 2004 e ne vazhdim 2004 e ne vazhdim	36 mijë 2004 72 mijë / çdo vit 15 mijë / 2004 36 mijë / çdo vit - 10 mijë sipërfaqe të lira publike

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"
KAPITULLI III – EKONOMIA, PUNËSIMI, ULJA E VARRFISE DHE MBROJTJA SOCIALE

N.r	Fushat	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto /Euro
	4. Integrimi i komunitetit Rom në sistemin e arsimit dhe formimit profesional publik dhe privat.		4.1 Identifikimi i profesioneve që mund të mesohen nga Romët.	MPÇS, SHKP në bashkëpunim me OJF Rome	2003 e në vazhdim	-
			4.2 Hapja e kurseve të formimit profesional për profesionet e identifikuar në qendrat publike dhe private të formimit profesional	MPÇS-SHKP	2004 e në vazhdim	-
			4.3 Identifikimi i kontigjenteve Rome për punësimin e tyre si edukator kopshti parashkollor.	MPÇS, MASH, në bashkëpunim me OJF Rome	2003	-
			4.4 Trainimi i kontigjentit të zgjedhur për profesionin edukator kopshti parashkollor	MPÇS, MASH, OJF-të Rome	2004-në vazhdim	10 mijë
	5. Mbeshtetja e komunave dhe bashkive për futjen e komunitetit Rom në tregun e punës		4.5 Punësimi i tyre në institucionet që frekuentohen nga Romët	MPÇS, MASH në bashkëpunim me OJF Rome	2004 e në vazhdim	-
			4.6 Krijimi i kushtëve lehtësuese për formimin profesional të të papunëve Rome	MPÇS	2003 e në vazhdim	-
			4.7 Hartimi i bazës ligjore që stimulon apo lehtëson formimin profesional për Romët .	MPÇS	2003 e në vazhdim	100 mijë
			5.1 Komunitat dhe bashkitë të evidentojnë kërkesat për punë dhe profesione të komunitetit Rom	MPVD	2003 e në vazhdim	-
			5.2 Të analizojë jo më pak se dy herë në vit shkallën e papunësisë së komunitetit Rom	MPVD	2003 e në vazhdim	-
			5.3 Financimi i projekteve të punëve publike të hartuara nga pushteti vendor në lidhje me përmirësimin e infrastruktures së vendbanimeve të komunitetit Rom	MPVD	2003 e në vazhdim	100 mijë / çdo vit

Grupi Ministror i drejtuar nga z.v. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
“Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”
KAPITULLI III – EKONOMIA, PUNËSIMI, ULJA E VARFERISE DHE MBROJTJA SOCIALE

N.r	Fushat	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto /Euro
Mbrojtja sociale		1. Integrimi i fëmijëve Rom të rruges në jetën normale 2. Asistencë për aplikimin e ndihmes ekonomike për familjet e varfëra 3. Stimulimi dhe mbështetja e shoqatave të komunitetit Rom si përfaqësues të aspekteve të ndryshme të jetës së tyre	1.1 Ngritja e qendrave ditore	MPÇS, SHSSH	2004 e ne vazhdim	10 mijë / çdo vit
			1.2 Bashkëpunimi me donatore vendas dhe të huaj, OJF që zbatojnë projekte në këtë fushë për të financuar procesin e edukimit dhe zhvillimit të kesaj kategorie fëmijësh.	MPÇS, SHSSH	2004 e ne vazhdim	-
			1.3 Kontrollë sistematike nga Inspektoriati Shtetëror i Punës lidhur me punën e zeze të fëmijëve Rome	MPÇS, ISHP	2004 e ne vazhdim	-
			2.1 Organizimi i një fushate sensibilizimi në fushën e mbrojtjes sociale për të drejtën e përfimit për ndihmen ekonomike dhe pagesën e papunësisë, pagesë barrelindje dhe të drejtë të tjera që lindin nga legjislacioni në fuqi.	MPÇS, ISHP, MPVD	2003 e ne vazhdim	3 mijë
			2.2 Nxjerrja e një akti administrativ që obligon kumunat dhe bashkitë për t'u dhënë asistencë për plotësimin e dosjeve të familjeve Rome.	MPVD	2003 e ne vazhdim	-
			3.1 Evidentimi dhe regjistrimi OJF-ve Rome	MPÇS	2003-vazhdim	-
			3.2 Krijimi i rrjetit të OJF-ve	OJF-të Rome	2003-04-08	10 mijë
			3.3 Bashkëpunimi midis organeve të ndryshme vendimarrëse të shtetit dhe rrjetit të OJF-ve Rome	MPÇS, OJF Rome	2003-vazhdim	-
			8.4 Të krijohet një institut ose qender integrimi për komunitetin Rom.	Keshilli i Ministrave	2004	Buxheti Shtetit

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Qështjeve Sociale
22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"
KAPITULLI III – EKONOMIA, PUNËSIMI, ULJA E VARRFISE DHE MBROJTJA SOCIALE

N.r	Fushat	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto /Euro
	Kushtet e punës	1. Marrja e masave për eliminimin e rasteve abuzive të shkeljeve të dispozitave të Legjislacionit të Punës nga punedhënesit (kushtet e punës, pagat, orari i punës etj.)	1.1 Forcimi i kontrollit të Inspektoriatit Shtetëror të Punës ne subjektet që kanë të punësuar Rom. 1.2 Informimi për Legjislacionin e Punës.	MPÇS, ISHP ISHP	2003 e ne vazhdim 2003 e ne vazhdim	- 10 mijë / çdo vit
	Sigurimet shoqerore	1. Përfshirja e popullsisë aktive Rome ne skemen e detyrueshme të sigurimeve shoqerore, ne kushtet që nje pjese e mire e Romëve merren me aktivitet joformale.	1.1 Dhenia e informacionit të mjaftueshem për skemen e sigurimeve shoqerore nepermjet mjeteve të informimit publik. 1.2 Bashkepuniimi me Inspektoriatin Shtetëror të Punës për kontrollin e veprimtarive joformale, me qellim tërheqjen ne skeme të Romëve që punojne ne sektorin privat.	ISSH ISSH, ISHP	Ne vijimesi Ne vijimesi	10 mijë/çdo vit -
	Gjendja Civile	Regjistrimi i popullsisë Rome ne zyrat e gjëndjes civile	1.1 Të hartohet programi përkatës i regjistrimit 1.2 Të sigurohen mjetet e nevojeshme njerezore, monetare dhe materiale	MPVD dhe OJF Rome MPVD, MF	2004 2004-2005	50 mijë Buxheti Shtetit

Grupi Ministror i drejtuar nga z.v. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"

KAPITULLI IV – SHENDETËSIA DHE INFRASTRUKTURA

Nr	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto / Euro
	Shendetësi	1. Përmirësimi i shendetit të nënës dhe fëmijes	1.1 Zbatimi i vaksinimit të detyrueshem për të gjithë fëmijët 0-14 vjeç 1.2 Futje e programeve promovuese dhe edukativo-shendetësore për shendetin riprodhues në komunitetin Rom 1.3 Ndergjegjesimi i komunitetit Rom për përdorimin e metodave moderne të Planifikimit Familjar (Rritja e përdorimit të metodave kontraceptive)	MSH e DSHP- të e rrethe MSH / ISHP dhe DSHP- të e rretheve	2003 e ne vazhdim 2005-2006	Buxheti i shtetit 10 mijë 200 mijë
		2. Asistence me medikamente dhe ndihma të tjera mjekësore për familjet me shumë fëmijë dhe të varfëra.	1.4 Rritja e kujdesit për gruan shtatzane dhe fëmijën e porsalinjdur 2.1 Evidentimi i familjeve të varfëra dhe me shumë fëmijë 2.2 Rritja e aksesit për shërbim shëndetësor përmirësimi të strukture shëndetësore (ndërtim të qendres shëndetësore dhe ambulancave sipas shtrirjes së komunitetit Rom dhe rregullave në fuqi) 2.3 Trajtim medikamentoz falas në rastet e semundjeve në familjet e varfëra Rome	MSH dhe DSHP- të e rretheve DSHP, PV MSH, PV MSH, PV	2004 e ne vazhdim 2004 - 2006 2005-2010	- - 100 mijë
				MSH, PV	2005 -vazhdim	50 mijë cdo vit

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Qështjeve Sociale
 22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"

KAPITULLI IV – SHENDETËSIA DHE INFRASTRUKTURA

Nr	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto / Euro
		3. Vlerësimi i morbozitetit dhe mortalitetit në komunitetin Rom dhe masat për eliminimin e tyre	3.1 Evidentimi i semundjeve dhe shkaqeve të vdekjeve dhe vlerësimi krahasues me pjesen tjetër jo Rom 3.2 Përmirësimi i kushteve mjedisore si uji i pijshëm, higjiena e mjedisit dhe infrastruktura tjetër e zonave të banimit të komunitetit Rom	MSH / DSHP-të e rretheve MSH dhe Pushteti Vendor	2005 - 2010 2005 - 2015	Buxheti i shtetit
	Kushtet e banimit	4. Sigurimi i nevojave minimale për strehim	4.1 Identifikimi i nevojave për strehim duke u nisur nga: ➤ Numri familjeve ➤ Numri pjesetareve për një familje ➤ Kushtet aktuale të banimit 4.2 Evidentimi i banesave që kanë nevojë për t'u riparuar dhe hartimi i projektit. 4.3 Identifikimi i pronësisë mbi truallin në të cilën është vendosur kjo pjesë e komunitetit 4.4 Llogaritja e nevojave për truall dhe materiale ndërtimi duke stimuluar ndërtimin e banesave nga vetë komuniteti. 4.5 Ndërtimi i banesave të thjeshta për banorët pa strehim dhe me kushtë të pabanueshme	MRTT, PV, OJF Rome MRTT, PV, OJF Rome MRTT, PV, ZRPP, OJF Rome MRTT, PV, OJF Rome MRTT	2003-2005 2004-2005 2004-2005 2004-2007 2004-2010	200 mijë Buxheti Shtetit dhe donatore

Grupi Ministror i drejtuar nga z.v. Ministri i Punës dhe Qështjeve Sociale
 22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
"Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom"
KAPITULLI IV – SHENDETËSIA DHE INFRASTRUKTURA

Nr	Fusha	Objektivat	Masat prioritare	Struktura përgjegjëse	Koha e realizimit	Kosto / Euro
		5. Mbulimi me rrjetin ujësëlles kanalizim dhe energji elektrike në gjithë komunitetin Rom	5.1 Llogaritja e nevojave për ujësëlles, rrjetin elektrik dhe telefonik, kanalizime të komunitetit 5.2 Nxitja e komunitetit për të kontribuar në ndërtimin e infrastruktures 5.3 Lidhja e rrjetit kryesor me rrjetin e brendshëm nëpërmjet investimit nga shteti dhe donatore të huaj. 5.4 Sigurimi i pajisjeve për përmirësimin e kushteve të brendshme higjieno-sanitare 5.5 Sigurimi i kabinave të nevojshme për mbulimin me energji elektrike të zones ku jeton komuniteti Rom.	MRTT, OJF-të Rom edhe Pushteti Vendor MRTT, MPCPS, MF, OJF-të Rome dhe Pushteti Vendor MRTT, MPCPS, MF, OJF-të Rome dhe Pushteti Vendor MRTT, MPCPS, MF, OJF-të Rome dhe Pushteti Vendor KESH, MF, O.Q.V. dhe Pushteti Vendor	2003-2005 2004-ne vazhdim 2004-ne vazhdim 2004-2006 2004-ne vazhdim	Buxheti Shtetit dhe donatore
	Rrjeti i brendshëm rrugor	6. Sigurimi i lidhjeve të vendbanimeve me rrugën nacionale	6.1 Kryerja e studimit dhe hartimi i projektit 6.2 Ndërtimi i rrugëve 6.3 Mobilizimi i komunitetit	OQV, MRRTT, MPCPS komuniteti Rom, MF	2003-2004 2004-2007 Ne vazhdimesi	200 mijë Buxheti Shtetit dhe Donatore

Grupi Ministror i drejtuar nga zv. Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale
 22 prill 2003

Strategjia Kombëtare
“Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”
KAPITULLI V – RENDI PUBLIK, DREJTËSIA, ADMINISTRATA CIVILE

Nr.	Fusha	Objektivat	Masat prioritetë	Struktura përgjegjëse	Koha realizimit	Kosto/ USA
1.	Rendi	1. Evidentimi i llojeve të krimit tek Komuniteti Rom dhe masat për uljen e tyre	1.1 Evidentimi dhe lufta për : ➤ parandalimin e trafikimit të femijëve dhe vajzave Rom . ➤ parandalimi i krimeve ordinere 1.2 Marrja e masave efektive për parandalimin e kercenimit të Romëve për qellime abuzive nga individë të vecantë të policisë. 1.3 Studimi i rasteve të moszbatimit korrekt të ligjit gjatë nderhyrjeve dhe kontrolleve të Komunitetit Rom dhe parandalimi i ketyre fenomeneve në të ardhmen. 1.4 Të rritët bashkëpunimi policisë me shoqatat përfaqësuese të Komunitetit Rom me synim parandalimin e krimit, trafikëve, dhunes në familje si dhe abuzimeve nga punonjësit e policisë. 1.5 Rritja e komunikimit Polici - Komuniteti Rom.	MRP MRP MRP MRP- OJF-të Rom e MRP	2003 - 2005.	35 mijë
2.	Policia	2. Përfshirja e anetareve të komunitetit Romë në efektivat e policisë në ato qarqe ku ato kanë komunitet	2.1 Krijimi i hapsirave dhe ndihme për të rinjtë Rom për të marrë pjesë në proceset e konkurimit në Akademinë e Policisë. 2.2 Trajnimi i të rinjve Rom me synim punësimin e tyre si efektiv policie. 2.3 Përcaktimi i kuotave vjetore për të shkolluar të rinj Rom në Akademinë e Rendit.	MRP MRP MRP	2003 - 2005	- - -
3	Trafikimi dhe pjesëmarrja	3. Parandalimi dhe goditja e rasteve të trafikimit të qenieve njerezore, pjesë e Komunitetit Rom dhe sidomos e trafikimit të femijëve dhe vajzave për qellim shfrytëzimi	2.1 Identifikimi i rasteve të trafikura 2.2 Parandalimi dhe marrja e masave për femijët dhe vajzat e trafikuar. 2.3 Hartimi i një programi të vecantë për të luftuar fenomenin e trafikimit të femijëve dhe grave të Komunitetit Rom.	MRP, MJ, në bashkëpunimin me organizata ndërkombëtare si UNHCR e cila ka filluar ngritjen e qendrave, M.P.Ç.S	2003 e në vazhdim.	35 mijë

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Strategjia kombëtare për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom = National strategy for improving Roma living conditions / OSBE. - Tiranë : OSBE, 2006

84 f. 29 cm

ISBN 99927-972-9-0

316.43(=214.58:496.5)

323.15(=214.58:496.5)

342.724(496.5)

REPUBLIKA E SHQIPERISE
MINISTRIA E TURIZMIT, KULTURES, RINISE DHE SPORTEVE

AKSION-PLAN

**PER MINORITETIN ROM
NE
FUSHEN E KULTURES,RINISE DHE SPORTEVE**

Tiranë, 2006

	<i>Objektivat ne perputhje me strategjine e Qeverise</i>	<i>Masat dhe veprimet qe do te ndermeren</i>	<i>Struktura Pergjegjese</i>	<i>Koha e realizimit</i>	<i>Komente</i>
<u>A</u>	OBJEKTIVAT				
1.	<i>Përfshirja e traditës rome në veprimtaritë kombëtare të trashëgimisë</i>	Paketa e Projekteve kombëtare vjetore të trashëgimisë. Për shkak të specifikës së folklorit muzikor rom, propozojmë që të sensibilizojmë pjesëmarrjen e traditës rome me përparësi në a) <u>Paketën e projekteve kombëtare të trashëgimisë</u> 1) Festivali Folklorik Tipologjik Kombëtar i Sazeve në Korçë a) Njoftimi i shoqatave muzikore rome për pjesëmarrje b) Paraqitja e cështjes në mbledhje e Komitetit Organizativ c) Inkuadrimi i një grupi rom në festival sipas përzgjedhjes cilësore pas konkurimit të barabartë të grupeve. 2) FFK i Këngës Popullore Mbarëqytetare në Elbasan a) Njoftimi i shoqatave muzikore rome për pjesëmarrje b) Paraqitja e cështjes në mbledhje e Komitetit Organizativ c) Inkuadrimi i një grupi rom në festival sipas përzgjedhjes cilësore pas konkurimit të	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Drejtoria e Trashëgimisë Kulturore Qendra Kombëtare e Veprimtarive Folklorike, Bashkitë përkatëse	Qershor 2006 Mars 2006	Mendojmë se përfshirja e kësaj tradite në rrjetin kombëtar të organizimit dhe funksionimit të aktiviteteve kombëtare është më se e rekomanduar

		barabartë të grupeve. 3) FFTK i Valles Popullore, në Lushnjë d) Njoftimi i shoqatave muzikore rome për pjesëmarrje e) Paraqitja e cështjes në mbledhje e Komitetit Organizativ f) Inkuadrimi i një grupi rom në festival sipas përzgjedhjes cilësore pas konkurimit të barabartë të grupeve. b) <u>Paketën e projekteve të turizmit kulturor</u> 1) Festivali Ndërkombëtar CIOFF- Përmet a) Njoftimi i seksionit shqiptar të CIOFF-it b) Përzgjedhja e grupeve 2) Festivali i veglave popullore Gjirokastrë a) Njoftimi i shoqatave muzikore rome për pjesëmarrje b) Paraqitja e cështjes në mbledhje e Bordit c) Inkuadrimi i një grupi rom sipas përzgjedhjes cilësore pas konkurimit të barabartë të grupeve. 3) Festivali Folklorik “Oda Dibrane”, Peshkopi a) Njoftimi i shoqatave muzikore rome për pjesëmarrje b) Inkuadrimi i një grupi rom sipas përzgjedhjes cilësore pas konkurimit të barabartë të grupeve. 4) Festivali Folklorik “Sofra Dardane” Tropojë a) Njoftimi i shoqatave muzikore rome për pjesëmarrje b) Inkuadrimi i një grupi rom sipas përzgjedhjes cilësore pas konkurimit të barabartë të grupeve.		Korrik 06 Qershor 06 Maj 06 Shtator 06 Qershor 06	
--	--	---	--	---	--

2	<i>Përfshirja e traditës muzikore rome në kolanën muzikore zyrtare të Trashëgimisë “Trashëgimia shpirtërore në CD”</i>	a) Regjistrimi i materialit muzikor dhe përgatitja e masterit b) Kryerja e studimit shkencor mbi këtë material, pjesë e tekstit të CD (shqip dhe anglisht) c) Riprodhimi i 1000 copë CD me këtë traditë muzikore d) Shpërndarja e tyre në institucionet e kulturës, ato arsimore, shkencore etj.	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Drejtoria e Trashëgimisë Kulturore, Komuniteti Rom	Gjatë vitit 2006	Kolana “Trashëgimia shpirtërore në CD” është e para që i ofrohet publikut shqiptar në këtë formë. Me anë të saj, synohet të popullarizohet vlera e trashëgimisë shpirtërore shqiptare. Paraqitja e këtyre vlerave në formë dixhitale do të sigurojë për këto vlera një qarkullim ndërkombëtar dhe do të integrojë këtë kulturë me natyrshëm në mozaikun botëror të trashëgimisë kulturore. në këtë kolanë mendojmë të përfshihet një CD e vecantë me muzikë rome.
3	<i>Kujdesi për rininë rome si pjesë e Strategjisë Kombëtare të Rinisë</i>	Krijimi dhe trajtimi i mundësive të barabarta të përfaqësimit dhe integritetit të tyre, krijimi i kushteve të caktuara për promovimin e aktiviteteve të organizatave rinore rome, gjetjen e alternativave të punësimit rinor, pjesëmarrja në debate dhe diskutime.	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Drejtoria e Koordinimit të Politikave Rinore	Në vijueshmë-ri	Është mbajtur parasysh fakti i sensibilizimit të opinionit publik mbi aspektet pozitive të kulturës rome duke kritikuar shfaqjet dhe sjelljet diskriminuese ndaj minoritetit rom.
4	<i>Kryerja e ekspeditave të përbashkëta gjurmuese dhe mbledhëse me Akademinë e Shkencave,</i>	a) Ekspedita fotografike nga kjo traditë b) Botime të kësaj tradite si përralla për fëmijë, etj. c) Transkriptime muzikore të traditës rome d) Organizim pavionesh etnografike dhe zejeve të ndryshme të traditës rome.	Instituti i Kulturës Popullore, Akademia e Shkencave	Në vijueshmë-ri	Kjo nismë përfshin mbledhjen dhe studimin e kësaj tradite në komunitete dhe mosha të ndryshme. Kjo do të realizohet nëpërmjet punës në terren .

5	<i>Nxitje të anëtarësimit të shoqatave kulturore rome në seksionin shqiptar të CIOFF-it</i>	Bashkëpunim i shoqatave rome me seksionin shqiptar të CIOFF-it për pjesëmarrje në aktivitetin e përvitshëm që organizohet edhe me mbështetjen e MTKRS.	Seksioni i CIOFF-it Përmet, MTKRS, Drejtoria e Trashëgimisë Kulturore	Në vijueshmëri	Qenia anëtar i CIOFF-it jep mjaft lehtësira të natyrës financiare një shoqate, kryesisht për pjesëmarrje në aktivitete folklorike ndërkombëtare.
6	<i>Hartimi i një projekti pilot për ngritjen e një biblioteke publike dhe qendre informacioni pranë qendrave të mëdha rome.</i>	Në kuadrin e rritjes së kontaktit me kulturën e shkruar si dhe me tendencën e informimit të shpejtë, propozohet ngritja e një biblioteke publike dhe qendre informacioni pranë qendrave të mëdha rome.	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Drejtoria e Arteve dhe Kulturës së Shkruar, Biblioteka Kombëtare Bashkia përkatëse	Në vijueshmëri	Biblioteka do të shërbejë për rritjen e aksesit të fëmijëve romë me librin dhe ky investim mendojmë se do të sjellë një rikonceptim të politikave të ndjekura deri më tani këto komunitet.
7	<i>Mbështetje e projekteve kulturore artistike të komunitetit rom</i>	Për interesa të integritetit të vlerave kulturore të komunitetit rom, mbështetje e inisiativave të këtij komuniteti për realizimin e projekteve në fushën e trashëgimisë shpirtërore, botimeve, etj.	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Drejtoritë përkatëse dhe institucionet në varësi.	Në vijueshmëri	Këto veprimtari do të ndihmojnë në promovimin e vlerave kulturore të komunitetit rom.

8	<i>Mbështetje për realizimin e veprimtarive sportive</i>	Shtimi i veprimtarive sportive të komunitetit rom dhe tërheqja e rinisë rome në këto veprimtari.	Ministria e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, Drejtoria e Sportit	Në vijueshmëri	Shtimi i veprimtarive sportive të komunitetit rom dhe tërheqja e këtij komuniteti në veprimtaritë sportive kombëtare e lokale.
---	---	---	---	-----------------------	---

VENDIM
Nr. 127, datë 11.3.2004

PËR KRIJIMIN E KOMITETIT SHTETËROR TË MINORITETEVE

Në mbështetje të neneve 20 dhe 100 të Kushtetutës, të ligjit nr. 8496, datë 3.6.1999 “Për ratifikimin e Konventës Kuadër të Këshillit të Europës “Për mbrojtjen e minoriteteve””, të nenit 10 të ligjit nr. 9000, datë 30.1.2003 “Për organizimin dhe funksionimin e Këshillit të Ministrave”, të neneve 21 dhe 27 të ligjit nr. 8379, datë 29.7.1998 “Për hartimin dhe zbatimin e Buxhetit të Shtetit të Republikës së Shqipërisë” dhe të nenit 7 të ligjit nr. 9165, datë 23.12.2003 “Për Buxhetin e Shtetit të vitit 2004”, me propozimin e Ministrit të Shtetit për Koordinimin, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Krijimin e Komitetit Shtetëror të Minoriteteve për të nxitur më tej pjesëmarrjen e personave, që u përkasin minoriteteve, në jetën publike, si dhe për të sugjeruar masa për ushtrimin dhe mbrojtjen e të drejtave e të lirive të këtyre minoriteteve.

2. Komiteti Shtetëror i Minoriteteve është institucion qendror, me personalitet juridik, në varësi të Kryeministrit.

3. Komiteti Shtetëror i Minoriteteve bashkëpunon me organet e qeverisjes, qendrore dhe vendore, dhe me organizata e shoqata të ligjshme, që kryejnë veprimtari për ushtrimin e të drejtave dhe të lirive të personave, që u përkasin minoriteteve.

Gjithashtu, Komiteti Shtetëror i Minoriteteve bashkëpunon, për çështje të ndryshme, në interes të personave që u përkasin minoriteteve me organizmat dhe institucionet përkatëse ndërkombëtare.

4. Komiteti Shtetëror i Minoriteteve:

- u propozon organeve shtetërore të kenë parasysh çështje të rëndësishme të veçantë për minoritetet, veçanërisht për ato që takon zbatimin e detyrimeve kushtetuese, si dhe të akteve të tjera të veçanta, që rregullojnë të drejtat dhe liritë e personave që u përkasin këtyre minoriteteve;

- u propozon organeve të pushtetit, qendror dhe vendor, masat e mundshme, për të përmirësuar gjendjen e personave që u përkasin minoriteteve kudo që janë;

- jep mendime dhe propozon masa për zhvillimin ekonomik, shoqëror, kulturor e arsimor, si dhe nxit transmetimin e programeve për minoritetet në median publike;

- u kërkon ose merr prej organeve qendrore dhe të qeverisjes vendore të dhëna dhe raporte, që kanë të bëjnë me çështjet për minoritetet;

- thërret ose kërkon pjesëmarrjen e përfaqësuesve të organeve qendrore ose të atyre të qeverisjes vendore për çështje që janë në përgjegjësinë e Komitetit Shtetëror të Minoriteteve.

5. Komiteti Shtetëror i Minoriteteve kryesohet nga kryetari dhe ka në përbërje pesë anëtarë. Kryetari i Komitetit Shtetëror të Minoriteteve dhe anëtarët e këtij komiteti, të cilët propozohen nga kryetari, emërohen nga Kryeministri.

Komiteti Shtetëror i Minoriteteve vendos me shumicën e votave të anëtarëve të tij.

6. Gjatë emërimit të përbërjes së Komitetit Shtetëror të Minoriteteve, Kryeministri dhe kryetari i komitetit, duke u bazuar në të dhënat zyrtare përcaktojnë numrin e anëtarëve për çdo minoritet të veçantë.

7. Struktura, organika dhe rregullorja e veprimtarisë së Komitetit Shtetëror të Minoriteteve miratohen nga Kryeministri, me propozimin e Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Ministrave.

8. Pagat e nëpunësve të Komitetit Shtetëror të Minoriteteve të jenë sipas lidhjes nr.1, që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij, ndërsa punonjësit e tjerë të paguhen sipas lidhjes II-5 të vendimit nr. 726, datë 21.12.2000 të Këshillit të Ministrave “Për pagat e punonjësve të institucioneve buxhetore”, të ndryshuar.

9. Efektet financiare, që nevojiten për funksionimin e këtij komiteti, të përballohen nga fondi rezervë i Këshillit të Ministrave.

10. Ngarkohen Ministri i Shtetit për Koordinimin dhe Ministri i Financave për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

VENDIM
Nr. 822, datë 28.12.2005

**PËR DISA NDRYSHIME NË VENDIMIN NR. 127, DATË 11.3.2004, TË KËSHILLIT
TË MINISTRAVE “PËR KRIJIMIN E KOMITETIT SHTETËROR TË
MINORITETEVE”**

Në mbështetje të neneve 20 dhe 100 të Kushtetutës, të ligjit nr. 8496, datë 3.6.1999 “Për ratifikimin e konventës kuadër të Këshillit të Europës “Për mbrojtjen e minoriteteve”, të nenit 10 të ligjit nr. 9000, datë 30.1.2003 “Për organizimin dhe funksionimin e Këshillit të Ministrave”, dhe të neneve 21 e 27 të ligjit nr. 8379, datë 29.7.1998 “Për hartimin dhe zbatimin e Buxhetit të Shtetit në Republikën e Shqipërisë”, me propozimin e Kryeministrit, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Në vendimin nr. 127, datë 11.3.2004, të Këshillit të Ministrave të bëhen këto ndryshime:

a) Pika 5 të ndryshohet si më poshtë vijon:

“5. Komiteti Shtetëror i Minoriteteve kryesohet nga kryetari, nënkryetari dhe ka në përbërje 5 anëtarë. Kryetari i Komitetit Shtetëror të Minoriteteve, nënkryetari dhe anëtarët e këtij Komiteti, që propozohen nga kryetari, emërohen nga Kryeministri. Komiteti Shtetëror i Minoriteteve vendos me shumicën e votave të anëtarëve të vet.”.

b) Lidhja nr. 1 zëvendësohet me lidhjen me të njëjtin numër, që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij.

2. Efektet financiare të përballohen nga buxheti i vitit 2005, miratuar për Komitetin Shtetëror të Minoriteteve.

3. Ngarkohet Komiteti Shtetëror i Minoriteteve për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

Memorandum Mirëkuptimi

Midis

Organeve të Pushtetit Qendror

Dhe

Organeve të Njësive të Qeverisjes Vendore

Për

**Bashkëpunimin në Fushën e Mbrojtjes dhe
Respektimit të të Drejtave të Minoriteteve
në Shqipëri**

Në mbështetje të:

neneve 3, 15, 20, 112/2, 122/1 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë,

nenit 11 të Konventës Kuadër të Këshillit të Evropës “Për mbrojtjen e minoriteteve kombëtare”,

neneve 4/2, 8/I/b, 8/VII/b, 32/1/II të Ligjit nr. 8652 datë 31.07.2000 “Për organizimin dhe funksionimin e qeverisjes vendore”;

nenit 6 të Ligjit nr. 8927 dt. 25.07.2002 “Për Prefektin”;

Duke konsideruar, që përdorimi i gjuhës amtare të minoriteteve përbën një element thelbësor në ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit kombëtar, kulturor, fetar të tyre;

Në kuadrin e procesit të Stabilizim-Asociimit të Shqipërisë në BE, dhe të angazhimeve të ndërmarra në Planin e Veprimit për Zbatimin e Përparësive të Partneritetit Evropian, për arritjen e standarteve më të larta përsa i përket respektimit dhe mbrojtjes të të drejtave të minoriteteve;

Palët ranë dakort si më poshtë:

I. Qëllimi i bashkëpunimit:

Nxijtja e bashkëpunimit ndërmjet organeve të pushtetit qendror dhe njësive të qeverisjes vendore për zbatimin e së drejtës për përdorimin e gjuhës amtare të minoriteteve.

Për këtë arsye,

(a) Njësitë e qeverisjes vendore angazhohen të krijojnë *kushtet e përshtatshme dhe të marrin masa* për ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit kombëtar kulturor dhe fetar të minoriteteve, nëpërmjet zhvillimit të aktiviteteve të ndryshme lidhur me historinë kulturën e minoriteteve kombëtare në Shqipëri, në ato zona ku ka një prezencë të konsiderueshme të personave që u përkasin minoriteteve;

(b) Në zonat e banuara në numër të konsiderueshëm nga minoritetet, organet e njësive të qeverisjes vendore angazhohen për forcimin e bashkëpunimit, nëpërmjet nxitjes së një komunikimi të rregullt me personat që u përkasin minoriteteve, me qëllim krijimin e hapësirave të nevojshme për evidentimin dhe zgjidhjen e problemeve të minoriteteve;

(c) Në këtë kuadër njësitë e qeverisjes vendore angazhohen për hartimin e një rregulloreje për rritjen e informimit mbi të drejtat që u njihen personave që u përkasin minoriteteve

- (d) Në zonat e banuara në numër të konsiderueshëm nga minoritetet, njësitë e qeverisjes vendore, **kur ka një kërkesë të mjaftueshme nga personat që u përkasin minoriteteve**, angazhohen të caktojnë dhe të marrin masa për shfaqjen e emërtimeve tradicionale vendore, emrave të rrugëve, shesheve dhe tregues të tjerë topografikë për publikun, si dhe emrave të Institucioneve që u përkasin minoriteteve, **përveçse në gjuhën shqipe edhe në gjuhën e minoritetit.**

Në përcaktimin e emërtimeve tradicionale vendore, në zonat e banuara në numër të konsiderueshëm nga minoritetet, njësitë e qeverisjes vendore, duke respektuar legjislacionin në fuqi, si dhe duke pasur parasysh kufizimet që vijnë për shkak të rregullave të menaxhimit urbanistik duhet të marrin parasysh:

- mendimin dhe emërtimin e përdorur tradicionalisht dhe aktualisht nga personat që u përkasin minoriteteve në këto zona,
- gjuhën e folur nga popullsia e zonës,
- opinionin e përfaqësuesve të organizatave të shoqërisë civile që veprojnë në ato zona,
- si dhe traditën historike lidhur me përdorimin e këtyre emërtimeve;

II. Ndryshimi dhe Përfundimi

Ky memorandum bashkëpunimi mund të ndryshohet vetëm me shkrim.

III. Zgjidhja e mosmarrëveshjeve

Palët do të përpiqen të zgjidhin në mënyrën më të përshtatshme çdo mosmarrëveshje që buron nga ky memorandum bashkëpunimi.

IV. Hyrja në Fuqi

Ky Memorandum Mirëkuptimi do të hyjë në fuqi me nënshkrimin e Palëve.

Në prezencën e përfaqësuesve të autorizuar të Palëve, kanë nënshkruar këtë Memorandum në (___) kopje origjinale, duke qënë të (___) kopjet me cilësinë e dokumentave autentik, në datën e deklaruar më poshtë.

Për Qeverisjen Qëndrore

Për Njësitë e Qeverisjes Vendore

Prefektet

Kryetarët e Komunave

Datë

Datë

PYETËSORI I KOMITETIT KËSHILLUES I KONVENTËS KUADËR
(Pyetësor, i plotësuar nga Shoqatat e Minoriteteve dhe nga Shoqeria civile).

I. Pyetësori i Komitetit Këshillues të Konventës Kuadër, plotësuar nga Komiteti Shqiptar i Helsinkit.

1. Ju lutem komentoni mbi hapat e ndërmarra nga autoritetet shtetërore për të zgjeruar fushën e zbatimit të Konventës Kuadër.

Qeveria shqiptare njeh si minoritete etnike minoritetin grek, minoritetin maqedonas dhe minoritetin serbo-malazez dhe si minoritete etnogjuhësore minoritetin Rom dhe atë Arumun/Vllah. Njohja e grupeve minoritare vllahe dhe Rome si minoritete etno-gjuhësore janë bërë nga shteti shqiptar në vitin 2003. Njohja e tyre është një hap pozitiv nga ana e shtetit shqiptar, gjë e cila ka mundësuar zbatimin e Konventës-Kuadër edhe për këto minoritete. Njohja e Romëve si minoritet krijoi premisa për miratimin e Strategjisë Kombëtare për përmirësimin e Kushteve të jetesës së minoritetit Rom, me vendimin nr. 633 të Këshillit të Ministrave më 18.09.2003.

Krahas minoriteteve të sipërpërmendura, në Shqipëri ekziston edhe komuniteti Egjyptian. Ky komunitet bën përpjekje të vazhdueshme për t'u njohur si minoritet, por ende nuk njihet i tillë nga qeveria shqiptare për shkak të mungesës së elementit gjuhë. Ky komunitet ndodhet pak a shumë në të njëjtat kushte ekonomike dhe sociale sikurse edhe minoriteti Rom. Por deri tani nuk është miratuar një plan ose strategji për përmirësimin e kushteve të këtij komuniteti.

Një nga problemet kryesore ende të pazgjidhura është mungesa e statistikave zyrtare të përditësuara për numrin e minoriteteve në Shqipëri. Shifrat e dhëna nga organizatat minoritare dhe institucionet shtetërore janë kontradiktore.

Komiteti Shqiptar i Helsinkit ka realizuar vëzhgime të herëpashershme për të parë gjendjen e minoriteteve në Shqipëri. Në këtë kuadër, KSHH vëren se gjatë periudhës 2002-2005 ka patur përmirësim në mbajtjen e evidencave të veçanta të minoriteteve nga ana e organeve vendore, sidomos të minoritetit rom në vendet ku ai ka përqëndrim më të madh.

Nga vëzhgimet që KSHH ka realizuar gjatë periudhës 2002-2003, ka rezultuar se një numër i konsiderueshëm kuadrosh dhe intelektualësh minoritarë grekë gjenden në strukturat shtetërore vendore, në administratën publike, në organet e rendit etj.

Gjithashtu këtë vit, organet e policisë kanë filluar të evidentojnë të dhëna lidhur me numrin e të punësuarve nga rradhët e minoriteteve në organet e rendit.

2. *Ju lutem komentoni mbi ndonjë zhvillim legjislativ që ka të bëjë me minoritetet kombëtare, kryesisht lidhur me përdorimin e gjuhës së pakicave në marrëdhënie me autoritetet administrative dhe shfaqjen e emrave lokalë tradicionalë dhe treguesve topografikë në gjuhët e pakicave.*

Legjislacioni

Legjislacioni shqiptar nuk përmban një ligj të veçantë për minoritetet, por të drejtat dhe detyrimet e tyre janë pjesë e legjislacionit në tërësi. Mbrojtja e pakicave janë pjesë e legjislacionit penal, procedural penal, administrativ, të punës, zgjedhor, etj.

Shenjat topografike

Në fshatrat minoritare, sidomos të minoritetit Grek dhe Maqedonas, përdoren tabelat topografike në gjuhën shqipe dhe të minoritetit.

3. *Ju lutem komentoni ndonjë hap ose plan të ndërmarrë për të forcuar kuadrin ligjor dhe institucional për të parandaluar diskriminimin*

Reforma ligjore

Për të parandaluar diskriminimin në tërësi, nga ana e shoqërisë civile po punohet për nxjerrjen e një projekt-ligji i cili është në fazë diskutimi.

Ndërkohë në shtator të vitit 2003, Këshilli i Ministrave ka miratuar me vendimin nr. 633 të saj, Strategjinë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom” e cila parashikon masa konkrete dhe instrumentat përkatës për realizimin e objektivave të saj përmes hartimit të programeve të punës, miratimit të tyre dhe vëzhgimit të zbatimit të këtyre programeve nga ana e strukturave shtetërore të krijuara për këtë funksion. Por vihet re se mungojnë treguesit matës të rezultateve të saj¹.

Reforma institucionale

Pranë Kuvendit të Shqipërisë është ngritur dhe funksionon Komisioni i Përhershëm Parlamentar për Çështjet Ligjore, Administratën Publike dhe të Drejtat e Njeriut i cili mbulon edhe çështjet e minoriteteve.

Prej vitit 2000, pranë Ministrisë së Jashtme të RSH është krijuar Zyra për Minoritetet. Me ristrukturimin e Ministrisë së Punëve të Jashtme zyra është shkëputur dhe në vitin 2006 është krijuar sektori i OSBE-së dhe KE-së i cili mbulon edhe çështjen e minoriteteve në Shqipëri.

Në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës ka inspektorë të cilët kujdesen për gjendjen arsimore të minoriteteve në Shqipëri, gjithashtu, edhe në Drejtoritë Arsimore të rretheve të ndryshme ka inspektorë të veçantë të cilët merren me arsimimin e minoriteteve.

¹ Për më shumë shih pikën 5 të pyetësorit

Gjithashtu, pranë Ministrisë së Pushtetit Vendor dhe Decentralizimit, në Drejtorinë e Prefekturave, ka patur një specialist i cili merrej me pjesëmarrjen e pakicave në procesin e vendimmarrjes në qeverisjen vendore dhe administratën publike. Ndërkohë, me ristrukturimin që u është bërë ministrive në përgjithësi, Ministria e Pushtetit Vendor dhe Decentralizimit është shkërrë dhe kompetencat e saj kanë kaluar në Ministrinë e Brendshme. Për sa KSHH ka informacion, pozicioni i mësipërm nuk është më.

Ndërkohë, me vendimin nr. 127, datë 11.03.2004 të Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë është krijuar Komiteti Shtetëror i Minoriteteve i cili është institucion qëndror me personalitet juridik në varësi të Kryeministrit.

4. *Në fushën e edukimit në gjuhën amtare. Ju lutem komentoni hapat e ndërmarrë për të rritur mundësitë për personat që u përkasin pakicave kombëtare për të mësuar gjuhën e tyre dhe të marrin edukim në atë gjuhë.*

Në vitin shkollor 2002-2003, në fshatin Derviçan është çelur filiali i Ekonomikut me 2 degë: financë dhe kontabilitet. Gjatë vëzhgimeve dhe takimeve që ka realizuar KSHH në vitin 2002-2003 është shprehur se ky filial do të kthehej së shpejti në Fakultet pranë Universitetit të Gjirokastrës, megjithatë nga informacioni që ka KSHH-ja, deri më sot kjo gjë nuk është bërë².

Përsa i përket minoritetit maqedonas, shqetësimi i ngritur së fundmi ka qenë mungesa e abetares në gjuhën shqipe si edhe mospërfshirja e shkollave të minoritetit Maqedonas në programin 9-vjeçar³.

Përsa i përket minoritetit serbo-malazez KSHH nuk ka të dhëna për hapjen e ndonjë shkolle për këtë minoritet. Nga autoritetet vendore është bërë e ditur se moshapja e shkollës ose klasave të veçanta ka ndodhur për faktin e mosplotësimit të kriterëve ligjore, sipas të cilave kërkohet një numër minimal i caktuar nxënësish, gjë e cila nuk plotësohet nga minoriteti në Shkodër. Drejtoria arsimore e qarkut të Shkodrës ka treguar kujdes dhe ndjeshmëri të veçantë ndaj problemeve që lidhen me arsimimin e pjesëtarëve të këtij minoriteti. Me kërkesë të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës në disa nga shkollat tetëvjeçare të qarkut të Shkodrës, si: “Shtoj i Ri”, “Shtoj i Vjetër”, “Skënderbeg”, “Azem Hajdari” dhe “Ndre Mjeda”, është përgatitur një evidencë ku janë regjistruar, në bazë të deklaramentit të tyre personal, nxënësit që i përkasin minoritetit serbo-malazez. Sipas regjistrimit të parë, në shkollën “Ndre Mjeda” rezultonte të mos figuronte asnjë nxënës, në shkollën “Skënderbeg” të deklaroheshin si të tillë 12 nxënës, në shkollën “Azem Hajdari” ky numër të ishte vetëm 3, në shkollën “Shtoj i Ri” të deklaroheshin 86 nxënës, ndërsa në shkollën “Shtoj i Vjetër” ky numër të arrinte në 97 nxënës.

Pas këtij regjistrimi u bë një i dytë, me të njëjtin objekt, por duke pasur si kriter të dhënat në certifikatat e lindjes së nxënësve dhe në këtë regjistrim nuk ka rezultuar asnjë nxënës që t’i përkiste këtij minoriteti⁴.

² Informacioni është dhënë nga korrespondentja e KSHH-së në Gjirokastrë

³ Kjo e dhënë është marrë nga korrespondentja e KSHH-së në Korçë

⁴ Marrë nga publikimi i KSHH-së, “Minoritetet në Shqipëri”, botim i vitit 2003

Përsa i përket minoritetit Rom shteti shqiptar i ka dhënë mundësinë minoritetit që të hapin kurse dhe shkolla private ku mundësohet mësimi i gjuhës rome. Deri më sot KSHH nuk ka informacion për hapjen e kurseve në gjuhën rome brenda shkollave publike shtetërore. Kjo gjë është realizuar vetëm me kontributin privat të këtij minoriteti.

Hapja e shkollave private është mundësuar edhe për minoritetin Vllah/Arumun.

5. Ju lutem komentoni mbi zbatimin e strategjisë për Romët që u aprovua në Shtator 2003, duke përfshirë monitorimin e saj, dhe jepni komente mbi rezultatet e arritura deri më tani, në veçanti përsa i përket zhvillimit të dialogut me minoritetin rom

Në vitin 2003, qeveria shqiptare me Vendimin e Këshillit të Ministrave, Nr. 633, datë 18.09.2003 miratoi Strategjinë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”. Në këtë Strategji janë përcaktuar objektivat kryesore për zhvillimin dhe integrimin e minoritetit rom në shoqëri, hapat që duhen ndërmarrë, institucionet që do të merren me zbatimin e tyre, afatin kohor dhe buxhetin e nevojshëm për realizimin në praktikë të tyre. Kjo strategji është afatgjatë dhe përfshin një periudhë zbatimi prej 15 vjetësh. Miratimi i Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom” është vlerësuar si një hap pozitiv nga të gjithë aktorët vendas dhe të huaj si për objektivat dhe masat e parashikuara ashtu edhe për përfshirjen e vetë minoritetit Rom në procesin e hartimit të saj.

Megjithë ekzistencën e një baze ligjore pothuajse të mjaftueshme në fushën e mbrojtjes së të drejtave të minoriteteve në Shqipëri, zbatimi në praktikë i Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom” ka hasur vështirësi të shumta dhe ka ecur me hapa të ngadaltë. Arritjet në këtë drejtim kanë qënë të pakta dhe modeste si rrjedhim larg asaj që kërkohet. Arsytet dhe vështirësitë që kanë penguar zbatimin me efikasitet të plotë të Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom” janë të shumta dhe të natyrave të ndryshme. Në këtë drejtim, vlen të theksohet se në zbatimin në praktikë të Strategjisë ka ndikuar mungesa e eficiencës së plotë të institucionet shtetërore përgjegjëse në marrjen e masave përkatëse për realizimin e objektivave të përcaktuara. Institucionet shtetërore nuk kanë zbatuar me përpikmëri përgjegjësitë dhe detyrimet e vendosura në afatin e caktuar në Strategji⁵. Mungesa e përfshirjes efektive në zbatimin e Strategjisë është më shumë e theksuar tek organet e qeverisjes vendore. Për këtë arsye, shumë objektiva të vendosur dhe aktivitete të planifikuara nuk janë arritur ose nuk kanë gjetur zbatim.

⁵ Në këtë kuadër duke marrë shkak nga disa takime që përfaqësues të KSHH-së kanë realizuar me përfaqësues të institucioneve shtetërore në Nëntor 2005, KSHH i ka dërguar një shkresë zyrtare Z. Sali Berisha, Kryetarit të Këshillit të Ministrave dhe Z. Genc Pollo, Ministër i Arsimit dhe i Shkencës, datë 14 Nëntor 2005, Nr. Prot. 414, ku sugjerohet parashikimi në projekt-buxhetin e vitit 2006 të fondeve përkatëse për zbatimin e detyrimeve ligjore lidhur me respektimin e të drejtave të minoritetit rom në fushën e edukimit në kuadër të zbatimit të Strategjisë Kombëtare të minoritetit Rom.

Gjithashtu, një tjetër faktor që ka penguar zbatimin me efikasitet të Strategjisë lidhet me vetë mënyrën e hartimit të saj. Objektivat e vendosura, afatet dhe buxhetet financiare të realizimit të tyre nuk janë parashikuar në terma realiste, të qartë dhe të matshëm. Strategjisë i mungojnë indikatorët e suksesit për matjen dhe vlerësimin e rezultateve të arritura si edhe miratimi i një plan konkret veprimi në fushat përkatëse me qëllim zbërthimin në detaje dhe me përgjegjësi të caktuara për të gjitha objektivat dhe masat e parashikuara në të.

Një tjetër faktor që pengon arritjen e rezultateve pozitive në kuadër të zbatimit të Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom” është mungesa e një bashkëpunimi dhe koordinimi të ngushtë dhe efikas ndërmjet aktorëve përgjegjës për zbatimin e saj. Këtu vlen të përmendet mungesa e bashkëpunimit ndërmjet organeve qendrore dhe vendore për shkëmbimin e informacioneve lidhur me masat e realizuara dhe ato të parealizuara si edhe ndërmjet institucioneve shtetërore me organizatat rome dhe me aktorë të ndryshëm të shoqërisë civile që punojnë në fushën e mbrojtjes së të drejtave të minoritetit rom. Përfshirja e ekspertizës nga këto ky aktorë në zbatimin e Strategjisë ka qënë shumë e vogël. Megjithëse, janë evidentuar arritje të caktuara në drejtim të përmirësimit të kushteve të jetesës së minoritetit rom si nga institucionet shtetërore, shoqëria civile dhe organizatat rome, ato kanë qënë të veçuara. Mungesa e bashkërendimit të tyre ndikon në eficiencën dhe matjen e suksesit të objektivave të realizuar të Strategjisë Kombëtare të minoritetit Rom. Në këtë drejtim ndikon akoma edhe më shumë mungesa e kapaciteteve të duhura profesionale tek organizatat rome si edhe mungesa e kapaciteteve të strukturave përgjegjëse për monitorimin e Strategjisë.

Zhvillimi i dialogut me minoritetin Rom nga ana e institucioneve shtetërore ka qënë shumë i vogël për shkak të mospërfshirjes nga ana e institucioneve shtetërore të këtij minoriteti dhe mungesës së kontributit direkt të tij në procesin e zbatimit të Strategjisë. Kjo përbën një nga shqetësimet kryesore të minoritetit Rom të cilët e shohin veten të përjashtuar nga procesi i implementimit në praktikë të Strategjisë, duke qënë se përfitues direkt i saj është vetë ky minoritet.

Gjithashtu, nga monitorimi i zbatimit në praktikë të Strategjisë Kombëtare për minoritetin Rom vihet re një mungesë koordinimi dhe bashkëpunimi të saj me strategjitë e tjera lokale ose kombëtare që tashmë janë të miratuara nga qeveria shqiptare. Për këtë qëllim paraqitet e nevojshme një bashkërendim më i mirë i forcave dhe përpjekjeve të përbashkëta me qëllim arritjen e rezultateve sa më pozitive.

Në këtë kuadër vlen të përmendet nisma e iniciuar nga Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë (SOROS) me disa ekspertë të Komitetit Shqiptar të Helsinkit dhe Qendrës për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve në Shqipëri për monitorimin e masave të ndërmarra dhe rezultateve të arritura nga zbatimi në praktikë i Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom” në një periudhë kohore prej 3 vjetësh nga miratimi i saj⁶. Për

⁶ Kjo inisiativë është mbështetur financiarisht nga Fondacioni “Shoqëria e hapur për Shqipërinë” (SOROS).

këtë qëllim, nga Komiteti Shqiptar i Helsinkit, Fondacioni Shoqëria e Hapur për Shqipërinë (SOROS) dhe Qendra për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve në Shqipëri është organizuar seminari me temë: “Paraqitja e përfundimeve të monitorimit të Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom në Shqipëri”⁷. Ky monitorim është realizuar në pesë rrethet kryesore të vendit ku ky minoritet ka përqëndrimin më të madh përkatësisht në Tiranë, Fier, Korçë, Elbasan dhe Shkodër. Në këtë tryezë u paraqitën arritjet, problemet, të metat e konstatuara, arsyet e mosrealizimit të objektivave të parashikuara për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom si dhe u paraqitën rekomandimet përkatëse për organet e qeverisjes qëndore, vendore, organizatat romë dhe organizatat e tjera që punojnë në fushën e të drejtave të njeriut. Së shpejti, do të përgatitet një raport i plotë dhe përfundimtar i cili do të përmbajë gjetjet dhe rekomandimet konkrete të monitorimit të Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom në Shqipëri”.

7. Ju lutem komentoni, mbi ndonjë zhvillim lidhur me pjesëmarrjen e personave që u përkasin pakicave kombëtare në proceset vendimmarrëse. Në këtë kontekst, ju lutemi komentoni mbi ndonjë zhvillim në fushën e formave të institucionalizuara të dialogut midis pakicave kombëtare dhe autoriteteve, duke përfshirë edhe Komitetin Shtetëror për Minoritetit në Shqipëri.

Përsa i takon pjesëmarrjes së minoritetit Rom në proceset vendimmarrëse ajo është shumë e vogël. Minoriteti Rom nuk është i përfshirë aq sa duhet në procesin e zbatimit të Strategjisë së tij. Pavarësisht nga kërkesat e minoritetit për të patur përfaqësues të tij në Sektorin e Monitorimit të Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom” ende nuk është bërë asgjë. Ky përbën një ndër propozimet kryesore që minoriteti Rom i ka bërë qeverisë në kuadër të bashkëpunimit me institucionet shtetërore për implementimin e Strategjisë Kombëtare. Por kërkesa për përfshirjen e minoritetit Rom në procesin e implementimit të Strategjisë së tyre si përfituesit direkt të saj kërkon rritjen e kapaciteteve profesionale të organizatave përfaqësuese të këtij minoriteti për të shërbyer si partnerë me të drejta të barabarta në krah të institucioneve shtetërore. Gjithashtu, vlen të theksohet se është e nevojshme që edhe vetë Sektori i Monitorimit të Strategjisë ka nevojë të rrisë kapacitetet e tij profesionale.

II. Pyetësi i Komitetit Këshillues të Konventës Kuadër, plotësuar nga Grupit Shqiptar për të Drejtat e Njeriut (GSHDNJ).

- *Ju lutem, komentoni, mbi hapat e ndërmarrë nga autoritetet shtetërore për të zgjeruar fushën e zbatimit të Konventës Kuadër.*

Konventa kuader eshte nje nisme shume pozitive ne permiresimin e situates se minoriteteve ne RSH. Por nga ana tjetër situata e minoriteteve ne Shqiperi ku ne

⁷ Aktiviteti është realizuar në datën 5 Korrik 2006, në Hotel Tirana.

menyre te veçante mund te permendim ata me ngjyre ndodhen ne kushte te njejta me disa vite me pare.

Pra miratimi i konventes kuader nuk ka sjelle ndonje ndryshim te dukshem ne permiresimin e situates se tyre. Per rastin konkret miratimi i strategjise se permiresimit te gjendjes .

Miratimi i konventes kuader duhet te krijojë nje hapesire te vecante veprimi ne ndihme te te gjithë minoriteteve ne Shqiperi dhe vecanerisht duhet te suportohen minoritetet me ngjyre

- *Ju lutem, komentoni mbi ndonjë zhvillim legjislativ që ka të bëjë me minoritetet kombëtare, kryesisht lidhur me përdorimin e gjuhës së pakicave në marrëdhënie me autoritetet administrative dhe shfaqen e emrave lokalë tradicionalë, dhe treguesve të tjerë topografikë në gjuhët e pakicave.*

Kryesisht minoritetet kombetare karakterizohen nga nje nivel me i perparuar te drejtash krahasimisht me minoritetet e tjera gjuhesore qe ekzistojne ne Shqiperi. Ne kete aspekt me I privilegjuar eshte minoriteti grek, kjo e ndikuar ne menyre te vecante nga numri me I madh I anetareve te ketij komuniteti dhe nga ana tjeter edhe presioni I aplikuar nga ana e qeverise se shtetit grek ndaj pales shqiptare. Pra lidhur me kete minoritet jane aplikuar procedura favorizuese ligjore duke ndihmuar vendosjen e toponimeve ne dy gjuhe, si dhe perdorimin e gjuhes greke ne mardhenie me kete pakice. Lidhur me minoritetet e tjera maqedonase apo serbo-malazeze ky fakt eshte me pak i prekshem

- *Ju lutem, komentoni ndonjë hap ose plan të ndërmarrë për të forcuar kuadrin ligjor dhe institucional për të parandaluar diskriminimin.*

Qeveria shqiptare duke synuar te permiresoje jeten e qytetareve shqiptare nuk beje dallime dhe duhet të ndalojë ne ligj praktikant dhe sjelljet diskriminuese. Kjo duhet realizuar nepermjet legjislacionit dhe institucioneve shqiptare dhe adoptimit te instrumenteve nderkombetare ne kete fushe. Minoriteti rom dhe egjiptian nuk ka qene objekt diskriminimi nga ana ligjore, ndonese Jane konstatuar raste te diskriminimit te fshehte nga ana e individeve te vecante qofte ketu dhe me pushtet

- *Në fushën e edukimit në gjuhën amatare, Ju lutemi komentoni hapat e ndërmarrë për të rritur mundësitë për personat që u përkasin pakicave kombëtare për të mësuar gjuhën e tyre dhe të marrin edukim në atë gjuhë.*

Lidhur me minoritetet kombetare kjo praktike eshte me e dukshme kur flitet per minoritetin grek ndersa verehet me pak kur permendim minoritetet e tjetra kombëtare si atë maqedonas apo malazes .

- *Ju lutem, komentoni mbi zbatimin e strategjisë për Romët që u aprovua në Shtator 2003, duke përfshirë monitorimin e saj, dhe jepni komente mbi rezultatet e arritura deri më tani, në vecanti përsa i përket zhvillimit të dialogut me minoritetin rom.*

Strategjia e minoritetit rom është një iniciativë shumë “positive” nga ana e shtetit shqiptar por për fat te keq implementimi I saj është I pamundur pasi ajo nuk ka një kosto të përcaktuar në vlerë monetare dhe për më tepër nuk ka asnjë mjet monetary që do të ndihmonte në zhvillimin e saj në shërbim të minoritetit rom. Është e kotë të diskutohet për arritjet që erdhën nga miratimi I saj pasi nuk është evidetuar asnjë ndryshim që nga ky moment.

Me pak fjalë kjo strategji nuk është implementuar për asnjë çast që nga momenti I miratimit.

Është I papranueshëm në një shtet demokratik koncepti I zhvillimit të dialogut me qytetarët paçka se këta të fundit I përkasin një minoriteti të caktuar ose jo. Megjithatë dialogu nuk ka shërbyer në përmirësimin e kushteve të jetesës minoritetit rom .

- *Ju lutem, komentoni mbi masat e planifikuara në fushën e mbledhjes së të dhënave statistikore mbi pakicat, duke përfshirë të dhëna mbi situatën ekonomike të grupeve të pakicave dhe në gjendjen e grave dhe vajzave që u përkasin këtyre grupeve.*

Përsa u përket të dhënave statistikore është e qartë se prej kohësh nuk ka të dhëna të sakta që do të ndihmonin në përcaktimin e numrit të saktë të pakicave në RSH. Janë bërë vetëm studime të ndryshme nga aktorë të shoqërisë civile, NGO, apo edhe subjekte të vecanta shtetërore që japin shifra të përafërta të pakicave si edhe për gjendjen ekonomike të pakicave.

- *Ju lutem, komentoni mbi ndonjë zhvillim lidhur me pjesëmarrjen e personave që u përkasin pakicave kombëtare në proceset vendim-marrëse. Në këtë kontekst, Ju lutemi komentoni mbi ndonjë zhvillim në fushën e formave të institucionalizuara të dialogut midis pakicave kombëtare dhe autoriteteve, duke përfshirë edhe Komitetin Shtetëror për Minoritetet në Shqipëri.*

Proçesi I vendimmarrjes në kuadrin e monitorimit të pakicave është një çështje që për asnjë moment nuk është implementuar. Shteti shqiptar ka detyrime positive për të ndërmarrë në shërbim të integritetit të pakicave në këtë proces por fatëkeqësisht nuk ka elementë të prekshëm. Kushtëzimi I tyre në vendimmarrje është I detyrueshëm nga pjesëmarrja e anëtarëve të pakicave në forcat politike në pushtet.

Nga ana tjetër shkrirja e Zyrës së Minoriteteve pranë MPJ duke e konceptuar si një reformë institucionale për të lënë në funksionim vetëm Komitetin Shtetëror për Minoritetet nuk do të shërbejë në favor të situatës së pakicave në RSH.

- *Ju lutemi, komentoni mbi zhvillimet në fushën e rritjes së ndërgjegjësimit dhe informimit të komuniteteve, duke përfshirë komunitetet rome dhe egjiptiane, në çështjen e trafikimit të personave dhe hapat e mundshme të ndërmarra për të përfshirë shoqatat e minoriteteve relevante në luftimin e këtij fenomeni.*

Realisht janë ndërmarrë shumë iniciativa për ndërgjegjësimin e komunitetit rom dhe egjiptian lidhur me çështjet e trafikimit. Këto iniciativa janë ndërmarrë kryesisht nga shoqëria civile apo NGO të ndryshme dhe me pak nga instancat

shtetërore. Në këtë aspekt një vend I veçantë I është kushtuar përfshirjes së organizatave të minoriteteve në lufën dhe ndërgjegjësimin ndaj këtij fenomeni

- *Ju lutem, komentoni mbi bashkëpunimin e Shqipërisë me vendet fqinje dhe kontaktet ndërkufitare lidhur me mbrojtjen e pakicave kombëtare.*

Realisht nuk është ndërmarë ndonjë masë e dukshme dhe e prekshme për të konstatuar ndryshimin psa lidhjes mbi këtë frymë bashkëpunimi

II. III. Pyetësi i Komitetit Këshillues të Konventës Kuadër, plotësuar nga Shoqata Moraça-Rozafa e minoritetit serbo-malazez.

1. *Ju lutemi, komentoni, mbi hapat e ndermarre nga autoritetet shteterore per te zgjeruar fushen e zbatimit te Konventes Kuader.*

Autoritetet shteterore te Republikes se Shqiperise ne Raportin e I-re mbi zbatimin e Konventes Kuader i kane kushtuar nje vend te vogel pershkrimt dhe fakteve mbi historikun, identitetin dhe kulturen e pakices kombetare serbo-malazeze qe jeton ne territorin e Republikes se Shqiperise. Nje nga rezervat me te medha eshte perdorimi i emertimit si pakice malazeze duke perjashtuar formalisht nga aplikimi i Konventes Kuader pjesen e pjesetareve qe deklarohen si serbe. Eshte deshira e pjesetareve te pakices kombetare serbo-malazeze, te cilet duke ndare te njejten gjuhe, ate serbe, kulturen, emrat dhe mbiemrat, doket dhe bashkejetesen midis tyre, te trajtohen si nje pakice e vetme kombetare, si pjesetare te pakices serbo-malazeze.

Masat per zgjerimin e zbatimit te Konventes Kuader jane te paperfillshme. Mungon perfshirja e organizatave perfaqesuese te pakicave kombetare ne hartimin e politikave mbi pakicat, si ne rastin e amendimit te ligjit per Radion dhe Televizionin Publik dhe Privat kete vit ku ne perberjen e Keshillit Drejtues te Radio Televizionit Shqiptar nuk eshte parashkuar asnje anetar perfaqesues i pakicave kombetare i cili do te propozohej nga organizatat e minoriteteve. Gjithashtu amendimi i Kodit Zgjedhor eshte kryer gjithashtu pa marre propozimet e organizatave te minoriteteve dhe organeve perfaqesuese te tyre. Ne televizionet dhe radiot qendrore dhe lokale nuk transmetohet asnje program ne gjuhen serbe dhe nuk ka asnje forme financimi per nxitjen e shtypit te shkruar ne kete gjuhe, i cili mungon plotesisht.

2. *Ju lutem, komentoni mbi ndonje zhvillim legjislativ qe ka te beje me minoritetet kombetare, kryesisht lidhur me perdorimin e gjuhes se pakicave ne marredhenie me autoritetet administrative dhe shfaqjen e emrave lokale tradicionale dhe treguesve te tjere topografike ne gjuhet e pakicave.*

Shoqata e minoritetit serbo-malazez "Moraca-Rozafa", si i vetmja organizate perfaqesuese e kesaj pakice ka ngritur vazhdimisht problemin e perdorimit te gjuhes serbe ne lidhje me autoritetet administrative. Legjislacioni egzistues

nuk rregullon aspak kete problem dhe nuk ka asnje zhvillim legjislativ ne kete fushe deri tani.

Gjuha serbe nuk perdoret ne asnje komune apo bashki ku jetojne pjesetare te minoritetit serbo-malazez, dokumentacioni leshohet vetem ne gjuhen shqipe, komunikimi me autoritetet lokale zhvillohet vetem ne shqip dhe nuk egzistojne tabela me emrat e fshatrave te pakices kombetare serbo-malazeze te shkruara ne gjuhen serbe dhe ne alfabetin cirilik ose latin . Theksojme se emertimet e fshatrave jane ruajtur dhe nuk jane nderruar edhe ne kohen e diktatures. Problematika lidhur me te drejten e perdorimit te emrave dhe mbiemrave tradicionale eshte zgjidhur me amendimin e ligjit " Per gjendjet civile" duke iu mundesuar pjesetareve te minoritetit me ane te nje kerkese te thjeshte ndryshimin e tyre.

3. Ju lutem komentoni ndonje hap ose plan te ndermarre per te forcuar kuadrin ligjor dhe institucional per te parandaluar diskriminimin.

Nuk jemi ne dijeni te asnje plani te ndermarre per te forcuar kuadrin institucional dhe ligjor kunder diskriminimit. Iniciativat ligjore kane qene shume te vaketa ne kete fushe dhe pa konsultimet e duhura me grupet e interesit.

4. Ne fushën e edukimit ne gjuhen amtare , Ju lutem komentoni hapat e ndermarra per te rritur mundesite per personat qe u perkasin pakicave kombetare per te mesuar gjuhen e tyre dhe te marrin edukim ne ate gjuhe.

Mungon edukimi dhe arsimimi ne gjuhen amtare serbe. Me gjithë kerkesat e vazhdueshme, ndaj te cilave nxirret justifikimi i mungeses se kombesise serbo-malazeze te nxenesve qe Juan te vazhdojne shkollen neper rregjistrat e gjendjeve civile, arsimimi ne gjuhen amtare vazhdon te mungoje. Kjo vjen si pasoje e mungeses se nje rregjistrimi te pergjithshem te popullsisë ku personat e pakices kombetare serbo-malazeze te mund te deklaroheshin rreth perkatesise se tyre kombetare dhe gjuhesore si dhe per shkak te pamundesise se perballimit te kostove te larta financiare per pjesetaret e pakices kombetare serbo-malazeze per nderrimin e kombesise me rruge gjyqesore. Neper tryezat e rrumbullaketa dhe ne kontaktet me qeverine kemi ngritur problemin e adoptimit te nje legjislacioni bashkekohor i cili do te rregullonte fushen e edukimit dhe mesimit ne gjuhen e minoriteteve sidomos te nje ligji specifik per mesimin e gjuhes dhe alfabetit te pakicave kombetare ne perputhje me Konventen Europiane per Gjuhet Rajonale dhe te Pakicave si dhe me Konventen Kuader per Mbrojtjen e Pakicave Kombetare. Theksojme se legjislacioni aktual per arsimimin e pakicave daton pothuajse i gjithi para ratifikimit te Konventes Kuader dhe del jashte principeve te Konventes Kuader.

5. Ju lutem, komentoni mbi zbatimin e Strategjise per Romet qe u aprovua ne shtator 2003, duke perfshire monitorimin e saj, dhe jepni komente mbi rezultatet e arritura deri me tani, ne vecanti persa i perket zhvillimit te dialogut me minoritetin rom.

Nuk kemi komente

6. Ju lutem, komentoni masat e planifikuara ne fushën e mbledhjes se te dhenave statistikore mbi pakicat, duke perfshire te dhenat mbi situaten ekonomike te grupeve te pakicave dhe ne gjendjen e grave dhe vajzave qe u perkasin ketyre grupeve.

Situata e te dhenave statistikore paraqitet e vaket, ka disa studime te INSTAT te cilat paraqesin shifra joreale dhe jo te bazuara ne nje numerim te sakte te popullsise. INSTAT paraqet shifren prej 1.4% te popullsise se Republikes se Shqiperise si minoritare ndersa organizatat perfaqesuese te minoriteteve pretendojne per 25% te popullsise. Duke patur parasysh rendesine qe paraqesin te dhenat e plota dhe te sakta statistikore per zbatimin e Konventes Kuader per Mbrojtjen e Minoriteteve eshte kerkuar ne menyre konstante realizimi i Rregjistrimit te Popullsise dhe Banesave ku te perfshihej dhe e drejta per vetdeklarimin e perkatesise kombetare te popullsise dhe minoriteteve.

7. Ju lutem komentoni rmbi ndonje zhvillim lidhur me pjesemarrjen e personave qe u perkasin pakicave ne proceset vendimarrëse. Ne kete kontekst, Ju lutem komentoni mbi ndonje zhvillim ne fushën e formave te institucionalizuara te dialogut midis pakicave kombetare dhe autoriteteve, duke perfshire edhe Komitetin Shteteror per Minoritetet.

Pakica kombetare serbo-malazeze, me ane te organizates se saj perfaqesuese "Moraca-Rozafa" eshte inkuadruar politikisht tek Partia Bashkimi per te Drejtat e Njeriut, e cila ka tre deputete ne legjislaturen e tanishme. Gjithashtu ka perfaqesim edhe ne nivellokal ne rang drejtorish. Nje anetar i Komitetit Shteteror te Minoriteteve eshte emeruar nga rradhet e pjesetareve te pakices kombetare serbo-malazeze dhe ne kuadrin e kompetencave te Komitetit ka propozuar masat institucionale dhe ligjore per zgjidhjene problematikave qe preokupojne minoritetin serbo-malazez.

Vleresojme se niveli i perfaqesimit ne nivel lokal dhe qendror eshte i paperfillshem. Komiteti Shteteror per Minoritetet duhet te kaloje ne varesi te Parlamentit dhe te marre me teper kompetenca ne fushen e hartimit dhe propozimit te legjislacionit per minoritetet, pavaresi me te madhe institucionale si dhe ronde te mjaftueshme per financimin e projekteve per zhvillimin e identitetit, kultures dhe integritetit te minoriteteve.

8. Ju lutem komentoni mbi zhvillimet ne fushën e rritjes se ndergjegjesimit dhe informimit te komuniteteve, duke perfshire komunitetet rome dhe egjyptiane, ne ceshtjen e trafikimit te personave dhe hapat e rruundshme te ndermarra per te perfshire shoqatat e minoriteteve relevante ne luften kunder ketij fenomeni.

9. Ju lutem, komentoni mbi bashkepunimin e Shqiperise me vendet fqinje dhe kontaktet nderkufitare lidhur me mbrojtjen e pakicave kombetare.

Bashkepunimi i Shqiperise me vendet fqinje ne fusha te ndryshme ka qene i shpeshte, duke perfshire edhe instrumentat dypaleshe si marreveshjet e tregtise se lire, per bashkepunimin ne fushen e kultures dhe per c;eshtje te tjera te shumta. Shoqata e minoritetit serbo-malazez ka insistuar ne arritjen e nje marreveshjeje dypaleshe per mbrojtjen e ndersjellte te pakicave kombetare midis Republikes se Shqiperise dhe Republikes se Serbise dhe Republikes se Malit te Zi, sic; rekomandohet edhe ne nenin18 te Konventes Kuader, por nuk ka asnje pergjigje nga ana e autoriteteve shqiptare. Kontaktet nderkufitare jane shume te kufizuara dhe lidhen kryesisht me zhvillimin e zones se liqenit te Shkodres, ne nje pjese te te cilit jetojne dhe pjesetare te pakices serbo-malazeze. Nuk egzistojne programe te perbashketa ne fushen e mbrojtjes se pakicave kombetare.

UNIONI I RROMEVE TE SHQIPERISE

"AMARO- DROM"

**RAPORTI I DYTE I SHQIPERISE MBI ZBATIMIN E KONVENTES KUADER TE
KESHILLIT TE EUROPES "PER MBROJTJEN E MINORITETEVE"**

2001-2005

Tirane 2006

Permbajtje

ANEKS 1.

VEPRIMTARIA E UNIONIT TE RROMEVE TE SHQIPERISE 2001-2005

ANEKS 2.

**HAPAT QE KA NDERRMARE UNIONI AMARO-DROM NE KUADRIN E
KONVENTES KUADER NGA VITI 2001-2005**

ANEKS 3.

**PROBLEMATIKA SPECIFIKE PER MINORITETIN RROM NE SHQIPERI
DISA TE DHENA STATISTIKORE PER KETE MINORITET**

ANEKS 4.

PUBLICITETI DHE LOBIMI NGA MEDIA E UNIONIT "AMARO-DROM"

ANEKS 5.

**DISA NGA PROJEKTET E REALIZUARA NE KOMUNITETET RROME 2002
2005 , BAZUAR NE PROGRAMIN 3-VJEÇAR "ZHVILLIM KOMUNITETI"**

ANEKS 6.

**PERMBLEDHJA E TRAJNIMEVE, KONFERENCAVE, SEMINAREVE,
TRYEZAVE QE UNIONI " AMARO- DROM" KA REALIZUAR
NGA VITI 2001-2005**

ANEKS 7.

REKOMANDIME DHE SYGJERIME NE FUSHEN E TE DREJTAVE

ANEKS 1.

VEPRIMTARIA E UNIONIT TE RROMEVE TE SHQIPERISE 2001-2005

UNIONI i Rromëve të Shqipërisë “ Amaro Drom” është krijuar nga një grup intelektualësh me qëllim: Zhvillim dhe Integrim të këtij minoriteti përkrah shoqërisë shqiptare.

UNIONI u krijua me 4-mars 1996 me vendim të gjykatës së Tiranës, Nr 1513/2 dhe gëzon statusin e organizatës jo qeveritare, jo politike, jo fitimprurëse.

UNIONI i Rromëve në Shqipëri është e vetmja organizatë që vepron në nivel kombëtar. Veprimtaria e këtij Unioni është e shtrirë në të gjithë territorin e Shqipërisë kudo ku jeton komunitet Rrom. Unioni është i organizuar në 22 Degë, 7 seksione, 7 N/Degë.

UNIONI i Rromëve të Shqipërisë në filozofinë e tij, vepron nga niveli vendor ku është dhe përqëndrimi më i madh i popullsisë rrome, në atë kombëtare dhe ndërkombëtare. Gjithashtu, një rëndësi e veçantë i është kushtuar organizimit dhe funksionimit të këtyre grupeve të shoqërisë rrome:

- **Fëmijëve**
- **Forumit Rinor**
- **Forumit të Grave**
- **Studentëve**
- **Komunitetit**

Ky lloj organizimi bën pjesë në statusin e UNIONIT dhe vepron si një strukturë mjaft aktive në jetën e përditshme në komunitet; po kështu dhe në organizatë. Prioritet i UNIONIT gjatë kësaj periudhe ka qënë dhe mbetet, motivimi i tyre, vetorganizimi dhe drejtimi me qëllim për të patur kapacitet për një zhvillim dhe integrim të këtij minoriteti. UNIONI ka patur parasysh “ **Zhvillimin e elementeve të demokracisë**” ku veçojmë: Respektim të fjalës së lirë, mendimit, dialogut, përvojës, experiencës, respektim i së drejte deri ne vendimmarrje. Theksojmë se të gjithë këta elemente janë respektuar duke organizuar Konferencat Kombëtare, me pjesëmarrjen e gjerë nga të gjitha trevat e Shqipërisë. UNIONI respekton rregullat bazë të demokracise ku çdo 4-vjet i jemi referuar respektimit të normave statutore, me qëllim jo vetem për të raportuar por edhe për të:

- **Ndërtuar politikat sociale në dobi të zhvillimit të shoqërisë Rrome**
- **Respektuar normat demokratike**
- **Zgjedhur dhe respektuar strukturat e larta drejtuese të UNIONIT.**
- **Trajnuar mbi mënyrat e votimit**

UNIONI i Rromëve të Shqipërisë ka zhvilluar në vitin 5-dhjetor 1996, Konferencën e parë në Fier, të dytën më 22-23 janar 2001 dhe me 4-shkurt 2006 konferencën e tretë kombëtare. Veçojmë se në konferencën e dytë kombëtare u vendos si prioritet “ **Trajtimi dhe zhvillimi i zonave vendore**”.

Konferenca e tretë kombëtare ndertoi dhe miratoi disa prioritete, gjithmonë duke u bazuar ne filozofinë e “ Zhvillimit dhe integritit të minoritetit Rrom në Shqipëri”.

Prioritet për Unionin mbetet:

Mbështetje, bashkëpunim dhe partneritet me institucionet shtetërore, Qeverinë shqiptare në nivel vendor dhe kombëtar.

E gjithë veprimtaria e UNIONIT të Rromëve në Shqipëri është e bazuar nga ndërtimi dhe veprimi i disa strukturave ku si më poshtë:

1. Bordi Ekzekutiv

1. Pjesëmarrje aktive e Rromëve me përvojë.
2. Sekretari i Përgjithshëm
3. Ekspertë të jashtëm (jo Rrom) me përvojë, jo vendim-marrës.

2. Organi më i lartë i UNIONIT është ”Asambleja e Përgjithshme”. Ky organ është vendimarrës dhe sipas statutit mbledhet një herë në 6-muaj.

Veprimtaria e UNIONIT drejtohet nga Bordi ekzekutiv dhe të drejten ekskluzive e ka Drejtori Ekzekutiv. Çdo gjë është e miratuar nga Konferenca Kombëtare.

UNIONI funksionon sipas pesë Departamenteve:

- Departamenti i informacionit (Media).
- Departamenti i Edukimit (arsimimi, edukimi per te Drejtat)
- Departamenti i Problemeve Ekonomiko-Sociale.
- Departamenti Art-Kulture-Sport.
- Departamenti Zhvillim Komuniteti.

Per te zbardhur gjithë politikat dhe per te integruar kete minoritet prane UNIONIT funksionon dhe administrativi.

Qendra “ Amaro Drom “ perbehet nga nje staf i kualifikuar me perberje Rrom dhe jo Rrom, te profileve te ndryshme si jurist, gazetar, punonjes-sociale, ekonomist etj.

Theksojme se UNIONI i Rromeve te Shqiperise funksionon si nje institucion me kohe te plote ne sherbim te minoritetit. Ka nje pervojë pozitive, me kapacitetin dhe infrastrukturen e duhur per te punuar.

- 1.** Kryesisht merret me studime, kerkime, vzhgime.
- 2.** Sherbime te fushave te ndryshme
- 3.** Donacionet i ka fituar me ane te projekteve .

Qendra “ Amaro Drom” me punen e vet ka bere te mundur qe te grumbulloje, te siguroje dhe te krijojë dokumentacionin, arkiven per here te pare per minoritetin Rrom.

Theksojme se here pas here UNIONI ka sherbyer per te ndihmuar mjaft OJF te ndryshme shqiptare, institucione shteterore, fakultete dhe organizma nderkombetare qe veprojnë ne Shqiperi.

Nisur nga ambicjet, vizionet, mendimet UNIONI i Rromeve punen e tij e ka ndertuar ne baze te programeve platformave, alternativave. Keto tregojne qarte hapat, pervojat, eksperiencat, vizionet ne permbushje te misionit te Rromeve ne Shqiperi.

UNIONI i Rromeve te Shqiperise luan rolin e Lobingut dhe te Advokacise ne mbrojtje te minoritetit Rrom ne Shqiperi.

UNIONI “ Amaro Drom’ respekton dhe vepron brenda normave dhe kuadrit ligjor te shtetit Shqiptar .

ANEKS 2.

HAPAT QE KA NDERRMARE UNIONI AMARO-DROM NE KUADRIN E KONVENTES KUADER NGA VITI 2001-2005

1. ” Rromet kane bere perpjekjet e tyre per arritjen e te drejtave”

Komuniteti rrom ka bere perpjekjet e veta per t’u identifikuar si nje komb perkrah etnive te tjera. Si pikenisje per integrimin e rromeve ne proceset Europiane ka sherbyer konferenca e IV e rromeve mbajtur ne Varshave ne vitet 1990 ku Bashkimi Nderkombetar i Rromeve filloi te marre pjese ne menyre aktive ne organizmat Europiane. Po ne kete vit eshte bere nje takim ne Kopenhagen nga i cili doli nje dokument i cili percakton pakicat Kombetare te drejtat dhe lirite per zgjedhjet e tyre(zhvillim te identitetit etnik, te lirive , mesimin e gjuhes zyrtare te shtetit pekates etj). Gjithashtu eshte shpallur gjuha kombetare e rromeve duke u miratuar nje alfabet i perbashket per te gjithë folesit e rromishtes.

Per sa i perket hapave qe kane marre Autoritetet Shteterore nga viti 2001-2005 per zbatimin e Konventes Kuader ne Shqiperi jane organizuar disa simpoziume ne lidhje me Statusin dhe te Drejtat e Minoriteti Rrom ne Shqiperi. Ne fillimet e vitit 2001 e me pas, disa nga autoritetet pergjegjese ne nivel qendror per kete çështje nuk e kane ofruar ndihmen e tyre ashtu siç duhet. Ne konferencat, takimet, seminarat qe organizata Amaro-Drom ka organizuar vihej re nje mungese pjesmarrjeje nga Qeveria Shqiptare, ku gjithçka mund te thuhet shume bukur ne leter por e veshtire per t’u zbatuar. Nderrimi i shpeshte i sistemeve politike i ka veshtiresuar akoma me shume hapat ne kete proces. Ne si organizate qe perfaqesojme minoritetin rrom kemi nderrmare hapa ne fushen e te drejtave me organizma kombetare dhe nderkombetare dhe kemi kerkuar mbeshtetje edhe tek Shteti Shqiptar. Ne vitin **2001** eshte zhvilluar nje Simpozium i mbajtur me 8- Prill me perfaqesues vetem nga Ministria e Arsimit dhe e Shkences. Mbeshtetja e organizmave te huaj ka qene i padiskutueshem. Perfaqesues nga KOMITETI I HELSINKIT, SOROS, KESHILLI I EUROPES, OSBE, ERRC Budapest, etj kane qene shpeshhere pjesmarres aktiv ne edukimin e te drejtave per minoritetin rrom ne Shqiperi. Komunitetet rrome sebashku me stafin i Unionit Amaro-Drom per vite me rradhe jane trajnuar nga organizata eksperte vendase dhe ato te huaja ne fushen e te drejtave. Ajo qe Unioni kerkon nga Qeveria Shqiptare eshte zbatimi i ketyre te drejtave. Jane bere trajnime me grate, te rinjte, femijet, pothuajse ne

te gjitha komunitetet rrome. Ne periudhen 2004-**2005** Unioni Amaro-Drom sebashku me Organizatat Ligjore: Fondacioni Zgjidhja e Konfliktit dhe Cafod' Albania kane zhvilluar Tryeza dhe Seminare me komunitetet rrome ne Levan, Korçe, Tirane etj. Qellimi i tryezave dhe seminareve kane qene ne kuadrin e sensibilizimit te komuniteteve rrome per problemet e regjistrimit te rromeve ne gjendjet civile , ne fushen e te drejtave, emigracionit, arsimimit. Nuk duhet harruar qe nga **viti 2002** e ne vazhdim Unioni Amaro-Drom ka patur nje bashkepunim te ngushte me autoritetet vendore ne komunitetet rrome. Vete Unioni ka trajnuar antare nga komuniteti rrom per te punuar me autoritetet vendore. Ne pjesen me te madhe te zbatimit te projekteve ne fushen e Zhvillimit Unioni e ka gjetur mbeshtetjen nga Drejtorite Arsimore, Bashkite , Komunat ne nivel vendor. Eshte punuar ne tre nivele **komunitet-autoritetet vendore-Unioni**. Kjo ka qene nje sukses per rromet. Autoritetet vendore i kane mbeshtetur me nje pjese te buxhetit qe akordoheshin per rromet. Vazhdojme te kemi akoma marredhenie te mira. Jemi gjithmone ne koherence dhe partneritet me autoritetet vendore duke shkembyer jo vetem informacione, por edhe mbeshtetje te problemeve qe dalin nga komunitetet rrome. Per Unionin Amaro – Drom Viti **2005-2006** ka qene viti i takimeve te shpeshta me Qeverine. Nje pjese e mire nga Qeveria Shqiptare eshte ndergjegjesuar qofte edhe per takime zyrtare me Unionin Amaro-Drom. Kemi realizuar disa here takime me perfaqesues nga Ministritë Vendore per zbatimin e Strategjise, programe per rromet etj. Eshte nje hap ky teper pozitiv per rromet.

2. “Gjuhet rajonale ose te minoriteteve”

Gjuhet rajonale ose te minoriteteve jane pjesa perberese e trashegimise kulturore te Europes, dhe duhet te mbahen dhe te promovohen. Prej 1992 shtetet europiane, kane konfirmuar angazhimin e tyre per te mbrojtur kete trashegimni, duke nenshkruar nje instrument te Keshillit te Europes. Karten Europiane per Gjuhet Rajonale. Palet angazhohen per folesit e gjuheve rajonale ose minoritare brenda territoreve ku fliten keto gjuhe ne varesi te situates te seciles prej tyre dhe ne masen qe autoritetet publike drejtpersedrejti ose terthorazi, jane kompetente, kane pushtet apo luajne nje rol ne kete fushe duke respektuar parimet e pavaresise dhe autonomise se mediave si e tille:

- Per aq sa radioja dhe televizioni kane nje mision te Sherbimit Publik
- Te sigurojne hapjen e te pakten nje stacioni radiojeje dhe nje kanali televiziv ne gjuhen rajonale, ose minoritare ose te inkurajon per hapjen e te pakten nje kanali televiziv ne gjuhen minoritare.
- Te inkurajojne ose te lehtesojne hapjen e nje gazete ne gjuhen rajonale ose minoritare.
- Te perballojne shpenzimet suplementare te mediave ne te cilat perdoren gjuhet e minoriteteve. Kurdohere qe ligji parashikon nje ndihme financiare.
- Palet angazhohen te kujdesen qe interesat e atyre qe flasin gjuhen e minoriteteve te perfaqesohen ose te merren ne konsiderate ne organizma te tilla qe mund te krijohen ne perputhje me ligjin per te garantuar lirine dhe pluralizmin e mediave.

Republika e Shqiperise si anetare e Keshillit te Europes dhe pale neshkruese e ketij dokumenti te Keshillit te Europes qe i referohet mbrojtjes se pakicave ka

detyrime per permbushjen e disa pikave te cilat jane permendur me lart. Por me keqardhje mund te themi se asnje prej ketyre pikave nuk ka gjetur zbatim per minoritetin rrom qe jeton ne Shqiperi.

UNIONI i Rromeve te Shqiperise ka bere disa tentativa prane Parlamentit Shqiptare dhe Keshillit Kombetar te Radio-Televizionit Shqiptar Kombetar, per hapjen e nje hapesire disa oreshe per foles ne gjuhen rrome, por kjo ende nuk eshte arritur pavaresisht nga detyrimet nderkombetare qe ka shteti shqiptar per gjuhen e minoriteteve dhe gjuheve rajonale.

3. Parandalimi I Diskriminimit

*Konventa Europiane e te Drejtave te njeriut
(Neni14- Ndalimi i diskriminimit)*

“Gezimi i te drejtave dhe lirive te njohura ne kete konvente duhet te sigurohet pa asnje dallim te bazuar ne arsye te tilla si seksi, raca, ngjyera, feja, opinionet politike ose çdo opinion i tjetër, origjina kombetare ose shoqerore, perkatesia ndaj nje minoriteti kombetare , pasuria, lindja ose çdo rrethane tjetër”

Bashkejetesa ne Shqiperi midis shqiptareve dhe pakicave te tjera eshte per t'u admiruar. Por kjo nuk do te thote se nuk ekziston mentaliteti, paragjykimi dhe diskriminimi, sidomos ne minoritetin Rrom.

Ky diskriminim nuk eshte i vetshpallur, por vepron i heshtur ne cdo aspekt te jetes se rromeve, si ne arsim, ne punesim, ne institucionet e drejtesise, ne polici, ne nivelin vendor dhe qendror e ne fusha te ndryshme te jetes se perditshme. Faktet jane te ndryshme dhe reale.

A. Rastet e shkeljes se te Drejtave tek Minoriteti Rrom ne Shqiperi:

Rasti 1

Rromet nxirren me dhune nga Barakat

Komuniteti rrom i Lanes

Rreth 25 familje rrome flaken ne rruge ne te ftohtin e Janarit. Rromet behen objekt i nje rracizmi flagrant ne Kryeqytetin e Shqiperise Tirane. Ne mesnaten e 6 Janarit policia ndertimore shkon ne barakat e tyre dhe i nxjerr me force duke ushtruar dhune. Ky veprim eshte bere ne prezence te Policise Ndertimore, Policise se Rendit, pronares se truallit znj. Miranda Boçi.

Unioni apelon perpara shtetit shqiptar dhe organizmave nderkombetar duke e quajtur rastin e Lanes si nje diskriminim i te drejtave themelore te njeriut qe i ndodh ketij minoriteti ne Shqiperi.

Per kete ngjarje Unioni i drejtohet OSBE per te bere diçka emergjente per keta familje te braktisura. Menjehere OSBE ndermori nje takim me Qeverine dhe organizma te tjere ndrkombetare ku nder te tjera u vendos:

1. Do te ofroheshin 50 apartamente nga Hollanda
2. Qender Shendetesore

3. Kryqi i Kuq do te ofronte çadra per dy muaj
4. Kontrata me komunën e Petreles per 5 vjet deri sa te mbaroje plani urbanistik
5. Shtepite do t'u jepeshin per perdorim

Rasti 2

Dt 16.05.2002 rreth ores 14.30 u arrestua Ilir Dule, 33 vjec i martuar me femije. I pranishem ne nje sherr, policia e merr pa asnje arsye, dhe ofendojne grate e pranishme rrome te cilat protestonin kunder arrestimit te tij te padrejte. Eshte mbajtur ne rajon 7 ore pa e pyetur.

Dt 17.05.2002 policia vjen ne token e Ilirit dhe e pyesin se ku e ka fshehur armen. Rastesisht aty vjen Gazmendi, nipi 14 vjecar i Ilirit, dhe te dyve i vene prangat duke i qelluar me grushta ,pa demtime te dukshme. Pas protestave te familjareve dhe njerzve te lagjes ata i liruan. Policet pa asnje shkak dhe arsye te llogjikshme shkatërrojnë dyert e shtëpive , thyejne orendite, keqtrajtojnë grate duke i terhequr zvarre, por nuk mbeten shenja dhune.

Khaxhai i Ilirit, Avdul Dule, 60 vjec me date 16.05.2002 rreth ores 14.30 arrestohet, keqtrajtohet ne rajon nga nje polic civil pa u futur brenda. Ka shenja ne buze. Merret ne pyetje dhe nxirret nga rajoni pas 5 oresh.

Rasti 3

Llakatund-Vlore

Ekzistenca e rracizmit eshte shfaqur ndaj te vdekurve. Nje rast i tille eshte ai i banoreve te fshatit Llakatund Vlore, te cilet nuk lejuan varrimin e nje rromi ne varrezat e fshatit. Kjo nuk ka ndodhur me pare midis shqiptareve dhe rromeve. Ky rast na ben te mendohemi.

Rasti 4

Fushe-Kruje

Banoret e nje lagje ne Fushe-Kruje, ku jane vendosur edhe rromet, nuk duan qe prane tyre te jetojne keta te fundit. Nga ana tjeter qytetaret u bejne atyre presione te ndryshme duke pretenduar se eshte prone private e per kete rromet duhet te paguajne taksen ose ne te kundert do t'iu prishen shtepite. Ky eshte nje fenomen jo i rralle, por mendoj se e ka zanafillen e vet ne paragjykimet dhe mentalitatin e shoqerise shqiptare.

Rasti 5

Cuke-Sarande

Nga dora kriminale eshte zhdukur e tere familja rrome prej pese vetesh.

Babai, djemte, vajza dhe nusja e djalit.

Motivi:Disa persona nga Saranda marrin vajzen dhe nusen brenda ne shtepi. Kur i zoti i8 shtepise, babai i te vrareve kthehet nga Greqia e ekzekutojne edhe kete te fundit.

Arsyeja: Per faktin e thjeshte se denoncoi ne polici.

Rasti 6

Rrapisht-Elbasan

Eshte disi e pabesueshme kur themi se nje punonjes policie mashtron nje rrom. Por eshte e vertete dhe kjo ka ndodhur ne lagjen Rrapishte te Elbasanit, kur dy te ashtuquajtur “shoke”, njeri punonjes dhe tjetri rrom, kane shkëmbyer midis tyre nje varese floriri. Punonjesi i policise ka marre varesen e floririt dhe me pas ka mohuar t’i kete marre ketij te fundit objektin e cmuar. Kjo beri qe te dy palet te kalojne ne konflikte e deri ne zenie me njeri-tjetrin. Ne darke vone punonjesi i policise duke perfituar nga uniforma, shkon ne lagje me nje furgon te policise duke keqtrajtuar personat e familjes se rromit, duke ushtruar dhune fizike mbi ta dhe mbi gruan e tij shtatezene.

Rasti 7

Tirane

Ne muajin janar te vitit 2001 rromi A.O rreth 34 vjec, banor i njerres prej lagjeve te Tiranës se Re kapet rastesisht nga policia. Pas ndalimit dhe kontrollit iu gjend nje monedhe 1000 lekesh fallso e cila mund t’i ndodhte cdo njeriu ne kete kaos te tregut informal. I lart permenduri pas nje keqtrajtimi ne polici prej 48 oresh, familjes se tij iu kerkua per lirim 30000 leke. Familjaret e te ndaluarit, duke mos njohur procedurat ligjore dhe te drejtat e tyre, u detyruan te paguanin kete shume dhe personi i ndaluar u lirua. Dukuri te kesaj natyre ndodhin shpesh ne rajonet e policise se kryeqytetit, ku shpesh bie pre ndonje rrom i pafajshem..

Rasti 8

Korçe: nje punonjes policie grindet pa asnje arsye me nenkryetarin rrom dega Korçe me z. Artur Lamova. E qellon me grusht dhe te nesermen z. Lamova kerkon takim me shefin e komisarariatit ku ankohet per qendrimin pa asnje motiv te policit. Ndaj policit u mor masa per largim nga puna, por perseri ai ndodhet ne pune.

Kushtetuta e Shqiperise

Artikulli 18 i Kushtetutes Shqiptare garanton barazi te plote per te gjithë qytetaret perpara ligjit te lire nga diskriminimi. Ai jep nje liste te qarte te kritereve duke perfshire gjinine, racen, etnine, gjuhen dhe bindjet politike e fetare, te ardhurat dhe statusin social.

B. Diskriminimi tek femijet

Per femijet Rom qe jetojne sot ne te gjithë boten, mundesite e barabarta per edukim sot jane thjesht nje mirazh. Ne shume vende me shume se gjysma e te gjithë femijeve Rom braktisin shkollen per shkak te mentalitetit apo varferise se familjeve te tyre. Duke qene se ketyre target-grupeve u eshte mohuar e drejta per tu arsimuar ata shpesh jane diskriminuar dhe stigmatizuar ne menyre te padrejte duke u vene epitete te padeshirueshme . Si pasoje e kesaj ata shpesh kur jane me te rritur hasin mjaft veshtiresi ne punesim, veshtiresi keto qe lidhen me mentalitetin e punes, pagesen e ulet etj. Shpeshhere ne shume vende te botes, femijet Rome jane te ndare ne klase te veçanta nga ata qe nuk jane Rom kjo si pasoje e diskriminimit Racial qe egziston aty.

Duke u bazuar ne Deklaraten Universale te te Drejtave te Njeriut artikulli 26, çdo individ ka te drejten e edukimit. Edukimi eshte nje e drejte themelore per

çdo njeri pavaresisht nga raca, ngjyra apo origjina. Te gjithë kane te drejten per te qene te ditur dhe per te fituar ne te ardhmen nje profesion.

C. Barrierat e edukimit ne komunitetin Rrom

Per sa i perket ketij problemi shume femije Rom asnjehere nuk e kane patur mundesine per te shkuar ne shkolle. Ne shume vende kombinimi i shume barrierave burokratike si dhe varferise ne pune, i kane perjashtuar femijet Rom nga sistemi arsimor. Shumica e tyre ne pjesen me te madhe jane te detyruar te punojne ne vend qe te arsimohen dhe edukohen. Kjo eshte nje ironi mjaft e madhe e jetes pasi ata jane femije dhe kane nevoje te zhvillohen pak e nga pak. Prandaj nje detyre mjaft e rendesishme ne aspektin e te drejtave te femijeve Rom eshte arsimimi i tyre si nje element baze ne zhvillimin e komunitetit.

Unioni Amaro-Drom ne nje nga politikat e tij eshte edhe lufta kunder analfabetizmit tek rromet. Per here te pare ne vitin 2001 Unioni mori nismen e pare per ngritjen e shkollave verore ne 3 zona te Tiranes ku edhe analfabetizmi eshte me i dukshem. Ne keto kampe verore u aktivizuan 100 femije ku 70% ishin femije rrom dhe 30% ishin jo rrom. Te tjera hapa qe Unioni ka nderrmare me pushtetin vendor apo qendror kane qene gjithmone ne prioritet. Per kete jane realizuar trajnime, tryeza me komunitetet rrome per ti ndergjegjesuar ata per edukimin e femijeve. Ne komunitetet vendore rrome Unioni ka ngritur shkolla, Kopshte, qendra komunitare per te zhvilluar dhe integruar femijet dhe te rinjte rom. Kjo vihet re ne shkollat e perbashketa ku arsimohen femije rrom dhe jo rrom. Shembulli i nje shkolle fillore “Vakthi Sheme” ne fshatin Baltez te Fierit flet mjaft qarte per integrimin e femijeve rrom ne shoqeri. Ne kete shkolle eshte nje klase e posaçme per te mesuar femijet rrom per kulturen rrome si dhe femije te tjere jo rrom. Komunitetet rrome kane nje bashkejetese te gjate me popullsine tjeter jo rrome. Sebashku jane perpjekur dhe po perpiqen per te integruar komunitetin rrom ne shoqeri.

Bashkejetesa ne Shqiperi midis shqiptareve dhe pakicave te tjera eshte per t'u admiruar. Por kjo nuk do te thote se nuk ekziston mentaliteti, paragjykimi dhe diskriminimi, sidomos ne minoritetin Rrom.

Ky diskriminim nuk eshte i vetshpallur, por vepron i heshtur ne cdo aspekt te jets se rromeve, si ne arsim, ne punesim, ne institucionet e drejtesise, ne polici, ne nivelin vendor dhe qendror e ne fusha te ndryshme te jetes se perditshme. Faktet jane te ndryshme dhe reale.

4. Proçesi i vendimmarrjes tek rromet

Pjesmarrja e rromeve ne politike eshte nje nga elementet kryesore te integritetit dhe te lehtesimit te disa problemeve per komunitetin rrom. Per here te pare ne vitin 2001 nga Unioni "AmaroDrom" nje grup intelektualesh perfshihen ne zgjedhjet parlamantare te vitit 2001, duke kandiduar ne tre rrethe te Shqiperise: Tirane, Fier, Elbasan ku edhe numri me i madh i rromeve eshte i perqendruar ne keto zona. Rromet ne keto zgjedhje vendore u perfaqesuan me tre antare: nje ne keshillin bashkiak(Devoll, Bilisht) dy te tjere ne keshillin komunal Morave/Berat dhe Levan/Fier. Sipas ligjit komunitetet rrome nuk e kane mundesine te nxjerrin nje deputet te nje zone te caktuar, pasi numri i zgjedheseve rrom nuke e arrin shifren e caktuar me ligj. Per sa i perket viteve ne vazhdim rromet intelektuale kane tentuar disa here te perfshihen ne proçese vendimmarrese, por nuk kane gjetur asnjehere mbeshtetje. Ne vitin 2005 sipas strategjise se rromeve nga Sektori i Monitorimit per Minoritetin rrom prane Ministrise se Punes eshte marre nje insiative per te perfshire 3 eksperte nga ky Minoritet, te cilet kane nje eksperience te gjate me komunitetet rrome ne fusha te ndryshme te jetes. Jemi akoma ne pritje te ketij vendimi, per shkak te hartimit te nje buxheti shtese per keta eksperte.

5. Vleresimi mbi strategjine

Shqiperia ashtu si mjaft vende te ndryshme te botes ka bere perpjekje ne luften e saj per uljen e varferise. Duke qene se komuniteti Rrom eshte nje nder komunitetet me te prekura per sa i perket papunesise e cila llogaritet te jete ne nivelet 80-90 % eshte hartuar nje projekt Strategji ne vitin **2003“ Per permiresimin kushteve te komunitetit rrom ne Shqiperi”** propozuar kjo nga nje grup nenadministrator dhe i drejtuar nga ish zv.Ministri i Punes dhe Çeshtjeve Sociale z.Ahmet Ceni. Kjo insiative eshte mbeshtetur fort dhe nga UNIONI "Amaro Drom" i cili operon si zeri i komunitetit Rrom ne Shqiperi.

Kjo Strategji ishte e rendesishme per dy faktore:

Se pari: Minoriteti rrom u ndje i vleresuar

Se dyti: Tregoi se bashkepunimi shtet-minoritete eshte i domosdoshem per arritjen e rezultateve efektive.

Per hartimin e projekt- Strategjise eshte ngritur nje grup pune me perfaqesues te Ministrive te ndryshme sic jane: Ministria e Drejtesise , Ministria e Kultures,Rinise dhe Sporteve, Min. Rendit Publik, Min. Ekonomise dhe Privatizimit, Ministria e Transporteve, Min.e Financave etj.

Kjo strategji eshte mbeshtetur ne 5 fusha kryesore:

- **Te arsimit dhe te edukimit**
- **Te trashegimise kulturore dhe familjare**
- **Te ekonomise, punesimit, uljes se varferise dhe mbrojtjes sociale**
- **Te shendetesise dhe infrastruktures**
- **Si dhe ne fushen e rendit publik, drejtesise dhe administrates civile**

Per te siguruar zbatimin e kesaj strategjie ishte e nevojshme ngritja e nje strukture shteterore qe do te merrej me zbatimin e problemeve dhe masave prioritare te zbatuara ne strategji. Kjo si strukture do te funksiononte

menjehere sapo strategjia te miratohej ku ne perberje te saj do te ishin 3-5 specialiste te fushave te ndryshme.

Qe te realizohej konkretisht Strategjia, lindi nevoja e hartimit te nje ser traguesish me anen e te cileve do te behej e matshme puna. Parimi i ndertimit te ketyre treguesve do te ishte evidentimi i realizimit te objektivave themelore.

Disa nga keta tregues do te ishin:

- **Numri i femijeve qe frekuentojne kopshtet ne raport me numrin e pergjithshem te femijeve Rrom.**
- **Numri i nxenesve qe frekuentojne shkollat ne te gjitha nivelet e arsimit dhe perqindja e frekuentimit te shkollave sipas grup moshave te femijeve rrom.**
- **Numri i edukatoreve dhe mesueseve rrome ne kopshte dhe shkolla**
- **Numri i bursave te akorduara per nxenesit rrome**
- **Numri i i grave te punesuara ne sektorin publik dhe privat**
- **Numri i grupeve kulturore artistike dhe sportive te krijuara prane komuniteteve rrome**
- **Numri i familjeve rrome qe marrin ndihme ekonomike**
- **Numri i vajzave dhe grave te trafikua**
- **Numri i personave te punesuara ne administrate dhe sektore publike etj.**

Mangesite:

Nga Grupet Monitoruese te Shoqerise Civile eshte vene re se eshte hasur veshtiresi ne zbatimin praktik te kesaj strategjie. Pasi mjaft objektiva te vendosura dhe aktivitete te planifikuara nuk kane gjetur zbatim. Opinioni i pergjithshem i Organizatave rrome eshte qe: Kontributi i Organeve Shteterore lidhur me integrimin e komunitetit rrom nuk ka qene shume eficient. Theksojme mungesen e nje angazhimi serioz nga institucionet shteterore dhe mosperفشirje te ketij komuniteti ne procesin e zbatimit te Strategjise.

Rekomandim:

-Del e nevojshme qe te rritet roli kordinues i shtetit dhe i strukturave te tij me njesite e qeverisjes vendore me organizatat rrome dhe aktoret e tjere te shoqerise civile. Te institucionalizohet bashkepunimi dhe shkembimi i informacionit ndermjet te gjithe aktoreve te perfshire ne zbatimin e Strategjise.

- Organet e Pushtetit Vendor duhet te kene me shume pergjegjesi dhe angazhim ne realizimin e masave prioritare te vendosura ne Strategjine Kombetare per Minoritetin Rrom.

6. Bashkepunimi dhe Partneret e Unionit

Nje rendesi te vecante gjate periudhes 2001-2005 UNIONI i ka kushtuar bashkepunimit, aderimit nderkufitare ku vecojme:

1. Bashkepunim me mjaft OJF Rrome, me kapacitet, pervoje dhe eksperience, ne fusha eksperte.
2. Bashkepunim (Rrjeti i OJF-ve Rrome qe veprojne ne Shqiperi).
3. Bashkepunim dhe partneritet ne nivel vendor, OJF dhe pushteti vendor per mjaft veprimtari dhe aktivitete.

4. Bashkepunim me OJF Rome ne vendet e rajonit dhe ne Europe.
5. Veçojme: KSHH, QSHDNJ, Qendra per te Drejtat e Femijeve(CRCA, CAFOD, OJF per çeshtje ligjore(Task-Force, Avokati i popullit, INST.Stud.Ek.sociale, zyra KE, OSBE, PNUDI, Banka Boterore, SOROS etj.

Aderojme:

1. Federata Rome Ballkanike me qender Sofje Bullgari.(Shqiperia eshte zv. Presidente).
2. Forumi rinor Rrom ne Shqiperi ben pjese ne Forumin rinor Rrom ne Europe.
3. Partner qe nga viti 1998 me Qendren Europiane per te Drejtat Rome Budapest (ERRC).
4. Ne vitin 2004 UNIONI ‘ Amaro Drom” eshte antaresuar prane zyres per informacion per Rromet ne Europe (ERIO) Bruksel.
5. Anetare ne mjaft rrjete (networke) ne nivel vendor dhe nderkombetare.

ANEKS 3.

PROBLEMATIKA SPECIFIKE PER MINORITETIN RROM NE SHQIPERI DISA TE DHENA STATISTIKORE PER KETE MINORITET

Ne vendin tone jetojne rreth **120-150 mije Rrom**. Ata jane te perqendruar ne rrethet: Tirane, Elbasan, Durrës, Berat, Fier, Korce, Vlore, Fushe-Kruje, Gjirokaster etj; megjithese te dhena te sakta per rregjistrimin e tyre nuk ka, pasi keto statistika jane realizuar qysh ne vitin 1996 nga Unioni Amaro-Drom . Shifrat e nivelit te varferise, analfabetizmi, papunesia, dhe trafikimi jane te frikshme pasi situata ne kete komunitet paraqitet vertet e veshtire.

➤ **ARSIMI**

E drejta e arsimimit shkelet.

Niveli i ulet arsimor eshte problemi kryesor dhe me seriozi qe e ka penguar integrimin e ketij komuniteti ne shoqeri. Prej mungeses se arsimimit kane ardhur edhe mjaft probleme per tu perballuar. Keshtu analfabetizmi vjen si pasoje e:

- 1. veshtiresive gjuhesore qe kane femijet qe ne shkollen fillore,**
- 2. varferia qe prek familjet e tyre,**
- 3. angzhimi i hershem i femijeve ne pune te rendomta**
- 4. largesia qe kane vendbanimet nga shkolla,**
- 5. mentaliteti i gabuar qe shfaqin shpesh prinderit.**

Duke gene se keta femije per shume nga arsyet e mesiperme dhe te atyre qe nuk jane permendur nuk arsimohen do te thote qe e ardhmja e tyre eshte ne rrezik. Kjo i con shpesh keta femije kur rriten ne pune te tilla si: pastrues, grumbullues plehrash, mbledhes kanacesh, dhe ajo qe eshte me i vjeter si profesion i tyre “LYPJA”.

Sipas shume studimeve dhe vlersimeve te bera per komunitetin Rrom ne Tirane, rreth 5% e numrit te pergjithshem jane te arsimuar, pjesa tjeter nuk ka ndonje shifer se deri ne ç'moshe e frekuentojne shkollen.

64% e moshave 7-20 vjec figurojne te paarsimuar (kjo eshte shifer e pakonfirmuar por vertet alarmante). Ne 1999 Departamenti i shtetit raporton “ nje nivel te larte analfabetizmi dhe kushte ekstremisht te keqija jetese.

➤ **PAPUNESIA**

Nje pjese e tyre marrin perkrahje sociale, te tjere jane te angazhuar ne tregtimin e rrobave te perdorura, ose kryejne pune te rendomta per te mbajtur familjen. Ajo qe te ben shume pershtypje eshte fakti qe nje pjese e konsiderueshme njerezish te ketij komuniteti dhurojne gjak per te fituar sado pak dhe per te ushqyer familjen. Nje faktor ky qe ndikon mjaft negativisht ne mirqenien e nje shoqerie. Nga nje rapor Bankes Boterore rezulton qe 80%-90% e ketij komuniteti eshte i papunesuar.

➤ **EMIGRACIONI DHE MIGRACIONI**

Mundesite e pakta per punesim, arsimim dhe pagat e uleta i detyrojne rromet shpesh te emigrojne ne vendet fqinje. Emigrimi eshte ilegal, ndaj ky faktor çon ne nje sere problemesh te tjera si: divorc te partnereve, dobesim te traditave dhe kultures, prostitucion te femrave Rrome, trafikim te femijeve Rrom, dhe ne abuzim te drejave te ketij komuniteti. Per sa i perket problemeve te migracionit ato jane te lidhura kryesisht me strehimin, arsimimin dhe problemet financiare .

➤ **TRAFIKIMI**

Eshte nje dukuri e stimuluar nga kushtet ekonomike. Nje problem teper serioz dhe i veshtire per tu menaxhuar. Prostitucioni dhe trafikimi, ndikojne si faktore thelbësore ne thellimin e varferise, edhe pse shpesh perdoren si menyre per perballimin e tij. Nje inisiativë e rendesishme per tu nderrmare eshte forcimi i politikave shteterore per te luftuar fenomenin e trafikimit.

Nga nje studim i realizuar ne vitin 2005 nga Unioni Amaro-Drom rezultojne se **56 % e gjithe popullsisë rrome jane me te prekur nga ky fenomen ku: 59% e grave rrome jane me te prekshme per trafikim, 30% jane femijet rrom, 4 % emigrantet, 7% te gjithe.**

Te varfrit: 96% , Te paarsimuar: 96%.

➤ **STREHIMI**

Shumica e ketij komuniteti ka kushte mjaft te keqija banimi. Nje pjese e madhe jeton ne baraka prej plasmasi apo derrase, ku elektriciteti, uji i pijshem dhe kushtet e tjera higjeno-sanitare, jane teper minimale dhe ne disa raste mungojne totalisht. E rendesishme eshte qe situata e ketij komuniteti te merret me seriozitet nga te gjithe per ta ndryshuar sado pak kete realitet te veshtire.

Ne vitin 2005 ne bashkepunim me Ministrine e Rregullimit te Territorit dhe Decentralizimit Unioni ka nderrmare disa hapa per perfshirjen e Minoritetit Rrom ne programin e Strehimit per kete Minoritet. Eshte kontaktuar dhe kane marre pjese ne takime te shpeshta me Drejtorine e Entit Te Banesave prane kesaj Ministrie. Shpresojme qe ky program te behet realitet.

➤ **GRUAJA ROME**

Trafikimi i femrave Rrome eshte nje tjeter problem i shpeshte dhe mjaft serioz ne kete komunitet pasi ajo eshte:

- Viktime e patriarkalizmit te theksuar dukuri qe çon ne mosvleresimin e saj ne jeten e perditshme.
- Shoqeria jone ka traditen e dominimit te mashkullit ne familje dhe kjo shpesh e nenvlereson rolin mjaft te rendesishem dhe te padiskutueshem te gruas.
- Grate shihen si me te dobta dhe per rrjedhoje ato thjesht duhet te kujdesen per familjet e tyre. Kjo sjell natyrshem varesine ekonomike nga bashkeshortet e tyre. Si pasoje ato shpesh behen pre e keqtrajtimeve dhe e dhunes ne familje. Ato nuk e kane forcen e zerit te tyre. Eshte pikerisht ketu qe duhet nderhyre per barazi gjinore mes meshkujve dhe femrave.
- Nje tjeter problem eshte mungesa e vetvleresimit, ndergjegjesimi per vlerat pozitive qe kane, besimi ne forcat dhe mundesite qe kane per zgjidhjen e problemeve.
- Gruaja rrome eshte me e riskuar nga infeksione te ndryshme seksualisht te transmetueshme qe mund te shkaktohen per arsye te mungeses se interesit nga ana e tyre per informacion, edukimit te paket dhe mungeses se interesit per te marre sherbime te nevojshme per te siguruar shendet seksual dhe riprodhues te shendetshem, si dhe per te siguruar nje informacion te rendesishem mbi planifikimin familjar.

➤ **Vleresimi I impaktit te kujdesit shendetesor ne komunitetin Rrom**

Ky vleresim i impaktit te kujdesit shendetesor eshte shume i rendesishem sepse ky target-grup eshte shume i marxhinalizuar ne vendin tone. Vlersimi i kesaj situate behet per te permiresuar strukturat e kujdesit shendetesor dhe per te rritur ndergjegjesimin e komunitetit per te marre sherbime, si nje e drejte e pamohueshme qe ata kane. Nga studime te tjera te shoqatave qe punojne ne fushen e te drejtave te njeriut rezulton qe ky komunitet eshte i detyruar te paguaje rryshfet kur ka nevojte per kujdes shendetesor.

Qendrat e kujdesit shendetesor jane larg nga vendi ku jane te vendosur keto komunitete dhe siguruesit e kujdesit shendetesor rralle e kuptojne kulturen dhe traditen e ketij komuniteti, prandaj ata ne shumicen e rasteve jane te pa pregatitur per te permbushur kerkesat e komunitetit. Studimet raportojne se shumica e te intervistuarve nuk i preferojne qendrat e kujdesit shendetesor por preferojne me shume spitalet.

Nje tjeter problem i identifikuar eshte qe grate Rrome martohen shume te reja ne krahassim me maxhorancen, ato nuk perdorin planifikimin-familjar dhe numri i lindjeve eshte teper i larte. Si rezultat i gjithes kesaj vijne mjaft probleme

siç janë mungesa e arsimimit, punësimit dhe sigurisht që me prezenti si fenomen është varferia e këtyre familjeve.

Nga kontaktet e marra nga qendrat e planifikimit-familjar dhe shëndetit riprodhues rezulton se gratë romë nuk i preferojnë këto shërbime. Shumë nga gratë romë e shmangin këto nevojë si rezultat i kultures, vështiresive gjuhësore dhe largësive nga vendbanimi.

➤ **Faktoret që lidhen me aksesin e përdorimit primar në shërbimet e kujdesit shëndetësorë**

Kushtet e jetesës në komunitetin Rom janë të ndryshme nga ato të pjesës tjetër të popullsisë. Kjo vjen si rezultat i faktoreve socio-ekonomik, kulturorë dhe arsimor. Të gjithë këta faktorë që përcaktojnë shëndetin e këtyre target-grupeve influencën për një kohë të gjatë në të.

Sipas studimeve shërbimet e qendrave shëndetësore janë një vend ku diskriminimi social për këto komunitet nuk mungon.

Qendrat e kujdesit shëndetësorë që ndodhen pranë vendbanimeve të tyre janë në kushte të keqja, kanë mungesa ilaçesh dhe personel jo të kualifikuar.

Ky komunitet karakterizohet nga një punë sezonale i cili i përjashton ata nga siguria e kujdesit social dhe shëndetësorë. Si rezultat çdo shërbim i ofruar është shumë i shtrenjtë. Është rendësishme që komuniteti të njohet me të drejtat që ka për sa i përket marrjes së shërbimeve shëndetësore në të njëjtin nivel me pjesën majoritare.

Farmacite

94% e komunitetit Rom e konsiderojnë farmacinë si një vend që i përmbush nevojat e tyre shëndetësore, kjo pasi ata i shohin farmacinë si një zgjidhje emergjente, e shpejtë për problemet e tyre pavarësisht se ato janë të shtrenjta.

Spitalet

Pjesa më e madhe e komunitetit e konsideron spitalin si mjedisin më të kompletuar, me kapacitetin për të menaxhuar shpejt dhe në mënyrë të drejtë problemet e tyre shëndetësore. Spitali u jep atyre më shumë siguri dhe një numër të madh doktorësh në dispozicion. Komuniteti Rom i frekuenton shpesh spitalet. Kjo shpjegohet me siguri të lartë që ata marrin atje. Komuniteti Rom ka vështirësi për të ndryshuar si shprehite e përfituara ashtu edhe besimet. Ata janë të përfshirë në grupet e marginalizuara, kështu që nuk i frekuentojnë spitalet private.

➤ **Mentaliteti**

Komuniteti Rom i neglizhon shërbimet shëndetësore. Kjo lidhet ngushtë me statusin social si dhe me faktorin ekonomik. Jetesa e varfër i karakterizon Romët dhe nga kushtet e vështira në infrastrukturë. Ky si fenomen është një tjetër faktor që ndikon në shëndetin e tyre dhe në jetën sociale. Padituria, mungesa e edukimit, papunësia, i bën ata të abuzojnë me veten dhe jetën e femijëve të tyre. Përveç faktoreve të mesipër të vlefshme për tu përmendur është kultura si një element thelbësor që karakterizon një komunitet siç është

ai Rrom. Kultura e tyre eshte mjaft e bukur per sa i perket kengeve dhe valleve te tyre tipike te cilet i rujne me fanatizem.

ANEKS 4.

PUBLICITETI DHE LOBIMI PER MINORITETIN RROM NGA 2001-2005

Per sensibilizimin dhe ndergjegjessimin jo vetem te komuniteteve rrome por edhe te nje pjese te mire te shoqerise civile media prane Unionit Amaro-Drom ka luajtur nje rol mjaft te rendesishem. U mendua qe nepermjet medias dhe publikimeve Amaro- Drom do te fuqizonte akoma me teper zerin ne komunitete. Publikimi i aktiviteteteve ne buletine apo fletpalosje i dha akoma me pushtet dhe pse jo seriozitet Unionit te Rromeve te Shqiperise. Ne çdo moment AmaroDrom ka qene i disponueshem per te nxjerre ne pah vlerat e programit ne dobi te komunitetit rrom nepermjet publikimeve te saj. Eshte bere nje shperndarje ekuivalente e publikimeve ne te gjitha komunitetet rrome.

AmaroDrom nepermjet medias rrome ne bashkepunim ne mediat e shkruara dhe ato vizive ne Shqiperi ka pasqyruar disa nga problemet me te mprehta per minoritetin rrom. Ka qene nje lloj lobimi apo presioni publik per t'i terhequr vemendjen disa organizmave se rromet duhen ndihmuar apo perkrahur. Ne kemi dashur qe nepermjet zerit ne media si shoqeria civile dhe institucionet pergjegjese te kene te pakten nje informacion me te detajuar per problemet e rromeve. Televizionet e ndryshme vendore apo radiot vendore ne Shqiperi kane pergatitur emisione per gjendjen dhe situaten e rromeve ne Shqiperi. Kemi pare si te mundur dhe te domosdoshme pjesmarrjen e mediave ne takime dhe tryeza ku kane qene te pranishem organizata,institucione, rromet etj per problemet e rromeve.

Unioni AmaroDrom gjeti median si nje lobues mjaft te mire per t'u perfshire ne levizjen rrome. AmaroDrom mendoi se nepermejt levizjes rrome do te arrije disa nga qellimet e tij. Unioni i ka mbeshtetur me te gjitha forcat dhe ka luftuar per t'a zgjeruar me shume levizjen rrome. Nje rol te rendeshishem kane luajtur forumet rinore dhe te grave ku ato kane folur here pas here per integrimin e tyre ne shoqeri.

A. Permbledhja e publikimeve

1. Ne kuadrin e Paktit te Stabilitetit publikohet ne 2001 buletini **“Te drejtat Rrome, Gjenerata e te Rinjve”** me 5 botime rrjesht ne tre gjuhe:shqip, anglisht, romisht. Mbeshtetur nga SEE YUOTH INITIATIVE GRANTS DHE OSI SOROS FOUNDATION

2. Publikohet ne 2001 buletini “ **Te drejtat ne Komunitetin rrom ne Shqiperi**” ne dy gjuhe shqip, anglisht. Mbeshtetur nga ERRC, dhe OSI_RPP , Budapest, Hungari.

3. Vije i njeiti buletin edhe ne vitin 2002.

4. Publikohet ne 2002 buletini “**Zeri i femijeve na therret**” ne dy gjuhe: shqip, anglisht mbeshtetur nga Unioni Amaro-Drom”.

5. Publikohet ne 2003 buletini “**Rruget drejt Integritet**”, ne dy gjuhe: shqip, anglisht mbeshtetur nga SPOLU International

6. Publikohet ne 2004 buletini “**Sebashku Per Zhvillim dhe Integritet**”, ne dy gjuhe: shqip, anglisht mbeshtetur nga SPOLU International

7. Publikohet ne Prill te 2005, buletini “**Zhvillim Komuniteti**” ne dy gjuhe: shqip, anglisht per 6-te mujorin e dyte te 2004, mbeshtetur nga SPOLU International

8. Publikohet ne Tetor te 2005, buletini “**Hapat drejt Progresit**”, ne dy gjuhe: shqip, anglisht mbeshtetur nga SPOLU International

9. Publikohen ne 2005 fletepalosjet me aktivitetet e permbledhura qe jane zbatuar gjate programit tre vjeçar ne komunitetet rrome ne programin “**Zhvillim komuniteti**”

10. Publikohet ne 2005 **Raporti mbi Trafikimin tek Minoriteti Rrom “Buzeqeshje te Pafajshme”** ne dy gjuhe: shqip, anglisht mbeshtetur nga Grupi i te Drejtave per Minoritetet ne Londer ne kuadrin e “Luftes kunder Trafikimit tek Minoriteti Rrom ne Shqiperi” .

11. Publikohet ne 2006 buletini “ **Arritjet ne komunitetet rrome**” ne dy gjuhe: shqip, anglisht, mbeshtetur nga SPOLU International Hollande.

B. Pershkrim i shkurter mbi buletinet

Buletinet jane ndare ne kapituj te vecante, ku secili kapitull pasqyron aktivitetet, probleme, shkembime eksperiencash , tryeza, trajnime, seminare konferenca qe jane zbatuar keto vitet e fundit ne komunitete rrome. Hapat se si komunitetet rrome kane evoluar nga nje vit ne tjetrin.

Ne buletine jane pasqyruar probleme te mprehta qe kishin te benin me komunitetet rrome ne Shqiperi si:

- Eshte pasqyruar “**Problemi i regjistrimit te femijeve rrom ne shkolle**” per vitin 2004-2005. Fokusi ka qene tek perpjekjet e Amaro-Drom per te regjistruar femijet ne shkolle ne te gjitha komunitetet ku vepron kjo organizate. Perpjekjet kane qene te nivelit vendor duke bashkepunuar me

Drejtorite Arsimore te rretheve. AmaroDrom nepermjet bordeve vendore te komuniteteve beri te mundur kontaktet e antarve te bordeve me familjet ku kishin femije te paregjistruar ne shkolle.

- Edhe pse Unioni nuk vepron ne Tirane, **“Problemi i banoreve te Lanes”** na kishte prekur te gjithëve. Nje nga parimet baze te Unionit eshte te mbrojtje te drejtat e rromeve ne te gjithe Shqiperine. Per zgjidhjen e kesaj çeshtjeje Departamenti i Informacionit e ka publikuar kete lajm ne disa prej mediave vizive dhe asaj te shkruar pasi ky problem ishte teper shqetesues per minoritetin rrom ne Shqiperi. Problemi i banoreve te Lanes u dergua per zgjidhje ne Bashkine e Tiranës, tek i vetmi institucion pergjegjes.
- **Problemi i Regjistrimit te Femijeve Rrom ne Gjendjen Civile te Rrethit te Korçes**

Ky problem eshte me i perfoluri dhe me emergjenti jo vetem ne Korçe, por edhe ne komunitetet ku jetojne rromet e Shqiperise. Ky problem here pas here eshte botuar neper gazeta vendore per te ngritur zerin tek institucionet perkatese.

C. Botimet ne Median e Shkruar

-Botohen ne gazeten “Albania” dhe “Gazeta Shqiptare” dy shkrime te Departamentit te Informacionit prane Unionit Amaro-Drom. Shkrimi i pare eshte **“Martesa ne Moshe te Re ne Komunitetin Rrom” dhe problemi i “Trafikimit te komunitetit rrom ne Shqiperi”**.

-Media rrome ka te arshivuara ne formen e nje libri qe quhet **“Shtypi Press”** te gjithë titujt kryesor te materialeve qe Amaro-Drom ka botuar gjate ketyre viteve. Duke filluar nga revistat , buletinët e deri tek ngjarjet e dites qe dalin ne gazetate kombetare ne Shqiperi, gjithmone duke iu referuar problemeve te komunitetit rrom. Keto shkrime sensibilizojne opinionin publik se vete komuniteti rrom tashme eshte i ndergjegjshem dhe aktiv per te reduktuar problemet qe ka ky minoritet ne Shqiperi.

ANEKS 5.

DISA NGA PROJEKTET E REALIZUARA NE KOMUNITETET RROME 2002-2005 BAZUAR NE PROGRAMIN 3-VJEÇAR “ZHVILLIM KOMUNITETI”

Gusht-Dhjetor 2002

- Ndertim shkolle dhe ambulance ne (Morave/Berat)
- Ndertim i sistemit te Ujesjellesit ne (Novosele/Vlore)
- Kanalizime ne (Levan/Fier)

Janar- Mars 2003

- Ndertim ambulance ne (Levan/Fier)
- Shtrim rruge (Morave/Berat)
- Restaurim shtepish (Novosele/Vlore)

Shtator-Dhjetor 2003

- Ndertim kopshti femijesh ne (Korçe)
- Qender kulturore per femije (Kuçove)
- Ndertim i sistemit te Ujesjellesit (Durrës)
- Restaurim shtepish (Morave/Berat)
- Shtrim rruge(Novosele/Vlore)
- Restaurim shtepish(Grabian/Lushnje)
- Ndertim i sistemit te Ujesjellesit(Grabian)
- Aktivitet per rritjen e te ardhurave
“Mbareshtim Derri” (Levan/Fier)
- Mbeshtetje Skuader Futbolli (Levan/Fier)
- Restaurim Shkolle (Baltez/Fier)

Janar-Qershor 2004

- Restaurim shtepish(Durrës)
- Shtrim rruge(Baltez/Fier)
- Ndertim i sistemit te Ujesjellesit (Fushe-Kruje)
- Restaurim shtepish(Kuçove)
- Ndertim Qendre komunitare(Morave/Berat)
- Aktivitet per rritjen e te ardhurave
“Mbareshtim Delesh” (Novosele/Vlore)
- “Rritje zogjsh” (Levan/Fier)
- “Rritje Rosash” (Morave/Berat)
- “Rritje Patash” (Novosele/Vlore)

Korrik-Dhjetor 2004

- Morave , Kuçove:Trajnime Profesionale per te rinj rrom
- Saver: Linje ujesjellesi, Kanalizime, Shtrim rruge
- Levan: Shtrim rruge
- Novosele, Morave, Durrës, Grabian: Mbeshtetje Skuader Futbolli
- Kuçove: Kanalizime
- Korçe: Kurse Profesionale per te rinj rrom
- Grabian: Shtrim rruge
- Baltez/Fier: Restaurim shtepish

Janar-Qershor 2005

- Kuçove: Shtrim rruge
- Baltez/Fier:Rrethim Varrezash
- Saver: Restaurim shtepish
- Korçe:Dite Ekologjike, Mbeshtetje Skuader Futbolli
- Durres: Fushate Ambjentale
- Morave: “Mbareshtim Delesh”
- Levan:Rritje Lepujsh
- Grabian: Rritje e Pulave te Detit

Korrik-Dhjetor 2005

- Elbasan: Linje ujesjellesi, çezma publike
- Levan: Kanalizime te Ujerve te zeza
- Durres: Tregti Rrobash
- Korçe:Aktivitetet Rrobaqepsie per grate
- Pogradeci: Shtrim rruge
- Saver: Bujqesi (Kultivim Gruri)
- Baltez: Mbareshtim Delesh

ANEKS 6.

**PERMBLEDHJA E TRAJNIMEVE, KONFERENCAVE, SEMINAREVE,
TRYEZAVE QE UNIONI “ AMARO- DROM” KA REALIZUAR
NGA VITI 2001-2005**

Emri Aktivitetit	Viti i realizimit dhe vendi	Tema Target Grupi	Organizatore	Pjesmarresit
-----------------------------	--	------------------------------	---------------------	---------------------

1. Trajnim	Tirane, 2001	“Te Drejtat Humane” Target grupi: Rinia Rrome 1. Si te njohin te drejtat e tyre komunitetet rrome 2. Zhvillimi i te rinjve rrom perballe ndryshim te shoqerise. ”Kurs Kompjuteri” Target grupi: Rinia Rrome dhe jo rrome 1. Aftesimi profesional i te rinjve rrom 2. Integrimi i te rinjve rrom me maxhorancen per shkembim kulture.	1. Nga Pakti i Stabilitetit per Inisiativat rinore te Europes Juglindore Fondacioni Soros 2. Unioni i Rromeve te Shqiperise ”Amaro-Drom”	25 te rinj rrom nga rrethet: Fier Korçe Berat Tirane etj.
2. Trajnim	Tirane, 2001	“Ne dobi te gruas rrome” Target grupi: Grate dhe vajzat rrome nga Tirana dhe Fushekruja Qellimi 1. Te mesojne grate dhe vajzat rrome te drejtat elementare qe u perkasin 2. Te mesojne mbi edukimin dhe rritjen e femijeve dhe planifikimit familjar	1. YWCA “Shoqata e Gruas Kristiane ne Shqiperi” 2. Forumi i Gruas Rrome “Amaro-Drom”	Grate dhe vajzat rrome nga Tirana dhe Fushekruja
3. Trajnim	Levan/Fier 2002	“Ndergjegjesimi i komuniteteve rrome mbi te drejten e prones i parashikuar sipas Legjislacionit Shqiptar” Target grupi: Komunitetet Rrome	1. Pushteti Vendor z.Ylli Asimetaj Juristi i Rrethit te Fierit 2. Z.Refit Dule kordinator per	Anetare nga komunitetet rrome

4. Konferenca e dyte kombetare e Rromeve	Tirane 2002,	”Analiza e Punes 4-vjeçare e Uninit Amaro-Drom nga 1997-2001”	komunitetin rrom te Fierit Unioni “Amaro-Drom”	1.Delegate te komuniteteve rrome nga disa rrethe Shqiperise. 2.Organizata Jo-qeveritare 3.Personalitetete te institucioneve Shteterore.
		Qellimi		
		-Arritjet e Unionit -zhvillimi i proçeseve demokratike per rromet - Trajtimi dhe zhvillimi i zonave vendore.		
5. Seminar	Tirane, 2003	“Levizja Rrome per Zhvillim Komuniteti”	Fondacioni Internacional ne Hollande “Spolu” Mbeshtetes per programin tre-vjeçar “Zhvillim Komuniteti” me te cilin Unioni Amaro-Drom ka punuar.	1. Eleni Tsetsekou Perfaqesuese nga Keshilli Europes 2. Jef Helmer Drejtor I Fondacionit Spolu 3. Organizatat jo-fitimprurese rrome ne Shqiperi Amaro Drom” Rrohmano Kahm Romani Baxt Amaro-Dives” Alba-Rrom etj.
		Target grupi: Organizatat Rrome		
		Qellimi		
		1.Diskutimi I ideve dhe eksperiencave midis organizatave rrome 2.Forcimi i kapaciteteve te ketyre organizatave per zhvillimin vendor.		
		3. te stimulojme bashkepunimin midis organizatave rrome		
6. Tryeze e rrumbullaket	Tirane, 2003	”Nga Letrat ne Realitet ”	1.Keshilli I Europes 2. Unioni ”Amaro Drom”	4. Antare nga komunitetet rrome 1.Organizatat jo-fitimprurese rrome ne Shqiperi 2. Z.Sciclum nga Keshilli I Europes 3. Jef Helmer Drejtor I Fondacionit Spolu
		Target grupi: Organizatat Rrome		
		Qellimi		
		Roli i Organizatave Rrome ne Zbatimin e Strategjise Kombetare Per Rromet		
7. Konferenca Nderkombetare	Tirane, 2003	”Mundesite per Levizjen Rrome ne	Unioni”Amaro	1.Organizatat rrome nga 7 shtete

per Rromet

Europe”

Drom”

Target grupi:

Organizatat Rrome te
Shteteve te Euopes
Lindore dhe Qendrore

Qellimi

Shkembim experience
midis shteteve
-Vizita ne komunitetet
rrome
-Krijimi I rrjeteve ne nivel
nderkombetar

**“Ministudim qe ka
realizuar Amaro-Drom
me Komitetin e
Helsinkit”**

Qellimi

Vezhgim i situates
Arsimiore-Shendetesore
per komunitetin rrom ne
rajonin e Fierit

8. Tryeze e
rrumbullaket

Fier, 2004

1. Unioni
”Amaro Drom”

2. Komiteti
Shqiptar i
Helsinkit

Bullgaria,Rumania,
Maqedonia,Serbia,
Moldavia,Slovakia,
Çekia,Shqiperia

2.Fondacioni Spolu

3.Komunitetet rrome

4. Media vizive dhe
ajo e shkruar

1. Perfaqesues nga
Komuna Fier

2. Bashkia Fier qe
mbulojne sektorin e
shendetesise

3.Drejtoria
Arsimore e Fierit

4.Mesues te
shkollave 8-vjeçare

5. Antare nga
komunitetet rrome

9. Seminar

Korçe, 2004

“Zhvillim Komuniteti”

Target grupi:

Komunitete rrome

Qellimi

- Stimulimi i aktiviteteve
per zhvillim komuniteti
dhe aktivitetet per rritjen
e te ardhurave, si nje
mjet per permiresimin e
situates se rromeve ne
Shqiperi

Organizuar

nga Unioni
Amaro Drom
tre dite ne
Korçe

1. Bordet vendore

2.Rrjeti i
organizatave rrome
dhe jo rrome,
3.Drejtoria Arsimore
e qytetit te Korçes.

4.Organizata te
ndryshme Korçare
si:” Gruaja Korçare,
Dorkas, Fondacioni
ndihme per femije,
Qendra e zhvillimit
te Shoqerise civile
”Oriada”, Agjencia e
Spektakleve Korçe
etj.

10. Trajnim

Saver/Lushnje
2004

”Zhvillim Komuniteti”

Target grupi:

Komuniteti rrom i Savres

Qellimi

Ngritja e kapacitetit
drejtues te bordit vendor
te Savres per metoden

Organizuar

nga Unioni
Amaro Drom

Antaret e bordit
vendor, te rinjte dhe
grate rrome te
Savres.

”Zhvillim Komuniteti”

11. Trajnim	Levan, Morave, Novosele 2004	“Si te hartojme dhe te pergatisim nje projekt propozim, Ngritje Fondesh, Lidershipi” Qellimi i trajnimit: Rritja e nivelit profesional te organizatave vendore dhe te permiresoje punen e tyre ne komunitete.	Organizuar nga Unioni Amaro Drom	-Antaret e bordeve vendore, Organizatat vendore qe punojne ne keto komunitete
12. Trajnim	Tirane, 2004	”Rritje te njohurive” Target grupi Liderat e rinj rrom Qellimi -T’i mundesojme te rinjve rrom rritjen e njohurive ne menyre qe te perballen me efektivitet dhe kompetence me ceshtjet e komuniteteve te tyre si lidera te se ardhmes	Organizuar nga Unioni Amaro Drom	Liderat rrom nga 9 komunitetet rrome Korça, Levan, Savra, Kuçova, Balteza, Novosela. Morava, Grabiani, Durresi.
13. Tryeze rrumbullaket e Tirane, 2005		Qellimi: Integrimi dhe permiresimi i situates i te rinjve rrom ne Shqiperi.	Organizuar nga Unioni Amaro Drom Mbeshtetur nga Fondacioni Soros	1.Te rinjte rrom nga 9 komunitetet rrome ku vepron Amaro Drom 2. 5 OJF-te rrome (Amaro Drom Tirane, Alba Rrom Durres, Romano Kham, Tirane, Romano Drom Fushe-Kruje, Gruaja

				Rome e se Nesermes Tirane.
				3. Antaret e Bordeve vendore ne komunitetet rrome si: Korçe, Tirane, Durres, Kuçove, Levan, Saver, Grabian, Novosele
				4. Perfaqesues Nga Keshilli i Europes ne Shqiperi,
				5. Komiteti Shqiptar per Minoritetet, Komiteti Shqiptar i Helsinkit etj.
14.Vizite per Tirane, 2005	Shkembim Eksperience ne nivel nderkombetar me Partneret e "Integros" ne Bullgari	Qellimi i vizites: Shkembim pervoje pune, informacioni midis dy partnereve qe punojne per nje target grup te perbashket siç eshte komuniteti rrom.	Organizuar nga Unioni Amaro- Drom	Grupi i punes prej 7-vetash nga "Integro" dhe Stafi "Amaro-Drom"
15. Mbledhje ne zyrrat e Amaro-Drom nga nje eksperte e jashtme/Londer	Qershor 2005 Alfia Abdiqeva	Qellimi i mbledhjes: Diskutimi me bordet vendore ne komunitete per Strategjiine Kombetare te Rromeve Temat per diskutim: -Roli i bordit vendor ne hartimin e strategjise - Cila eshte strategjia kombetare e shtetit Shqiptar per rromet -Roli i Amaro- Drom ne kete Strategji - Sa informacion ka patur komuniteti rrom ne lidhje me kete strategji	Organizuar nga Unioni Amaro- Drom Mbeshtetur nga MRG/Londer "Grupi i Te Drejtave per Minoritetet ne Londer"	-bordet vendore ne komunitetet rrome - Amaro Drom
16. Tryeze e rrumbullaket me Qeverine, Organizatat Kombetare dhe	Maj, 2005 Tirane	Qellimi: Vleresim dhe Rekomandime te posaçme ne lidhje me Strategjiine Kombetare te rromeve nga perfaqesues	Organizuar nga Unioni Amaro- Drom Mbeshtetur nga	MPÇS, PNUD, OSBE, BASHKIA TIRANE , GRUPI I MONITORIMIT PER STRATEGJINE

Nderkombetare ne Shqiperi .		te Qeverise dhe MRG/Londer organiznave te tjere pergjegjes per te.	“Grupi i Te Drejtave per Minoritetet ne Londer
17. Tryeze e rrumbullaket	23 Dhjetor 2005, Tirane	”Strategjia Kombetare e Rromeve ne Shqiperi” Qellimi Sensibilizimi i Organeve Qeverisese, NGO-ve, Partenereve per pergjegjesite dhe detyrimet qe kane ndaj komunitetit rrom ne Shqiperi. Stimulimi dhe hartimi i politikave sociale per komunitetin rrom.	Organizuar nga Unioni Amaro- Drom Mbeshtetur nga MRG/Londer “Grupi i Te Drejtave per Minoritetet ne Londer 1. Z.Ferit Hoti Keshilltar i Kryeministrit z.Sali Berisha 2. Shoqata “ Nisma Ligjore” , Tirane 3. Misioni Ter Dez homme 4. Grupi i Monitorimit per Strategjine Kombetare te Rromeve 5. Komiteti Shqiptar per Minoritetet 6. Komiteti Shqiptar i Helsinkit 7. Ministria e Puneve dhe Çeshtje Sociale 8. Ministria e Rregullimit te Territorit dhe Decentralizimit 9. Antare nga Komunitetet rrome, OJF rrome Pjesmarres: -Eksperte ligjore -Ministria e Rendit Publik - UNDP -Komiteti i Helsinkit -CRCA -Bashkia Tirane -Qendra e Pritjes se Viktima te Trafikimit - Media -Komiteti Shqiptar per Minoritetet - Ministria e Punes dhe e Çeshtjeve Sociale Pjesmarres: -Eksperte Ligjore
18.Tryeze e rrumbullaket	e Tirane 2005-	”Fenomeni Trafikimit ne komunitetet rrome” Qellimi i tryezes: Parandalimi i fenomenit te trafikimit, çfare mund te bejme ne si shoqeri civile?	Organizuar nga Unioni Amaro- Drom
19. Tryeza dhe Seminare	Periudha 2004-2005-	“Aspektet Ligjore per komunitetet rrome”	Organizatat Ligjore

2006 Korçe, etj.	Levan, Tirane	Target Grupi Komunitetet rrome	"Fondacioni Zgjidhja Konflikti" CafodAlbania	- Perfaqesues nga Komunat, Bashkite Drejtore Arsimore ne nivel vendor -Komunitetet rrome dhe OJF - rrome
Qellimi i tryezave dhe seminareve:				
Sensibilizimi i komuniteteve rrome per problemet e regjistrimit te tyre ne gjendjet civile , ne fushen e te drejtave, emigracionit, arsimimi.				

ANEKS 7.

REKOMANDIME DHE SYGJERIME NE FUSHEN E TE DREJTAVE

- Minoriteti rrom ne Shqiperi duhet te gezoje te drejten e minoritetit Kombetar dhe jo gjuhesor.

Baza: Nga pervoja e vendeve ne Ballkan qe gezojne statusin e Minoritetit Kombetar. Ide kjo qe eshte hedhur dhe pranuar nga Keshilli i Evropes, mbetet per ta pare (zyra per minoritetet prane Ministrise se Jashtme)

- Minoriteti rrom duhet te gezoje gjithë te drejtat qe burojne nga Kushtetuta , por edhe nga statusi i minoriteteve.

Veçojme:

1. Te trajtohet si qytetar i dores se pare dhe jo i dores se dyte.

Raste:

1. Kur abuzohen ose shkelen te drejtat e tyre, kryesisht me prishjen e barankave, banesave te tyre. Rasti i prishjes se 110 familjeve tek Lana Tirane nga Bashkia e Tiranës. Deri me sot asnje mase nuk eshte marre.
2. Ne arsim, infrastrukture, ekonomi, punesim, shendetesi etj. Te respektohet zbatimi i Strategjise per permiresimin e kushteve te jeteses se romeve.

Ne Arsimin e Larte:

Femijet rrom qe mbarojne shkollat e mesme, gjimnazet, t'iu jepet ose t'iu krijohet mundesia per te vazhduar studimet e larta.

Deri me sot kjo nuk ekziston.

Kemi mjaft raste nga viti 2002 e ne vazhdim qe femijet rrom kane deshire per te vazhduar shkollat e larta, por ne konkurim nuk i kane kaluar 100 piket. Kaq eshte kapaciteti i tyre, kerkojme nga Ministria e Arsimit dhe e Shkences qe ne ligjin e hartuar apo miratuar, perparesi iu jepet femijeve te te perndjekurve politike dhe femijeve nga kosova: **Mendojme prioritet te jene edhe rromet.**

Perseri ne arsim:

Ne kurrikulat e arsimit do te ishte e nevojshme qe te trajtohet edhe gjuha, historia, kultura dhe tradita rrome. Vlera keto qe duhet te behen te njohura dhe te mesohen edhe nga femijet e mazhorances apo sic trajtohen edhe minoriteti Grek apo Maqedonas.

Sugjerojme:

Ne kurrikulen e re te arsimit te trajtohen si lende suplementare, ku te drejten e referimit ta kene perfaqesues te komunitetit te arsimuar (arsim i mesem) te profileve te ndryshme. Kualifikimi nga ana pedagogjike te behet ne kohen dhe momentin e duhur(sezoni i veres) Trajnime. Shembuj ka, ekziston per zonen veriore, apo gjithkund ku mungon kuadri mesuesi.

E Drejta per Punesim:

T'u krijohet mundesia, ose shansi perfaqesuesve nga komuniteti rrom, te arsimuar, arsim i mesem apo i larte ne pjesemarrje ne administraten shteterore, ne nivel vendor apo qendror.

Shembuj: eksperienca e vendeve fqinje ne rajon.

Pjesemarrje ne politike.

Sipas ligjeve dhe Kushtetutes shqiptare rromet deri me sot nuk mund te sigurojne pjesemarrjen e tyre ne pushtetin vendor apo ate qendror. Arsye kjo qe qofte nga mazhoritari apo proporcionali rromet nuk sigurojne dot numrin e duhur.

Shpesh rromet jane viktima te partive politike shqiptare.

sugjerojme: Te krijohet ose te lihen vende vakante per minoritetin rrom, per te patur te drejten e perfaqesimit ne nivel vendor apo qendror.

Eksperienca: Vendet fqinje e kane dhe po e zbatojne kete perroje.

RAPORTUESE: ALMA LLESHI

**Punonjese sociale per Problemet e Minoritetit Rrom ne Shqiperi
Unioni i Rromeve te Shiperise "Amaro-Drom"**

Tirane 11.07.2006

- **Informacione të Shoqatës së Minoritetit kombëtar Serbo-Malazez
« Moraça Rozafa ».**

I. Informacion mbi problematikat specifike për minoritetin kombëtar Serbo-Malazez.

Pakica kombetare serbo-malazeze ndër vite ka qenë objekt padrejtesish dhe veprimesh arbitrare nga pushteti totalitarist i Enver Hoxhës të cilat si qellim kanë patur asimilimin e plate dhe zhdukjen e identitetit kombëtar të saj. Në rrjedhë të kësaj, përmes detyrimit për ndërrimin me forcë të kombesive nëpër librat e gjendjeve civile dhe përcaktimi i kombesive të tyre si shqiptare. Problemi i ndërrimit të kombesive të individëve, akoma sot e kësaj dite nuk ka njohur zgjidhje me gjithë angazhimin tonë për dënimin e sugjerimeve dhe propozimeve tona. Konsiderojmë që veteidentifikimi dhe vetedeklarimi i personave që iu përkasin pakicave kombëtare është e drejtë personale dhe e pamohueshme dhe praktika ligjore e ndërrimit të kombesive me aile të rruges gjyqësore është në kundërshtim me këtë princip evropian dhe botëror, siç është rasti i ligjit nr 9029 dt 13 . 03 .2003 " Për disa shtesa në ligjin 8950 "Për Gjendjet Civile" I cili sanksionon si më poshtë:

Neni 37/1 Kombësia

Foshnja merr kombësinë e prindërve me kombësi të njëjta të dokumentuar në Regjistrin Themeltar të Gjendjes Civile. Kjo kombësi nuk mund të ndryshohet, përveç rasteve, kur sipas ligjit vërtetohet pasaktesia e kombesive të prindërve ose kur ka një vendim gjyqësor të formës së prapës për ndryshimin e atesise ose memesisë. Ndryshimi i kombesive, në ydo rast, bëhet me vendim gjyqësor).

Edhe vendosja e emrave dhe mbiemrave tradicionale serbe dhe malazeze u ndalua gjatë rregjimeve totalitariste për shkak të politikës së tyre konfliktuale. Pjesëtarët e minoritetit u detyruan me forcë të ndryshonin mbiemrat e tyre tradicionale dhe familjare me mbiemra të tjera shqiptare të cilët për vetë kuptimin e tyre ishin poshtërues dhe denigrues siç janë : Druri, Arra, Hekuri, Pambuku, Fojleta, Hekuri, Tavani, Dritarja, Shelqi etj.

Krahas këtyre masave, prindërit e të porsalindurve pjesëtarë të minoritetit u detyruan të vinin emra shqiptarë femijëve të tyre të marrë nga një listë emrash shqiptarë të përpiluar nga organet e asaj kohe.

Në vitin 1934 u mbyll shkolla e fundit në gjuhën serbe. Edhe sot e kësaj dite nuk ekziston asnjë formë edukimit dhe mesimit në gjuhën serbe për pjesëtarët e minoritetit serbo-malazez

Me tej, me shkatërrimin e objekteve të kultit të lidhura ngushtë me kulturën qindrvjecare vjecare të minoritetit serbo-malazez.

- Mosegzistenca e asnjë lloji forme të informimit në median vizive dhe të shkruar

ne gjuhen serbe ne territorin e Republikes se Shqiperise.

Ne lidhje me statistikat ne lidhje me perqendrimet dhe numrin e pjesetareve te minoritetit serbo-malazez, vleresojme se ne territorin e Republikes se Shqiperise jetojne rreth 20.000 persona qe kane prejardhje serbe dhe malazeze, qe ndajne karakteristika te njejta si gjuhen, kulturen, deshiren per te ruajtur identitetin e tyre kombetar etj.

Nuk egziston asnje forme e perdorimit te gjuhes serbe te pakices kombetare serbo-malazeze ne marredhenie me autoritetet vendore dhe qendrore ndersa emrat e fshatrave jane ruajtur ne formen e tyre te vjeter, par nuk ka asnje tabele me emrat e fshatrave te shkruar ne gjuhen serbe ne fshatrat ku jeton minoriteti.

Pakica kombetare serbo-malazeze ka nje perfaqesues ne Komitetin Shteteror per Minoritetet. Nuk ka asnje perfaqesim tjeter ne asnje ministri apo dikaster qendror.

Ne pushtetin vendor ne kuadrin e perfaqesimit politik te PBDNJ-se, ndodhen ne vendet drejtuese 5 drejtore te drejtorive ne rrethe, kryesisht ne Drejtorine e Inspektoriatit te Funes ne Shkoder, Drejtorine e ISKSH-se Shkoder, Drejtorine e Institutit te Zhvillimit te Misrit ne Shkoder etj. Nuk disponojme te dhena te sakta mbi numrin e personave minoritare serbo-malazeze ne radhet forcave te rendit. Nuk ka asnje numer vendesh te paracaktuara ne strukturat policore ose ushtri per te punesuar minoritare serbo-malazeze.

Shumica e kuadrove ushtarake pjesetare te minoritetit jane shkurtuar nga reforma ne ushtri.

Financimet ne zonat ku banojne personat qe u perkasin minoritetit serbo-malazez jane shume te pakta. Kryesisht jane perqendruar ne sistemin e vadijes.

Levizja e lire kryhet ndaj Republikes se Malit te Zi pa viza ndersa per ne Serbi pjesetareve te minoritetit serbo-malazez iu eshte mundesuar dhe dhenia gratis e vizave me shume kalime nga ana e autoriteteve serbe.

Nuk ka patur asnje financim nga ana e shtetit shqiptar lidhur me projektet tona mediatike dhe te shtypit te shkruar, televizionit ne gjuhen amtare apo botimeve dhe publikimeve lidhur me jeten, kulturen dhe historine e pakices kombetare serbo-malazeze.

Kemi marre pjese ne disa aktivitete qe kane organizuar organet shteterore per zbatimin e Konventes Kuader, kryesisht ne Tirane. Gjithashtu kemi marre pjese ne tavolinat e rrumbullaketa qe kane organizuar Komiteti Shqiptar i Helsinkit dhe Grupi Shqiptar per te Drejtat e Njeriut dhe shume OJQ te tjera qe punojne per sensibilizimin, trajnimin dhe informimin e pjesetareve te minoriteteve mbi menytrat e ndjekjes dhe zbatimit te akteve nderkombetare per te drejtat dhe lirete e njeriut dhe pakicave.

Problematika e pakicave eshte e gjere dhe shteti shqiptar duhet te nderhyje

fuqimisht ne permiresimin e legjislacionit aktual ne fushen e mbrojtjes se lirive dhe te drejtave te minoriteteve me ate europian. Shprehim gatishmerine qe te kontribuojme me sugjerimet dhe propozimet tona e akteve ligjore dhe amendimeve qe duhen kryer. Gjithashtu duhet te rritet vemendja e organave qeverisese mbi mbi diskriminimin pozitiv me ane te akteve ligjore te pakicave me qellim realizimin sa me intensiv te te drejtave te tyre. Vemendje e vecante duhet ti kushtohet edhe financimit real te nevojave dhe projekteve te organizatave te minoriteteve dhe per kete qellim te krijohet nje Fond i vecante. Identifikimi dhe rregjistrimi i personave qe u perkasin pakicave kombetare ne pergjithesi dhe pakices kombetare serbomalazeze ne vecanti duhet te jete prioritet i qeverise shqiptare, pa te cilin eshte shume i veshtire aplikimi i standarteve europiane tek minoritetet.

- **Informacion i Shoqatës së minoritetit arumun “Arumunët e Shqipërisë”.**

I. Prezantim i shkurtër i Shoqatës.

Shoqata “Arumunët e Shqipërisë”, është miratuar si shoqatë kulturore që në vitin 1991. Në prill 1992 u zhvillua konferenca me pjesëmarrje nga të gjitha rrethet ku banojnë arumunë. Qëllimi kryesor i saj ka qënë identifikimi i etnisë arumune, mbajtja e gjuhës, kulturës, folklorit, karakteristikave në veshje dhe tradita të tjera. Sot ajo ka 16 filiale të organizuar sipas retheve, si në Tiranë, Lishnjë, Elbasan, pogradec, Korçë, Fier, Selenicë, Përmet, Kuçovë, Durrës, Durrës, Librazhd, etj, të cilat kanë lidhje me kryesinë e përgjithshme të Showatës, me qëndër në Tiranë. Një herë në katër vjet janë bërë zgjedhje të reja të organeve drejtuese të filialeve dhe në shkallë shoqate.

Gjatë këtyre viteve janë zhvilluar mjaft veprimtari në përkujtim të figurave me kontribur për Shqipërinë, me prejardhje arumune, kremtimin e festave fetare, përkujtimine festës nacionale të arumunëve (23 Maji) etj. Në drejtim të gjuhës është bërë një punë e veçantë duke ngritur edhe një shkollë private në Divjakë, ku fëmijët e këtij minoriteti mësojnë gjuhën me shkrim dhe lexim. Po kështu janë organizuar dhe është marrë pjesë në festivale dhe simpoziume të ndryshme ndërkombëtare për historinë dhe folklorin arumun.

Në qytetin e Korçës ka një kishë, në të cilën kryhet meshat në gjuhën arumune.

Drejtim shumë i rëndësishëm ka qënë botimi i materialeve të ndryshme si: për historinë e arumunëve, krijime letrare në gjuhën arumune dhe botimi që prej 10 vjetësh I gazetës “fratia” (Vëllazëria), gazetë mujore në dy gjuhë (shqip dhe arumanisht). Përmendim dy vëllime për historinë e arumunëve, mbi 5 vëllime me poezi në gjuhën arumune nga autorë arumunë të Shqipërisë, librin “Tragjedia e Voskopojës”, një monografi e letralizuar me mbi 200 faqe në dy gjuhë (shqip dhe arumanisht), librin “nëpër labirinthet e historisë së arumunëve” etj.

Të gjitha veprimtaritë dhe botimet janë përballuar financiarisht nga Shoqata dhe nëpërmjet disa sponsorizimeve duke aplikuar në projekte të ndryshme.

Kjo shoqatë ka qënë pjesëmarrëse në të gjitha tryezat e organizuara për problemet e minoriteteve, organizuar nga organet shtetërore, përfaqësues të institucioneve ndërkombëtare, si Këshilli i Evropës, OSBE etj, si dhe fondacionet dhe organizmat që merren me mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

Gjithashtu kjo shoqatë është përfshirë edhe në programe që ka patur Instituti I I Medias për shtypin e minoriteteve. Në vitin 2005, me ndihmën e një fondacioni danezjanë përgatitur dhe u transmetuan në Radio Tirana 4 emisione tematike për kulturën dhe traditat e etnisë arumune, të gjitha në gjuhën arumune.

II. Problematika specifike për arumunët

1.Mbajta dhe mësimi i gjuhës;

2.Njohja e historisë së kësaj etnie në Shqipëri dhe në Ballkan, duke u përfshirë kjo edhe në programet shkollore;

3. Specifikimi i përkatësisë etnike arumune për personalitetet në të gjitha fushat në vendin tonë, personalitete si të të shkuarës dhe të sotmes.
4. Mbështetja pjesore materiale nga shteti për veprimtaritë kulturore të arumunëve;
5. Mbështetja finaciare nga shteti për botimin e një gazete mujore në gjuhën arumune dhe elimini i qirasë për zyrat ku kryen funksionet kjo shoqatë sipas modelit maqedonas dhe rumun).
6. Hapësirë në median elektronike publike, ku të transmetohen programe, lajme në gjuhën arumune. (Për këtë të punësohen me kohë të plotë apo të pjesshme pranë Radio televizionit Shqiptar, persona që e njohin këtë gjuhë (sipas modelit maqedonas dhe rumun).
7. Media private të ketë udhëzim të veçantë nga organet kompetente që të jenë të lira të transmetojnë çdo program, në gjuhën arumune, si edhe për minoritetet e tjera.
8. Për detyra specifike si në Komitetin Shtetëror të Minoriteteve apo institucione të tjera që lidhen me minoritetet të punësohen njerëz që ipërkaisn kësaj etnie.

III. Mësimi i gjuhës.

Përsa i përket përdorimit të gjuhës problem mbetet njohja ligjore nga ana e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës (MASH), i të drejtës që kanë arumunët të mësojnë gjithë e tyre në shkolla ku ka nxënës të këtij minoriteti. MASH dueht të ketë edhe fonde për të finacuar hartimin e programeve unike dhe teksteve të përshtatshme për mësimin e kësaj gjuhe, ashtu si dhe për gjuhët e tjera të minoriteteve.

Ky institucion të aktivizojë njohës së kësaj gjuhe, si për hartimin e programeve, ashtu dhe për mësimdhënie në gjuhën arum, pasi kgjuha arumune, kjo pasuri e papërsëritshme është e rrezikuar të zhduket.

IV. Statistika

Është mëse e nevojshme organizimi i marrjes të të dhënave statistikore për numrin e atyre që deklarohen arumunë në Shqipëri. Kjo të realizohet npëpërmjet sondazheve, si dhe me anë të regjistrimit të përgjithshëm të popullsisë ku të jetë si kërkesë edhe përkatësia etnike.

V. Përfshirja në vendimarrje

Për përfshirjen në vendimarrje të personave që i përkasin minoritetit arumun, nga ana e kësaj shoqate gjykohet se Komiteti Shtetëror i Minoriteteve duhet ta ketë sipjesë të detyrës funksionale tërheqjen e mendimit të kësaj shoqate, në çdo rast kur raportohen ose propozohen projekt ligje apo projekt vendime që lidhen direkt me arumunët.

Eksperienca e Komitetit Shqiptar të Helsinkit (KSHH) në fushën e respektimit të të drejtave të minoriteteve.

Komiteti Shqiptar i Helsinkit ka zbatuar një sërë projektesh në fushën e minoriteteve. Një listë e projekteve për mbrojtjen dhe respektimin e të drejtave të minoriteteve kombëtare që KSHH ka zbatuar janë:

- Diversiteti dhe bashkëekzistenca e minoriteteve dhe komuniteteve në Shqipëri – Faktor i rëndësishëm për stabilitetin në rajon; Periudha e zbatimit korrik 2002 – qershor 2003, mbështetur financiarisht nga Këshilli i Europës
- Promovimi i të drejtave të minoriteteve dhe rritja e bashkëpunimit ndërkombëtar; Periudha e zbatimit mars 2003 – qershor 2003, mbështetur nga Balcan Human Rights Network¹.
- Roli i shoqërisë civile në mbrojtjen dhe sensibilizimin e publikut për të drejtat e pakicave kombëtare; Periudha e zbatimit janar – dhjetor 2004, mbështetur financiarisht nga Fondacioni Soros.
- Promocioni i të drejtave të minoriteteve dhe rritja e mirëkuptimit ndërkomunitar; Periudha e zbatimit mars 2003 – qershor 2005, mbështetur financiarisht nga ADI, Maqedoni.
- Raporti rajonal i të drejtave të njeriut; Periudha e zbatimit në proces e sipër, gusht 2005 – korrik 2006, mbështetur financiarisht nga Qendra e Beogradit për të drejtat e njeriut.
- Zbatimi i strategjisë kombëtare për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom në Shqipëri; Periudha e zbatimit në nëntor 2005 - vazhdimësi, projekt i Fondacionit Soros i zbatuar në bashkëpunim me Komitetin Shqiptar të Helsinkit dhe CRCA.
- Monitorimi i respektimit të të drejtave të minoriteteve në Bashkinë e Korçës; Periudha e zbatimit gusht 2005 – korrik 2006, mbështetur financiarisht nga Fridrich Ebert Stiftung.

¹ Komiteti shqiptar i Helsinkit është pjesë e këtij rrjeti ballkanik për të drejtat e njeriut

Publikimet e Komitetit Shqiptar të Helsinkit (KSHH) në fushën e minoriteteve.

1. Çështja e minoriteteve në Europë, Teste dhe analiza. (Botim i përkthyer nga KShH në vitin 1996).
2. Minoritetet në Shqipëri (Botim i KShH-së në shqip dhe anglisht, viti 2003).
3. Fletëpalosje – të njohim dhe të mbrojmë të drejtat tona (Botim i KShH-së dhe Fondacioni SOROS, viti 2004).
4. Poster - të njohim dhe të mbrojmë të drejtat tona (Botim i KShH-së dhe Fondacioni SOROS, viti 2004).
5. Raport alternative për respektimin e të drejtave të minoritetit rom në Shqipëri (Raporti është botuar në botimin e organizatës Association for Democratic Initiatives, “Framework Convention on National Minorities, Shadow Report”, botim i vitit 2004).
6. Broshura informuese lidhur me “Konventën kuadër për mbrojtjen e minoriteteve kombëtare”, Kushtetuta e RSH-së dhe legjislacioni shqiptar për të drejtat e minoriteteve (Botim i KShH-së dhe i Fondacionit SOROS në tre gjuhë, shqip, maqedonisht dhe greqisht, viti i botimit 2004).
7. Studim mbi monitorimin e strategjisë të minoritetit rom në fushën e arsimit (Versioni online në faqen e internetit të KShH, www.ahc.org.al; viti 2005).
8. Raport studimor mbi monitorimin e zbatimit të strategjisë së romëve (Botim i Fondacionit SOROS, KShH dhe CRCA në punim e sipër).

Zhvillimi ekonomik në zonat e minoritetit – Rast studimor krahasues

Rrethi jugor i Gjirokastrës është një nga zonat më tipike minoritare në Shqipëri, ku komuniteti shqiptar jeton sëbashku me komunitetin grek, arumun dhe rom. Minoriteti grek është më i përqëndruar në krahinën e Dropullit, arumunët banojnë në komunën e Odries, ndërsa romët janë të shpërndarë në të gjithë rrethin, por janë më të shumtë në periferi të qytetit të Gjirokastrës. Një studim krahasues i zhvillimit ekonomik të këtyre zonave, i përgatitur në kuadrin e programit Minority Rights in Practice u bë objekt i një round table debate me përfaqësues të këtyre komuniteteve dhe të pushtetit lokal, si dhe me pedagogë e studente të Universitetit të Gjirokastrës. Debatë ju përcoll gjëresisht publikut nga mediat lokale.

Aktiviteti kryesor ekonomik në këto krahina ka qenë tradicionalisht bujqësia. Aty kultivoheshin me shumë drithërat e bukës, kryesisht gruri e misri. Pas ndarjes së tokës në vitet e para të tranzicionit, u krijuan ferma private me ngastra shumë të vogla dhe prodhimi bujqësor nuk ishte konkurrencësor në sasi, cilësi dhe kosto. Kështu që banorët humbën burimin kryesor ekonomik të tyre dhe me të gjysma e sipërfaqes së tokës bujqësore u la djerre. Emigrimi masiv drejt shtetit fqinjë, Greqisë, mbushi pjesërisht boshllëkun e krijuar dhe u bë një karakteristikë e përbashkët të tranzicionit¹ si për shumicën shqiptare ashtu edhe për të tre këto minoritete. Nevoja ekonomike vlerësohet si arsyeja më kryesore e emigrimit. Një pjesë e popullsisë, që nuk mundi të emigroje, u shpërngul nga zona rurale drejt qytetit të Gjirokastrës, por kjo është tipike vetëm për komunat e banuara nga shqiptarët.

Tranzicioni nuk ka ndikuar në mënyrë të njëjte në ritmet e zhvillimit ekonomik të këtyre krahinave dhe, për pasoje, edhe në shkallën e varfërisë së këtyre komuniteteve. Romët janë varfëruar në ekstrem dhe vlerësohet se shumica e tyre jetojnë nën linjën zyrtare të varfërisë. Shkalla e varfërisë është e lartë edhe tek një pjesë e konsiderueshme e popullsisë shqiptare. Gjendja ekonomike e vllaheve është më e mirë ndërsa ajo e minoritetit grek është përmirësuar në mënyrë të dukshme.

Në krahinën e Dropullit, të banuar nga minoritare greke, shumica e forcës aktive të punës emigroi dhe toka bujqësore u la pa u punuar. Vetëm një pjesë e vogël e saj u kthye në kullota apo vreshta. Nderkohe, biznesi privat pati një zhvillim shumë të madh. Megjithatë Dropulli është një zonë rurale, bizneset private aty përfaqësojnë rreth 15% të numrit të bizneseve të regjistruara si person juridik të rrethit të Gjirokastrës, ndërkohë që xhiroja vjetore e tyre është shumë e lartë dhe arrijnë në rreth 62% të xhiros totale vjetore të të gjitha bizneseve të rrethit të marra sëbashku. Ky zhvillim mjaft i veçantë i biznesit të madh i atribuohet afërsisht gjeografike me kufirin Grek, lëvizjes së lirë të minoritareve grekë për në Greqi, lidhjeve më të lehta të tyre me bizneset e vendit fqinjë dhe bizneseve të përbashkëta me firmat greke. Ndikim shumë pozitiv kanë pasur edhe përmirësimet rrënjësore të infrastrukturës rrugore dhe të furnizimit me ujë dhe me energji elektrike në këto krahinë me anë të investimeve të shtetit shqiptar dhe ndihmave të konsiderueshme të shtetit grek.

¹ Ndryshimet politike në Shqipëri filluan në vitin 1991.

Dërgesat ne te holla te emigrantëve luajnë një rol të rëndësishëm në rritjen e nivelit te jetesës së familjeve minoritare. Rezulton se remitancat jane burimi kryesor i te ardhurave per anëtarët e tjerë të familjes, kryesisht prindrit e fëmijët, qe kane mbetur ne Shqiperi. Remitancat perdoren edhe per rikonstruksionin ose ndërtimin e shtëpive dhe mobilimin e tyre. Si rezultat, rreth 65% e banesave ne krahinen Dropullit jane rikonstruktuar ose bere te reja, dhe jane te mobiluara rishtaz. Numri i minoritareve qe i perdorin remitancat per te investuar në krahinën e tyre rezulton te jete i paket, sepse përgjithësisht keto investime konsiderohen prej tyre jo të sigurta dhe suksesi i biznesit me dyshim.

Ndikim te veçantë në rritjen e nivelit te jetesës së familjeve minoritare konsiderohet se kane edhe pensionet e akorduara nga qeveria Greke për pensionistët e fshatrave te minoritetit, që sot janë disa here me te larta se pensionet e shtetit shqiptar dhe te krahasueshme me pagen aktuale te nje nepunesi ne administraten publike shqiptare.

Arumunët e bazojnë jetesën e tyre në tre burime kryesore ekonomike: emigracioni, blegtoria dhe bizneset prodhues. Ashtu si minoriteti grek, ata konsiderohen te favorizuar në lëvizjen e lirë në kufi dhe shumica e tyre kanë leje të rregullta qëndrimi në Greqi. Por, ne dallim nga minoritetet greke, shume familje vllahe jane kthyer perfundimisht nga emigrimi vitet e fundit, duke çelur aktivite te vogla prodhuese blegtorale, agroperpunuese dhe artizanati, qe furnizojne me prodhime te gjithë zonen e Gjirokastrës. Si rezultat, niveli ekonomik i familjeve eshte rritur dhe krahina ka njohur një bum ndërtimesh moderne. Fonde te konsiderueshme shtetërore janë investuar për ndërtimin e qendrës së komunës, per rrjetin rrugor dhe per furnizimin me uje.

Shumica e komunitetit rom banon e perqëndruar në nje lagje te varfer te qytetit, ku eshte investuar fare pak nga shteti. Romët janë lënë jashtë vëmendjes së pushtetit vendor. Ata vuajnë mungesën e ujit, te energjise elektrike e te rrugeve dhe jetojnë në baraka prej druri, të cilat i braktisin në dimër, kur shkojnë në Greqi. Romët e bazojnë jetesën e tyre në emigrimin sezonal ne Greqi, ku shumica punojne ne bujqesi, dhe ne mbledhjen e hekurishteve, tregëtimin e rrobave të përdorura dhe punimet artizanale, vecanerisht prej kashte. Ata konsiderohet se nuk janë te diskriminuar për marrjen e vizave greke, përkundrazi mendohet se edhe janë favorizuar. Numri i familjeve rome qe jane ne gjendje te mire ekonomike eshte mjaft i kufizuar. Pergjithsisht keto jane familje ku burri dhe gruaja jane te punesuar ose familje te rralla qe kane krijuar biznesin e tyre.

Diferencat ne gjendjen ekonomike te krahaneve pasqyrohen edhe ne perqindjen e familjeve qe trajtohen me Ndhime Ekonomike nga shteti, e cila u paguhet familjeve te varfera pa asnje te ardhur ekonomike. Ne zonen e minoritetit grek ky tregues eshte rreth 23 here me i ulet se mesatarja e rrethit dhe ne zonen ku banojne arumunet rreth 2 here me i ulet. Ne komuna te banuara kryesisht nga komunitetet shqiptare, te krahasueshme per nga madhesia dhe largesia nga qyteti me komunat e banuara nga minoritare, ky tregues eshte deri 2.5 here me i larte se mesatarja e rrethit, ndersa ne qytetin e Gjirokastrës eshte rreth 1.6 here me i larte. Paradoksalisht, me Ndhimë Ekonomike mbeshteten vetëm 10 familje

rome sepse shumica e tyre jane te paregjistruara ngaqe levizin andej-kendej kufirit.

Mbeshtetja e pushtetit qendror e lokal me politika nxitese punesimi dhe me investime per krijimin e kushteve minimale te jeteses eshte e domosdoshme mbi te gjitha per komunitetin rom. Zbutja e varferise per kete komunitet lidhet me krijimin e lehtesirave qe Romet e kesaj zone t'i rikthehen zanateve te tyre tradicionale, veçanerisht prodhimit te shportave artistike dhe kultivimit e përpunimit te shëlgut.

TË DREJTAT E PAKICAVE NË PRAKTIKË NË EUROPËN JUGLINDORE

Revista 1 – Nëntor 2005

Shqipëria:

Mbulimi nga media i zgjedhjeve parlamentare të vitit 2005 dhe pakicave

Përqendrimi i vëmendjes së medias në Shqipëri gjatë këtij viti ka qenë në zgjedhjet parlamentare të vendit që u mbajtën më 3 korrik. Media në nivel kombëtar dhe vendor mund të luajë një rol kyç në nxitjen e harmonisë ndërmjet pakicave dhe në të vërtetë, një rrjet i tërë gazetarësh nga bashkësi të ndryshme është aktivisht i përfshirë në këtë veprimtari në Shqipëri.

Si pjesë e programit për të Drejtat e Pakicave në Praktikë në Europën Juglindore, një grup ekspertësh nga Qendra për Nxitjen e Zhvillimit Njerëzor HPDC dhe OJF të ndryshme vëzhguan veprimtarinë e dy kanaleve televizive vendore, dy gazetave kombëtare dhe dy gazetave vendore nga maji deri në ditën e zgjedhjeve. Ky raport mbulon gjetjet e bëra nga ky grup si edhe përmbajtjen e një forumi për të diskutuar mbulimin e zgjedhjeve nga ana e medias.

Televizionet vendore

Vëzhguesit vunë re se njëfarë përparimi ishte bërë në televizionet vendore, si nga mënyra se si çështjet e pakicave ngriheshin nga gazetarët, të cilët nga ana e tyre ishin edhe vetë shumë më të ndërgjegjësuar për këtë problem, ashtu edhe mënyra se si probleme të tilla debatoheshin në të vërtetë nga politikanët për herë të parë. Kjo kishte zëvendësuar akuzat e zakonshme nga pakicat dhe pozitën shumë mbrojtëse të mbajtur nga kandidatët politikë. Sidoqoftë, ishte paksa zhgënjyesh fakti që çështjet e pakicave të mbuluara nga këto televizione

kufizoheshin pothuajse tërësisht në pakicën greke, duke i kushtuar shumë pak vëmendje pakicave të tjera dhe gjithashtu edhe debati ishte tërësisht politik më tepër se sa i drejtuar nga shtrimi për zgjidhje të problemeve të veçanta të pakicave në nivel vendor.

Mbulimi nga gazetat:

Atje ku debati shfaqej në shtypin në nivel kombëtar ai ishte i përpiktë në stilin e tij por edhe këtu shumë diskutime prireshin të përqendroheshin vetëm në pakicën greke ndërsa problemet dhe vështirësitë madhore të bashkësisë rome nuk u përmendën.

Dy gazetatat vendore (në gjuhën greke) të cilat u vëzhguan, i kushtuan shumë hapësirë dy kandidatëve kryesorë për në zgjedhjet parlamentare dhe luftës politike e fyerjeve të shkëmbyera ndërmjet tyre, por, ndryshe nga pjesa tjetër e medias, gazetatat vendore publikuan artikuj që jo vetëm kritikonin qeverinë por edhe përmbanin komente konstruktive dhe të baraspeshuara duke sugjeruar rrugë në të cilat problemet e pakicave mund të zgjidheshin.

Forumi “Zgjedhjet, media dhe pakicat”

Gazetarë nga media vendore dhe kombëtare, përfaqësues të qeverisjes vendore, të institucioneve qendrore qeveritare dhe të OJQ-ve që merren me çështje të pakicave u takuan për të diskutuar vëzhgimin e medias gjatë zgjedhjeve.

Mendimi i gjithëpranuar ishte se media ishte përqendruar shumë në debatin politik duke u kushtuar shumë pak vëmendje problemeve të vërteta të pakicave në rajon. Një nga shpjegimet e dhëna ishte se pronarët e medias ishin më të interesuar në rritjen e tirazhit gjatë zgjedhjeve se sa në diskutimin e çështjeve të vërteta në lidhje me etnitë. Për aq sa u fol për pakicat, në thelb u fol vetëm për pakicën greke pavarësisht nga fakti që vështirësitë ekonomike dhe shoqërore me të cilat

përballen romët janë pakrahasueshmërisht më të mëdha se sa ato të pakicave të tjera.

Gjetjet e këtij vëzhgimi u panë si aq të vlefshme sa u propozua edhe një debat televiziv në nivel kombëtar në të cilin përfaqësues nga partitë politike si edhe anëtarë të Kuvendit nga rajonet ku banojnë pakicat do të diskutonin mbi problemet e pakicave. Përfundimet e këtij forumi do t'i paraqiteshin gjithashtu Komisionit të ri të Kuvendit mbi Mediat dhe të Drejtat e Njeriut.

Për informacione të mëtejshme ju lutem kontaktoni:

Qendra për Nxitjen e Zhvillimit Njerëzor HPDC

Znj. Lindita Xhillari – hdpc@icc-al.org

Një nismë e Fondacionit King Baudouin në partneritet me Fondacionin Charles Stewart Mott dhe Fondacionin SOROS.

Aktivitetet e Programit i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (PNUD) në mbështetje të Minoriteteve në Shqipëri

Qëllimi kryesor i aktivitetit të PNUD në fushën e minoriteteve është mbështetja e integritetit të minoriteve të marxhinalizuara në strukturat dhe politikat kombëtare.

Vjeshtën e kaluar, PNUD-i u përfshi në një iniciativë modeste për rritjen e kapaciteteve dhe ndërgjegjësimin e shumicës së popullatës shqiptare, përfshirë qeverinë, median dhe shoqërinë civile mbi të drejtat dhe mbrojtjen e minoriteteve. Në një studim, që tani është duke u përfunduar nga kjo organizatë, është bërë një vlerësim i disa aspekteve të kushteve social-ekonomike të komunitetit Rom në Shqipëri. PNUD-i, gjithashtu synon bashkëpunimin me agjensitë e Kombeve të Bashkuara në Shqipëri në mbështetje të Komitetit Rom, me Ministrinë e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta, në zbatimin e Strategjisë për Romët. Po kështu, Programi i Qeverisjes Lokale të PNUD-it, ka punuar në rajonin e Gjirokastrës për të adresuar nevojat e infrastrukturës dhe qeverisjes të minoritetit grek.

Aktivitet dhe investimet kryesore të PNUD-it në kuadër të Minoriteve janë si më poshtë:

1. Projekti mbi Krijimin e Kapaciteteve dhe Mbrojtjen e Minoriteteve:

Një nga objektivat kryesore të këtij projekti ka qenë përmirësimi i njohurive mbi të drejtat e njeriut dhe kapaciteteve në trajtimin e çështjeve sensitive të zhvillimit të grupeve të minoriteteve vunerabël në Shqipëri. Një nga rezultatet e këtij projekti është krijimi i kapaciteteve midis zyrtarëve të qeverisjes qendrore dhe lokale dhe komuniteteve Rome dhe Egjiptiane për të drejtat e minoriteteve, nëpërmjet prezantimit të mënyrave për parandalimin e diskriminimit pasiv dhe promovimin e integritetit social. Kjo është bërë nëpërmjet hartimit dhe shpërndarjes së manualit trajnues “Respektimi i të Drejtave dhe Njeriut dhe Promovimi i Diversitetit Kulturor në Shqipëri”. Programi i trajnimit thekson rolin e individit dhe shtetit në respektimin e të drejtave të njeriut dhe identifikimin e mjeteve të nevojshme për të luftuar sjelljet diskriminuese në nivel individual dhe kolektiv.

Manuali i trajnimit dhe krijimi i një grupi qendror i trajnerëve ekspertë të minoriteteve është pjesë kryesore e aktivitetit të projektit.

Projekti, gjithashtu, synon ndërgjegjësimin për minoritetet në disavantazh nëpërmjet informimit të publikut dhe fushatës së strategjisë së medias, nëpërmjet mbështetjes së medias kombëtare për forcimin mirëkuptimit të përbashkët dhe promovimin e përfshirjes sociale të minoriteve në disavantazh. Këto aktivitete mbrojtjeje përfshijnë filmimin dhe transmetimin e një dokumentari 15 minutësh, si dhe promovimin e programeve televizive që promovojnë si aspektet pozitive, ashtu edhe sfidat më të cilat përballen minoritetet në vend. Në vazhdim, PNUD-i, së bashku me Njësinë e Vullnetarëve të OKB-së, është aktualisht duke planifikuar një event filmi për komunitetin, që do të sjellë filmat e fushës dhe dokumentarë edukues pranë komuniteteve Rome në Tiranë.

Investimet: Ngritja e kapaciteteve: 15,100 USD; Mbrojtja: 12,400USD = Totali: 27,500 USD.

2. Studimi mbi Vlerësimin e Ndjeshmërisë: Romët në Shqipëri

Ky studim, i cili ka përfunduar, analizon disa aspekte të gjendjes social-ekonomike, kulturore, institucionale dhe historike të komunitetit Rom në Shqipëri. Objektivat kryesore të studimit janë rritja e ndërgjegjësimit të qeverisjes qendrore dhe lokale, sektorit privat dhe shoqërisë civile mbi nevojat social-ekonomike të komunitetit Rom, që janë shfaqur veçanërisht gjatë tranzicionit; dhe ndihma nëpërmjet konkluzioneve, të dhënave sasiore dhe cilësore për Qeverinë Shqiptare, PNUD-in dhe donatorë të tjerë të mundshëm, për të hartuar politika dhe programe specifike që lehtësojnë përfshirjen e komunitetit rom në shoqërinë shqiptare. Konkluzionet e këtij studimi janë bazuar në analizat e të dhënave, të zhvilluar nga Qendra Rajonale e Mbështetjes në Bratislavë, në fillim të vitit 2005, me 450 familje Rome në 15 rajone të Shqipërisë. Ky studim përfshiu edhe 450 familje të popullsisë jo Rome, që jetojnë pranë komunitetit minoritar. Kjo krijoi për herë të parë mundësinë për të analizuar dhe krahasuar direkt, në nivel kombëtar, të dhënat e popullsisë Rome, me ato të shumicës së popullsisë.

Investimet: 3,000 USD

3. Mbështetja e Strategjisë Kombëtare të Romëve

PNUD është duke bashkëpunuar me organe të tjera të Kombeve të Bashkuara, duke përfshirë UNICEF, Fondin e Kombeve të Bashkuara për Popullsisë UNFPA, Zyrën Rezidente të Koordinatorit të OKB-së dhe Organizatën për Migracionin (IOM), për këtë projekt, për të mbështetur Strategjinë Kombëtare të Romëve. Kjo Iniciativë e përbashkët e Kombeve të Bashkuara do të krijojë një mekanizëm të qëndrueshëm raportimi dhe mbështetje brenda Komunitetit Rom, e vendosur pranë Ministrisë së Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta. Me konkretisht, ky projekt përfshin zhvillimin e një strukture të sofistikuar treguesish dhe identifikimin e objektivave kryesore të Strategjisë Kombëtare të Romëve; instalimin dhe realizimin e trajnimeve për përdorimin e DevInfo, një programi softëare që menaxhon të dhënat dhe i paraqet ato në grafikë vizuale; si dhe publikimi i një raporti progresi mbi statusin e strategjisë së Romëve, që nënvizon rekomandimet për hapat e mëtejshëm të veprimit.

Investimet: UNCT: 3,000 USD; UNDP: 2,500 USD; UNICEF: 2,5000 USD; UNFPA: 2,500 USD; IOM: 1,000 USD=Total 11,500 USD.

4. Programi i Qeverisjes Lokale të PNUD-it, në Mbështetje të Minoritetit Grek në Rajonin e Gjirokastrës.

Gjatë periudhës 2002-2004, ky program ka mbështetur minoritetin grek, që jeton në Komunën e Dropullit të Poshtëm. Mbështetja ka konsistuar në ngritjen e kapaciteteve të stafit vendor të komunës dhe përmirësimi i infrastrukturës dhe qeverisjes së minoriteteve në këtë rajon. Janë krijuar 11 Organizata, të bazuara në Komunitet, duke përfshirë pjesëmarrjen e minoritetit Grek.

Komunitetet e organizuara, së bashku me qeverisjen lokale kanë mbështetur 8 projekte infrastrukture me financime dhe kontribute nga vetë komuniteti.

Shumat respektive paraqiten në tabelën më poshtë. Projektet e realizuara në komunitetin e minoritetit grek kanë përfshirë sistemet e furnizimit me ujë, sistematizimi i përrrenjve si dhe qendra sociale dhe kulturore.

Mbështetje më e madhe iu është dhënë grave të minoritetit grek që jeton në këtë rajon. Ato kanë qenë pjesë e Shoqatës Artizanale të Grave që është krijuar në 2004.

Ato janë mbështetur me trajnime në biznesin e qëndëstarisë dhe në të njëjtën kohë me disa grante të kthyeshme për të zgjeruar dhe përmirësuar aktivitetet e tyre.

Në vijim të programit të Mbështetjes Lokale një projekt tjetër është fokusuar në restaurimin dhe ruajtjen e trashëgimisë kulturore. Projekti zhvilloi një kurs restauruesish për shtatë të rinj. Vlen të përmendet që të rinjtë i përkasin grupeve etnike Rome dhe Egjiptianë dhe për këtë arsye, ky trajnim ka qenë një mjet për një integrim më të mirë të këtij komuniteti në rajon.

Investimet
Kontributi i PNUD-it = 17,373,436 lek (173,734 USD)
Kontributi i Bashkisë = 4,840,959 lek
Kontributi i Komunitetit: 3,417,391 lek.

PERMBLEDHJE EKZEKUTIVE MBI RAPORTIN PER ZBATIMIN E STRATEGJISE KOMBETARE PER PERMIRESIMIN E KUSHTEVE TE JETESES SE MINORITETIT ROM NE SHQIPERI.

Në vitin 2003, Qeveria Shqiptare miratoi Strategjinë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom”.¹ Kjo strategji është afatgjatë, përfshin një periudhë zbatimi prej 15 vjetësh dhe parashikon në mënyrë të detajuar marrjen e një sërë masash që mbulojnë të gjitha fushat e jetës.

Miratimi i Strategjisë Kombëtare për Romët është vlerësuar si një hap pozitiv nga të gjithë aktorët si dhe nga vet minoriteti Rom. Strategjia ka përcaktuar objektivat kryesore për zhvillimin dhe integrimin e këtij minoriteti rom në shoqëri, hapat që duhen ndërmarrë, institucionet që do të merren me zbatimin e tyre, afatin kohor dhe buxhetin e nevojshëm për realizimin në praktikë të këtyre objektivave. Pjesëmarrja e minoritetit Rom në hartimin e strategjisë pati një rëndësi të madhe në dy drejtime:

- *Së pari*, minoriteti Rom u ndje i përfshirë dhe i vlerësuar
- *Së dyti*, tregoi se bashkëpunimi i dy aktorëve shtet-minoritet është i domosdoshëm për arritjen e rezultateve efektive në favor të dy palëve.

Duke qënë se kanë kaluar më shumë se 2 vjet nga miratimi i kësaj strategjie u ndërmor nga Fondacioni Soros iniciativa që të monitorohet zbatimi i saj. Si rezultat i një pune 1 vjecare u arrit që të përgatitet një raport² ku të analizohen të gjitha arritjet e realizuara në kuadër të saj, masat e marra nga institucionet shtetërore për realizimin e objektivave kryesore si edhe evidentimi i problemeve dhe mangësive kryesore që kanë ndikuar në mosrealizimin e objektivave të vendosura në këtë strategji.

Gjithashtu, një tjetër qëllim i këtij raporti është sensibilizimi i opinionit Rom në përgjithësi dhe organizatave përfaqësuese të këtij minoriteti në veçanti për domosdoshmërinë e bashkëpunimit me institucionet shtetërore me qëllim integrimin e tyre në shoqëri.

Raporti bën objekt monitorimi realizimin e Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom” në pesë rrethet kryesore të Shqipërisë ku ky minoritet ka përqëndrimin dhe shtrirjen më të madhe përkatësisht në Tiranë, Fier, Korçë, Elbasan dhe Shkodër.

Në këtë raport, synohet të paraqiten disa të dhëna lidhur me:

- Zbatimin e strategjisë kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së komunitetit rom” në pesë fushat kryesore ku kjo strategji është mbështetur përkatësisht në fushat e mëposhtme:
 - të arsimit dhe të edukimit,
 - të trashëgimisë kulturore dhe familjare,
 - të ekonomisë, punësimit, uljes së varfërisë dhe mbrojtjes sociale,

¹ Vendimi i Keshillit të Ministrave, Nr. 633 date 18/09/2003

² Punë e një grupi ekspertesh të Fondacionit Soros, Komitetit të Helsinikut dhe Qendrës Shqiptare për të Drejtat e Fëmijëve

- të shëndetësisë dhe infrastrukturës
 - si edhe në fushën e rendit publik, drejtësisë dhe administratës civile.
- Hapat e ndërmarrë nga strukturat shtetërore për zbatimin e strategjisë në këto fusha;
- Rekomandimet përkatëse mbi përmirësimet që duhen bërë për implementimin e plotë të kësaj strategjie.

Hartimi i raportit është bazuar në një metodologji të caktuar. Për realizimin e tij janë mbledhur të dhëna në disa forma të caktuara:

- Intervista me përfaqësues të institucioneve shtetërore në Tiranë;
- Intervista me përfaqësues të institucioneve të pushtetit vendor në katër rrethet objekt studimi ³ përkatësisht në Fier, Korçë, Shkodër dhe Elbasan;
- Intervista dhe kontakte me përfaqësues të disa organizatave Rom në Tiranë dhe në rrethet objekt studimi;
- Pjesëmarrja në shumë aktivitete, tryeza të rrumbullakëta, konferenca të organizuara lidhur me zhvillimin dhe integrimin e minoritetit Rom në Shqipëri;
- Kontakte me përfaqësues të organizatave dhe shoqatave jo Rome që punojnë me minoritetin Rom;
- Rishikimi i Strategjisë Kombëtare “Për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit Rom”;
- Rishikimi i kuadrit ligjor përkatës në fushat e caktuara;
- Përvoja dhe eksperiencia e pasur e ekspertëve të shoqërisë civile të përfshirë në këtë ekspertizë në fushën e mbrojtjes së të drejtave të minoritetit Rom, publikime, raporte alternative, pjesëmarrja në vëzhgime, tryeza dhe konferenca kombëtare dhe ndërkombëtare etj.

Sipas mendimit të ekspertëve zbatimi në praktikë i kësaj strategjie ka hasur disa vështirësi. Pavarësisht nga ekzistenca e një kuadri të plotë ligjor dhe nga miratimi i Strategjisë Kombëtare minoriteti Rom ende gjendet në kushte shumë të mjerueshme ekonomike.

Duke mbajtur parasysh metodologjinë e përdorur për monitorimin e strategjisë është arritur në përfundimin që zbatimi i saj ka ecur me hapa të ngadalta dhe shumë objektiva të vendosura dhe aktivitete të planifikura nuk janë arritur apo nuk kanë gjetur zbatim.

Opinionin e përgjithshëm të përfaqësuesve të organizatave Rome është që ndihma dhe kontributi i organeve shtetërore lidhur me integrimin e këtij minoriteti në shoqëri dhe përfshirjen e tyre në jetën publike nuk ka qënë shumë eficient. Ata shprehën se shteti nuk ka bërë shumë në drejtim të përmirësimit të kushteve të jetesës të tyre.

Krahas mungesës së një angazhimi serioz të institucioneve shtetërore për zbatimin e Strategjisë Kombëtare një tjetër burim i vështirësive të mësipërme sipas opinionit tyre është mospërfshirja e këtij minoriteti në procesin e zbatimit të strategjisë. Përfaqësues të minoritetit Rom janë të mendimit se ky faktor është i lidhur ngushtësisht me

³ Këto intervista janë kryer me ndihmën e korrespondentëve të Komitetit Shqiptar të Helsinkit në këto rrethe.

zbatimin me efikasitet të Strategjisë duke qënë se përfitues direkt i saj është vetë minoriteti⁴.

Faktorë të tjerë që vështirësojnë implementimin me efikasitet të Strategjisë Kombëtare të minoritetit rom janë:

- mungesa e një kordinimi dhe bashkëpunimi eficient ndërmjet vetë institucioneve shtetërore për shkëmbimin e informacioneve lidhur me masat e realizuara dhe ato të parealizuara;
- mungesa e kapaciteteve të duhura tek organizatat rome;
- mungesa e kapaciteteve të strukturave përgjegjëse për monitorimin të strategjisë.

Për këtë qëllim del e nevojshme që të rritet roli koordinues dhe drejtues i shtetit shqiptar dhe i strukturave të tij përkatëse me njësitë e qeverisjes vendore, organizatat Rome dhe aktorë të tjerë të shoqërisë civile; të institucionalizohet bashkëpunimi dhe shkëmbimi i informacionit ndërmjet të gjithë aktorëve të përfshirë në zbatimin e strategjisë. Kjo do të lehtësonte koordinimin e masave të ndërmarra nga ana e shtetit por gjithashtu do të siguronte një përgjegjësi më të lartë dhe një angazhim më serioz të institucioneve shtetërore sidomos atyre në nivel vendor.

Organet e pushtetit vendor duhet të kenë më shumë përgjegjësi dhe angazhim në realizimin e masave prioritare të vendosura në Strategjinë Kombëtare për minoritetin Rom si edhe duhet të kenë një lidhe dhe koordinim më të mirë me organet qendore.

Gjithashtu, kërkesa për përfshirjen e minoritetit Rom në procesin e implementimit të Strategjisë së tyre si përfituesit direkt të saj kërkon rritjen e kapaciteteve të organizatave përfaqësuese të këtij minoriteti për të shërbyer si partnerë me të drejta të barabarta në krah të institucioneve shtetërore. Gjithashtu, dhe Sektori i Monitorimit të Strategjisë ka nevojë të rrisë kapacitetet e tij profesionale duke siguruar dhe përfshirjen e minoritetit Rom në përbërjen e tij⁵.

Megjithatë, vlen të përmendet se institucionet qëndrore dhe ato të pushtetit vendor kanë marrë masa qoftë dhe modeste për përmirësimin e kushteve të jetesës së minoritetit rom. Kështu, i tillë është rasti i qytetit të Elbasanit ku organet e pushtetit vendor (bashkia) kanë ndërmarrë një sërë masash për përmirësimin e infrastrukturës përreth ambjentit ku ky minoritet jeton, është shtruar rruga kryesore, është bërë pastrimi i lumit që kalon pranë lagjes si edhe janë marrë masat për zgjerimin e rrugicave dhe vendosjen e kazanëve të plehrave. Gjithashtu, organet e pushtetit vendor kanë ndihmuar për të siguruar një komunikim më të afërt të minoritetit rom me median lokale. Edhe në qytetin e Korçës organet e pushtetit vendor kanë marrë masa konkrete për përmirësimin e kushteve të jetesës së këtij minoriteti.

⁴ Kështu, pjesë e përfshirjes së minoritetit rom në procesin e zbatimit dhe monitorimit të Strategjisë Kombëtare është dhe pjesëmarrja e një përfaqësuesi të tyre në Sektorin e Monitorimit të Strategjisë Kombëtare për minoritetin rom, në Ministrinë e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta. Ky përbën një ndër propozimet kryesore që minoriteti rom i ka bërë qeverisë në kuadër të bashkëpunimit me institucionet shtetërore për implementimin e Strategjisë Kombëtare.

⁵ Këto të dhëna rezultuan nga pjesëmarrja në tryezën e rrumbullakët me temë “Zhvillimi dhe integrimi i komunitetit rom, prioritet i qeverisë” të organizuar nga Ministria e Punës, Çështjeve Sociale dhe Mundësive të Barabarta, datë 9.02.2006 në Hotel Mondial.

PROJEKTE TË NDRYSHME PËR MINORITETET, TË FONDACIONIT SOROS

Gjatë periudhës 2000-2004

MINORITETET-viti 2000

Qendra per Nxitjen e Zhvillimit Njerezor	Monitorimi dhe vleresimi i projekteve te minoriteteve	\$ 7170
Qendra e Studimeve Ekonomike dhe Sociale	Thellimi i dialogut dhe bashkepunimit ndermjet komuniteteve etnike	\$ 8480
Shoqata ARB	Mirekuptimi e bashkepunimi nderfetar ne veri	\$ 8500
Shoqata “Audelo”	Paqja e komunitetit	\$ 8500
Amaro-Dives	Qender trajnimi,punesimi e bashkejetese me minoritetet	\$ 8500
Shoqata “Egnatia”	Se bashku per nje jete me te mire	\$ 6990
Instituti Sociologjik i Sarandes	Bashkejetesa e popullsise Shqiptare dhe minoritetit grek	\$8300

Minoritetet-2001

Shoqata “Specialistet e edukimit”	Minoritetet ne zonen jugperendimore te Shqiperise-arritje, zgjidhje, probleme	\$ 6000
Shoqata”Zeri i femijeve na therret”	Cdo hap bashkejetese sot, nje ure komunikimi nesor	\$ 5565
Shoqata “Te mbrojme te drejtat e gruas” Permet	Edukimi dhe integrimi i te rinjve dhe te rejave ne komunen e Carshoves	\$5500
Shoqata “Aktivistet e te Drejtave te Njeriut” Sarande	Inkurajimi i lidhjes mes popullsise shqiptare dhe asaj minoritare greke ne fshatrat Lefterako, Varfaj dhe Kakadhiq	\$4000
Shendeti publik, Elbasan	Te bisedojme me njeri tjetrin	\$4210
Shoqata “Qyteti i Jugut”, Gjirokaster	Rritja e rolit te medias ne forcimin e marredhenieve nderetnike	\$ 4489
Shoqata e gazetareve ARB, Shkoder	Te rinjte, religjioni dhe toleranca	\$ 5200
Qendra e integritimit social, Tirane	Ngritja dhe konsolidimi i urave lidhese ndermjet komunitetit rom, egjyptian dhe shqiptar ne shkollen “Bajram Curri” dhe rrethinat	\$ 4790
Keshilli rinor Gjirokaster	Te rinjte per te ardhmen	\$ 6909
Forumi i gruas Elbasan	Integrimi i grave rome dhe egjyptiane me pjesen tjetere te komunitetit	\$ 4039
HDPC	Partneri implemtues lokal per	\$30 500

	projektin “Permiresimi i marredhenieve nderetnike ne Europen juglindore”	
Bashkesia “Amaro Drom”	8 prilli-dita nderkombetare e romeve	468 200 lek
Shoqata “Mendimi dhe inisiativa e lire”	Organizimi i aktiviteve te perbashketa mes femijeve rome dhe jorome-faktor per integrimin e tyre ne shoqeri	\$ 5284
Bashkimi demokrat i romeve te Shqiperise	Foklori, faktor bashkejetese dhe mirekuptimi reciprok midis minoriteteve	\$ 2 138

Minoritetet 2003

Qendra e Promovimit te Zhvillimit Njerezor	Ndertimi i kapaciteteve, krijimi i networkut kombetare, monitorim e vleresim i projekteve te prog "Permiresimi i mardhenieve nderetnike ne E.Juglind.	53,520.00
Programi i Shoqerise Civile	Qender komunitare per te rinjte dhe femijet Rome, Elbasan	8,000.00
Keshilli Rinor Gjirokaster	Video kafe projekt- aktivite me minoritetet etnike	7,980.00
Kristi Popa	Permbledhje e kulturave muzikore te minoriteteve	7,891.00
Shoqata Rajonale "Gazetare Profesioniste"	Krijimi i nje rrjeti rajonal gazetaresh ne ndihme te permiresimit te marredhenieve nderetnike ne Jug e Juglindje te Shqiperise.	6,840.00
Programi i Shoqerise Civile	Konkursi " Mbi letersine me tematike nga jeta e romeve"	6,000.00
Shoqata "Gjinokastra"	Aktivite ne shkollat e mesme : Se bashku drejte integritit.	5,836.00
Gruaja ne integrim	Sensibilizim per amortizimin e problemeve fetare ne rajonin e Shkodres.	5,200.00
Shoqata e femijeve dhe te rinjve jetime Korce.	Integrimi i femijeve dhe te rinjve shqiptare,rome dhe egjyptiane ne jeten e komunitetit, npm mesimit edukimit dhe argetimit se bashku.	5,200.00
Qendra per rinine Sarande.	Mbeshtetje per nxitjen e veprimit qytetar te minoriteteve,grupeve etnike krahinore dhe ushtrimi i lirive te tyre, sipas kartave nderkombetare.	5,000.00
Disutni Albania	Integrimi i romeve nepermjet vlerave te veta.	4,866.00
Organizata e grave Maqedonase	Maqedonas, Vllehe dhe Shqiptare se bashku	4,800.00

Shoqata gazetareve profesioniste "Joniane"	Ruajtja dhe edukimi i ekuilibrit nderetnik ne mediat kufitare.	4,700.00
Astrit Bastriu	Ringjallja e muzikes dhe zhvillimi i folklorit rom ne Shqiperi.	4,552.00
Shoqata Social-Kulturore Rilindja e Apolonise"	"Aktivitete kulturore per romet	4,500.00
Shoqata "Stinet"	Nje fryme e re per nje gjenerate te re -promovim I kultures te minoriteteve	4,110.00
Futboll Klub Roma	"Minispartakiada"	3,982.00
Partners Albania	Permiresimi i marredhenieve nder etnike ndermjet grupeve te popullsise vendase dhe rome ne rajonin e Durresit.	3,968.00
ERA	Integrimi i te rinjve egiptiane dhe Rome permes shkembimit kulturor dhe bashkepunimit	3,900.00
Shoqata " Rilindja e Voskopojes"	Vllehe dhe shqiptare: Dy komunitete, dy tradita nje jete ne unitet e harmoni te plote brenda nje teritori te perbashket.	3,800.00
Shoqata " Gruaja Veri-Lindore e pa pune"	Mirkuptimi, toleranca, bashkpunimi dhe respekti i ndersjellte ne mes njerezve, komuniteteve e nacionaliteteve faktor veprimtare per nje shoqeri te lire	3,800.00
Shoqata "Gjinokastra"	Se bashku ne konsolidimin e bashkejeteses nderfetare dhe nderetnike	3,600.00
Shoqata "Aremenji di Albani" (Vllehet e Shqiperise)	Permiresimi i mardhenieve etnike nepermjet veprimtarive artistiko-letrare.	3,488.00
"Fondacioni Amaro Karvan"	Bashkimi i organizatave rome per zhvillimin e komunitetit.	1,191.00
Pellumb Furtuna	Pjesemarrje ne takimin per romet ne Poloni	825.00
Gurali Mejdani	Pjesemarrje ne sesionin parlamentar te unionit nderkombetar te romeve, Hungari	620.00

- Te drejtat e minoriteteve ne praktike (tetor 2004- tetor 2006)

Human Development Promotion CenterMe ane te ketij projekti synohet te sigurohet nje pjesmarrje e barabarte e minoriteteve ne zhvillimin e politikave si pjese e pandare e perpjekjeve te vendit tone per integrimin ne Bashkimin Evropian.Rezultatet me specifike te prithshme jane kuader ligjor e rregullator i permiresuar dhe i zbatuar ne praktike, kapacitete me cilesore ne institucionet ne nivel komune e bashkie, kapacitete me te konsoliduara ne shoqerine civile

ne fushen e te drejtave te minoriteteve, praktika me te mira bashkpunimi mes NGO-ve dhe pushtetit ne nivele te ndryshme, debat me intesiv publik dhe ndergjegejsim me i madh lidhur me ceshtjet e pakicave ne Shqiperi.

MENDIMET DHE SUGJERIMET E SHOQATES SE ARUMUNEVE TE SHQIPERISE MBI DRAFT RAPORTIN

Lidhur me vleresimet statistikore

Duke qene se materiali është përgatitur nga INSTAT në bashkëpunim me Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe "Zyrën e Minoriteteve" kohë më parë, shoqata e arumunëve sugjeron që ai të hiqet fare nga Raporti.

Sipas tyre më korrekte do të ishte të thuhej se s'ka të dhëna statistikore se sa të raportohet për **782 banorë** arumunë, për të cilët ndoshta nuk do ja vlente fare të ziheshin në gojë, sepse çfarë masivizimi do të kishte gjuha dhe kultura e tyre me një numër të tillë, karshi mbi 3 milion banorëve të Shqipërisë!

Për ilustrim: Nga një sondazh të bërë nga kjo shoqatë në Pogradec dhe fshatrat e rrethit të tij janë **4000** arumunë; ose **250** familje me afro **1200** frymë janë vetëm në Divjakë; fshati "Andon Poçi" në Gjirokastrë, i gjithi arumun dhe jo grek, ka mbi **1500** frymë, që e flasin dhe ruajnë gjuhën, kulturën dhe traditën arumune etj.

2. Për Komitetin Shtetëror të Minoriteteve

Shoqata e Arumuneve pretendon se Komiteti i Minoriteteve fshihet pas disa raportimeve që bëjnë të tjerët, por as ka kontaktuar ndonjëherë me përfaqësues të shoqatës (vitet e fundit) dhe as që ka kërkuar ndonjë informacion, qoftë edhe në mënyrë konfidenciale. Në veprimatrinë e tij, shprehen ata duket sikur është Komitet vetëm për Pakicën greke. Fakt është se në përbërjen e tij, apo në personelin teknik, nuk ka asnjë përfaqësues të etnisë arumune, megjithëse kjo etni prezente në popullsinë e Shqipërisë është në numrin më të madh, të paktën nga sondazhet.

Propozojmë të riformulohen detyrat për këtë Komitet ose të shkrihet fare si hallkë e panevojshme nëse punon si ka punuar deri tani.

3. Për gjuhën, historinë dhe kulturën

a- Gjuha

Përsa i përket hapjes se klasave për gjuhën arumune propozohet përcaktimi i rregullave të qarta për kriteret e parashikara për hapjen e klasave për mësimin e gjuhës në shkollë (arumanishtja) nga MASH, si dhe eliminimi i procedurave burokratike për hapjen e shkollave, duke i lënë kompetenca pushtetit vendor (komuna ose bashkia), që aty ku plotësohen kushtet të vendose për hapjen e shkollave.

b. Historia

Pjesëtarët e këtij minoriteti sugjerojnë që në programet mësimore të vlerësohet kontributi i këtij minoriteti në historinë, letërsinë dhe artin shqiptar.

c. Kultura

Lidhur me "Festivalin e përvitshëm shumetnik, që organizohet në Përmet", kjo shoqatë pretendon personalizimin e tij, në kuptimin se dikasteri lidhet më dy tre persona, ndoshta specialist të këngëve dhe valleve dhe nuk kontakton fare me shoqatat që përfaqësojnë etnitë, duke krijuar dhe konfuzion të madh

të etnive. Vjen një këngë apo valle nga Dibra, nga komuniteti çam ose nga kënga shkodrane dhe bëhet pjesë e këtij festivali, me atë emër shumetnikë, kur dihet se Dibra, Shkodra dhe çamët janë vetëm të etnisë shqiptare dhe asgjë tjetër.

Ata propozojnë që, përderisa ai mbështetet nga taksapaguesit e Shqipërisë dhe me emrin shumetnikë duhet të jetë i ndryshëm nga Festivali Folklorik i Gjirokastrës. Pra, të jetë një festival për etnitë minoritare që jetojnë në Shqipëri dhe këto tashme janë të njohura, **arumunët, egjiptianët, grekët, malazezët dhe romët** dhe asnjë tjetër *(renditjen e bëjmë sipas alfabetit, jo sipas subjektivizmit për vlerësimin e njërit apo tjetrit, siç e shkruhet shpesh edhe në draft)*

d. Në kisha

Atje ku shumica e besimtarëve është nga etnia arumune të jetë e sanksionuar që:

Me dëshirën e komunitetit dhe të priftit mesha të bëhet si në gjuhën shqipe edhe në gjuhën arumune. Shteti mund të ndërmejtësoj për këtë edhe pranë Kryepiskopatës së Kishës Autoqefale të Shqipërisë.

e. Për median

Të përcaktohet qartë aksesit që duhet të kenë gjuhët e pakicave në media publike dhe në ato private. Këto nuk duhet të lihen në kompetencë të KKRT, apo KRTSH. Ato vetëm mund të kontrollojnë se si zbatohet ky ligj e jo të bëjnë ligje.

Për këtë:

- T' i jepet akses Radio Tiranës (Stacioni 2), e cila të ketë të programuar përgatitjen dhe transmetimin për secilën gjuhë të pakicave ½ ose 1 orë në javë dhe kjo të financohet nga fondet e parashikuara për këtë institucion.

- Televizionet lokale shtetërore (Shkodra, Korça dhe Gjirokastra), të kenë të drejtë dhe detyrë që të përgatisin emisone dhet'i transmetojnë në gjuhët e pakicave.

- Televizionet private të mos kenë asnjë kufizim për të përgatitur e transmetuar në gjuhët pakicave.

Të gjitha këto të jenë të ligjëruara dhe për to s' duhet të ketë nevojë t'i merret leje dikujt.